

MASTEROPPGAVE

Emnekode: SO330S

Navn: Ann-Kristin Moldjord

Nato – Militærallianse og fredsprosjekt?

En studie av grunnlaget for utvidelsene av Nato

Dato: 13. mai 2023

Totalt antall sider: 82

Forord

Å skrive en masteroppgave om hendelser i sanntid har vært spennende. Jeg har måtte skrive om og justert underveis etter hvert som de direkte og indirekte konsekvensene av krigen i Ukraina har utfoldet seg. Med Finland som plutselig ble medlem etter tidenes kjappeste prosess, Sverige som ble satt på vent av Tyrkia og Russlands uforutsigbarhet som bakteppe har skrivingen vært ekstra spennende. Det har gitt noen utfordringer, men mest av alt har det vært lærerikt å følge prosessen tett.

Det var tidlig klart at jeg ønsket å skrive om Nato. Jeg har hatt gleden av å fordype meg i de lange linjene, de store temaene og det nære, alt på en gang. Dette har ikke vært mulig uten god tilrettelegging og støtte fra Fagforbundet og LO Stat som mine arbeidsgivere i denne perioden. Jeg hadde heller ikke kunnet skrive ferdig denne oppgaven uten klokskapen og støtten fra min gode venninne Torild, min «partner in crime». TAKK!

Takk også til min veileder Bjørn Olav Knutsen for gode råd når jeg har stått fast, ærlige tilbakemeldinger når språket ikke holdt mål og kunnskap om temaet som få andre kan vise maken til. TAKK!

Takk også til familien som har holdt ut med et noe ensporet samtaletema det siste året og et sammensurium av faglitteratur, hefter og bøker i et salig kaos på stuebordet. Takk spesielt til «brodern» Kenneth som var den som opprinnelig satte meg på ideen om å skrive om forsvar og sikkerhetspolitikk allerede på Bachelornivå.

Det har vært en givende reise. Jeg har lært, blitt forbauset og undret meg over historien og nåtiden.

Når jeg midt i prosessen ble spurt om å være ordfører kandidat for Arbeiderpartiet i Bodø var det under forutsetning for at det ble lagt til rette for at jeg kunne skrive ferdig. Det har vært i overkant hektisk, men jeg kom i mål. Takk for rausheten i partiet og forståelse for at enkelte ting har måtte vike for å få denne oppgaven ferdig.

En reise er slutt – det betyr at en ny kan starte. Forhåpentligvis i et mer fredelig Europa og et Nato som kommer styrket ut av også denne perioden som både en militær allianse og et fredsprosjekt.

Innholdsfortegnelse

Forord	i
Innholdsfortegnelse	ii
Sammendrag	1
1.0 Innledning.....	2
1.1 Oppgavens struktur	3
1.2 Grunnlaget for Nato-utvidelsen.....	5
1.3 Aktualitet for problemstillingen	6
1.4 Utvelgelsen av materialet	9
2.0 Teori og Metodevalg	10
2.1 Teori	10
2.1.1 Realisme	10
2.1.2 Sosialkonstruktivisme	13
2.2 Metode.....	17
2.2.1 Casestudie.....	19
2.2.2 Tekstanalyse	19
3.0 Nato's utvidelse i 1999 og 2004.....	21
3.1 Europa i 1999	21
3.2 Europa i 2004	25
4.0 Nato's utvidelse i 2023.....	29
4.1 Finland.....	29
4.2 Sverige.....	31
5.0 Militær allianse og fredsprosjekt?	32
5.1 Nato's Strategiske konsept 2010 og 2022	32
5.1.1 Et Russisk blick.....	36
5.1.2 Nato som Allianse og organisasjon.....	37
5.2 Kultur – likheter og ulikheter	38
5.2.1 Interne ulikheter	39
5.2.3 Begrepsforståelse og utvikling	41
5.2.4 Forståelse for ulikheter.....	43
5.3 Sammenhenger mellom utvidelsene av Nato	45
5.3.1 Verdier og Aktører	47
5.3.2 Konsensus utfordret.....	48
5.3.3 Øst-Europa	51
5.3.4 Samarbeid og Utvikling	53
5.3.5 Kaldere fronter	55
5.4 Stabilisator eller sikkerhetsaktør	57
5.4.1 Sikkerhetsaktører.....	57
5.4.2 Dialog.....	60
5.4.3 Maktbalanse	61
5.4.4 Felleskap.....	63

6.0 Avslutning	67
Litteraturliste	72

Sammendrag

Nato er en militær allianse, den har i tillegg bidratt til stabilitet og sikkerhet i det nord-atlantiske området og kan derfor også kalles et fredsprosjekt. Dette er likevel ikke hovedformålet, men mer en konsekvens av å være militært overlegen og å ha bidratt både direkte og indirekte til demokratisering og et felles verdigrunnlag.

Russlands opptreden overfor vesten har ikke endret seg i takt med Natos utvidelser. Putins stormaktsambisjoner ser ut til å ha levd sitt eget liv uavhengig av Natos utvidelser. Grunnlaget for dette vil vise seg i den komparative analysen av utvidelsene i 1999/2004 og nå i 2023.

Jeg vil i oppgaven vise at Sverige og Finland søkte medlemskap i Nato for å unngå enhver tvil om hvor de har tilhørighet og for ikke å havne i et sikkerhetspolitisk vakuum. Dette betyr at vi nå kan se konturene av en ny todeling av Europa slik vi så under den kalde krigen. Med dette som bakteppe er problemstillingen som blir analysert i oppgaven: *Bidrar utvidelsene av Nato til sikkerhet og stabilitet i det nordatlantiske området?*

Nato har siden slutten på den kalde krigen gått gjennom ulike endringer som organisasjon og ikke minst som sikkerhetsaktør i Europa. Den siste utvidelsen av Nato hvor Sverige og Finland nå har søkt medlemskap er i et annet geopolitisk verdensbilde enn utvidelsen i 2004. I dag oppleves Russland av vesten som en mer reell trussel enn 1999 og 2004. Likevel, de landene som ble medlem i alliansen den gangen hadde et mer realismeorientert formål med å søke medlemskap for å demme opp for det de anså som en reell trussel fra Russland. Vi ser det samme i dagens verdensbilde hvor Sverige og Finlands søknader om medlemskap i alliansen i 2022 er en direkte konsekvens av Russlands invasjon og krig i Ukraina. Nato synes dermed å være konstruktivistisk i sin tilnærming ved å vektlegge endringer i medlemsstatenes sikkerhetspolitiske identiteter som et grunnlag for alliansens utvidelsesprosesser, men også som grunnlag for sin eksistensberettigelse.

Finlands utenriksminister Pekka Haavisto har blant annet uttalt at Russlands angrep på Ukraina har langvarige effekter på den finske sikkerhetssituasjonen og argumentert for at dersom både Sverige og Finland ble medlemmer i Nato ville det virke positivt på den sikkerhetspolitiske situasjonen i hele Nord-Europa (Eduskunta 2022).

Jeg har valgt en sosialkonstruktivistisk tilnærming. Oppgaven viser at dette er en tilnærming som er godt egnet til å kunne forklare Natos grunnlag som sikkerhetsfellesskap. Jeg har i tillegg lagt til grunn ulik empirisk kunnskap fra både Nato selv i tillegg til ulike staters offisielle holdninger og uttalelser om sikkerhetsfellesskap generelt og Nato spesielt.

1.0 Innledning

Grunnlaget for denne masteroppgaven kom etter at Sverige og Finland 18. mai 2022 valgte å gå bort i fra alliansefrihet og søke medlemskap i Nato.

Paul D. Williams og Matt McDonald (2018) hevder at internasjonale allianser er blant de viktigste virkemidlene stater har i internasjonal politikk. Stater er suverene. Forholdet mellom dem kan slik sett beskrives som anarkistisk. En direkte konsekvens av en slik anarkistisk verdensorden er at den gjennom historien har gått gjennom ulike grunnleggende endringer. Nye stater er kommet til, gamle er oppløst. Noen gjennom krig, andre gjennom fredelige avslutninger. Noen stater er demokratisert, andre har gått i en mer diktatorisk retning. En mer multipolar verdensorden med flere konkurrerende stormakter og et sammenbrudd av Europas sikkerhetspolitiske orden bidrar derfor til å aktualisere behovet for økt kunnskap om Nato som forsvarsallianse.

North Atlantic Treaty Organization (Nato) ble stiftet 4. april 1949 etter at USA, Canada og ti europeiske stater undertegnet Atlanterhavspakten for å sikre et felles forsvar mot det kommunistiske Sovjetunionen. Natos første generalsekretær, Lord Hasting Ismay, beskrev det på denne måten: *“keep the Russians out, the Americans in and the Germans down”* (Williams og McDonald 2018 s.276). I dag består alliansen av 31 land etter at Finland ble tatt opp som medlem 4. april 2023. Kjernen i alliansen er artikkel 5 som slår fast at et angrep på ett medlemsland er et angrep på hele alliansen. Artikkel 5 har kun vært aktivert én gang, etter terrorangrepet på tvillingtårnene i New York og Pentagon 11. september 2001. Nato er etter Berlinmurens fall i 1989 og oppløsningen av Warszawapakten i 1991 den militære alliansen i verden som har kapasitet, muskler og vilje til ikke bare å forsvare sine medlemsland gjennom artikkel 5, men også til å intervensere i andre regionale konflikter «out of area» som potensielt kan utfordre verdensfreden eller gi andre konsekvenser for Natos medlemsland.

Nato-traktaten har ikke endret sine grunnleggende prinsipper siden opprettelsen i 1949, samtidig som den sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa har vært og er i endring. Krigen i Ukraina har på nytt omformet den europeiske sikkerhetsordenen, og hvordan det europeiske sikkerhetsbildet vil se ut fremover er i skrivende stund uklart. Det som er klart er at Russlands angrep på Ukraina 24. februar 2022 markerer slutten på den sikkerhetsordenen som ble til i løpet av 1990-tallet som blant annet gjorde det mulig med en tysk gjenforening innenfor europeiske rammer. Denne nye europeiske sikkerhetsordenen kom til uttrykk gjennom en

forsterkning av integrasjonsprosessen innenfor EU og en tilpasning av Nato til nye rammebetingelser i form av internasjonale operasjoner.

Natos «åpen dør»-politikk danner bakteppe for denne oppgaven. Problemstillingen er formulert slik:

Bidrar utvidelsene av Nato til sikkerhet og stabilitet i det nordatlantiske området?

Nato er konsensusbasert, noe som skapte utfordringer for Sveriges og Finlands søknader om medlemskap i 2022 og som resulterte i et trilateralt memorandum mellom Tyrkia, Sverige og Finland. Etter intense forhandlinger, både offisielle og uoffisielle, kom de til en enighet om ulike tema som det har vært strid om. Dette vil jeg komme tilbake til senere i oppgaven.

Både EU og Nato utvider østover. Eksempler er Ukraina som i skrivende stund har status som kandidatland til EU, i tillegg til Finland og Sverige som søker medlemskap i Nato. Jeg vil utforske hvilke konsekvenser vi kan ane for fremtiden ved slike utvidelser. Kan vi hevde at Nato er et fredsprosjekt? Og kan vi i så fall tenke oss at slike utvidelser vil gi stadig større ulikheter og konfrontasjoner både internt i Nato og mellom Nato og resten av verden og dermed større fare for konflikt?

Med utgangspunkt i finsk og svensk medlemskap i Nato, hvordan vil et stadig mer selvhevdende Russland (Tormod Heier og Anders Kjølberg 2018) opptre overfor vesten i fremtiden? For å belyse dette spørsmålet vil jeg gjøre en komparativ analyse av Nato-utvidelsen i 1999 (Polen, Tsjekkia, Ungarn), 2004 (Bulgaria, Latvia, Estland, Litauen, Romania, Slovakia og Slovenia) og Finland og Sveriges søknader om medlemskap i 2022. Problemstillingen i denne oppgaven er derfor som beskrevet tidligere om utvidelsene av Nato bidrar til å fremme sikkerhet og stabilitet i det nordatlantiske området. Oppgaven fokuser altså på Natos kjerneoppgaver og hvordan omstillinger etter den kalde krigens slutt har bidratt til å gi alliansen en ny form for legitimitet. Jeg vil ikke drøfte innlemmelsene av Montenegro i 2017 og Nord-Makedonia i 2020. Disse utvidelsene kom som følge av regionale ringvirkninger av sammenbruddet av Jugoslavia som egen stat og av forholdet mellom Hellas og Nord-Makedonia, det vil si andre dynamikker enn det denne oppgaven tar for seg.

1.1 Oppgavens struktur

Nato som sikkerhetsaktør og militær allianse er godt dokumentert og profilert. Alliansen har siden andre verdenskrig vært en sentral aktør for sikkerhet og stabilitet i Europa og det transatlantiske samarbeidet har bidratt til fred og stabilitet. Oppgavens struktur er ment å

tydeliggjøre om det er ulike årsakssammenhenger mellom ulike staters argumentasjon for å søke medlemskap i alliansen og for å se hvilken betydning slike utvidelser har for sikkerhet og stabilitet i det nordatlantiske området. Formålet med oppgaven slik det er beskrevet i innledningen er å belyse hvordan Nato bidrar til sikkerhet og stabilitet i det nordatlantiske området og om dette bidraget endres i takt med ulike utvidelser av alliansen.

Forskningsspørsmålet om Natos utvidelser bidrar til sikkerhet og stabilitet i det nordatlantiske området vil bli analysert grundig senere i oppgaven.

Sosialkonstruktivismen er godt egnet til å forklare utvidelsene av Nato. Emanuel Adler og Michael Barnettts *Security Communities* (2000) gir et hensiktsmessig utgangspunkt for å kunne forklare sikkerhetsfelleskap og hvordan Nato ser på sin egen rolle i verden. En annen teoretisk retning som vil bli brukt er realismeteorien med vekt på blant annet Mark V. Kauppi og Paul R. Viotti (2020) samt ulike artikler fra John J. Mearsheimer. Jeg vil i tillegg bruke offisielle dokumenter fra ulike regjeringer for å kunne forklare beslutninger gjort i forbindelse med utvidelsene til forsvarsalliansen.

De ulike utvidelsene av Nato og sammenligningen av dem vil være min casestudie.

Metodevalget for denne oppgaven er en dokumentanalyse for å kunne belyse og analysere de ulike sidene ved en utvidelse av Nato. Dette innebærer å analysere både forskningsartikler og annet skriftlig materiale for å kunne svare på mitt forskningsspørsmål.

Utvidelsene av Nato i 1999 og 2004 vil bli grundig presentert og analysert. Disse utvidelsene innebar utelukkende innlemmelse av stater som hadde hatt en tilknytning til det gamle Sovjetunionen, enten som medlem av Warszawapakten eller med andre former for tilknytning. Sverige har tidligere hatt en nøytralitetspolitikk som de de facto gikk bort fra da de meldte seg inn i EU i 1995, men som de nå, som en direkte konsekvens av angrepet på Ukraina 24. februar 2022, har valgt å offisielt gå bort fra. Finland har også på mange måter fungert som en buffer mellom Nato og Russland. Dette vil komme tydelig frem i oppgaven.

Jeg vil gjøre en komparativ analyse av utvidelsene i 1999 og 2004 og dagens utvidelse i 2022 med Sverige og Finland. Det er naturlig å bruke ulike artikler og taler fra det offisielle Nato, og også Norge, for å kunne analysere bakgrunnen og argumentasjonen for de ulike utvidelsene av alliansen. Jeg vil også drøfte om det er ulike kulturforskjeller mellom stater som har betydning for både hvordan Nato som en konsensusbasert organisasjon med sin åpne dør-politikk inviterer andre stater til medlemskap. Jeg vil samtidig analysere om Russland reagerer ulikt alt etter hvilke land som søker medlemskap.

Til slutt i denne oppgaven vil jeg diskutere mine funn om Natos rolle som stabilisator og sikkerhetsaktør i det nordatlantiske området. Jeg vil også komme med noen egne betraktninger om Nato som sikkerhetsaktør og rolle i nord.

1.2 Grunnlaget for Nato-utvidelsen

Det kan argumenteres for at krigen i Ukraina er en direkte årsak til Sveriges og Finlands ønske om medlemskap i Nato. Tidligere statsminister i Norge Erna Solberg uttalte til nettavisen E24 (Yasmin Sfrintzeris 2022) at «*det er åpenbart at Russlands brutale invasjon av Ukraina er den direkte årsaken til at Finland nå ønsker å bli medlem i Nato*».

Statsminister Jonas Gahr Støre sa på en pressekonferanse om Sverige og Finlands Nato-søknader at søknadene skjer «*mot et alvorlig bakteppe i Europa, med en angrepskrig fra Russland mot Ukraina*» (Regjeringen 2022). Det er med andre ord tverrpolitisk enighet i Norge om at krigen i Ukraina er den direkte årsaken til Sverige og Finlands søknad om medlemskap i alliansen. USA godkjente 4. august 2022 Sverige og Finlands søknad om Nato medlemskap. Dette var et stort steg på veien til fullverdig medlemskap og et sterkt signal til de sju Nato-landene (Tyrkia, Tsjekkia, Hellas, Ungarn, Slovakia, Spania og Portugal) som da ikke hadde ratifisert søknadene. Formålet med oppgaven er å undersøke grunnlaget for utvidelsen av Nato i 2023 og gjøre en komparativ analyse med utvidelsen i 2004 og 1999. Jeg vil på denne måten kunne se på de ulike begrunnelsene for utvidelse, og identifisere og forklare avvik.

Nato skrev sin egen *Study of Nato enlargement* allerede i 1995. Her slås det fast at Nato er konsensusdrevet. For at et land skal kunne bli medlem i alliansen må alle eksisterende medlemsland være enig. De sier at: *Enlargement will have implications for all European nations, including states which do not join Nato early or at all* (Nato 2008). Dette innebærer at Nato selv mener de har et sikkerhetsansvar utenfor egne rekker i tillegg til å ivareta sine egne medlemstaters sikkerhet. Ut fra dette bakteppet er det rimelig å drøfte i oppgaven om Nato *mest* en militær allianse eller er den *mest* et fredsprosjekt, eller er det mulig for Nato å være begge deler.

Et naturlig spørsmål som tvinger seg frem, blir om Natos strategiske konsept har endret seg. Det ble vedtatt et nytt strategisk konsept på Madrid-toppmøtet i 2022 12 år etter det siste som ble vedtatt i Lisboa i 2010. Dette dokumentet er viktig for Natos handlingsmønster og vil legge føringer for hvordan Nato opererer både «in area» og «out of area».

For å kunne forklare Nato som organisasjon og sikkerhet som begrep har jeg valgt meg Emanuel Adler & Michael Barnett (2000) «*Security Communities*» samt Mark V. Kauppi & Paul R. Viotti (2020) «*International Relations Theory*» som hovedreferanse for det teoretiske grunnlaget. Karl Deutch kan neppe kalles en sosialkonstruktivist. Adler og Barnett (2000) tolker han likevel i et sosialkonstruktivistisk perspektiv. Hans begrep «security communities» eller sikkerhetsfelleskap som jeg velger å oversette det til i min oppgave, vil kunne gi et godt grunnlag for å forstå de ulike utvidelsene til Nato. Williams og McDonald (2018) støtter opp under dette og slår fast at sikkerhet er en sosial konstruksjon.

En slik sosialkonstruktivistisk tilnærming til problemstillingen vil kunne belyse normer, regler og identitet, og hvordan Nato ser på seg selv i forhold til resten av verden. Dette er en tilnærming som vil kunne passe fint for å belyse problemstillingen min.

En kommer vanskelig utenom realisme som teori når en skriver om Nato da Nato som sikkerhetsfelleskap består av suverene stater. Jeg velger å legge hovedfokus på Kauppi et.al (2020 s. 21) sin forståelse av realisme som en teori som baserer seg på fire forutsetninger:

1. staten er den primære og viktigste aktøren i en anarkistisk verdensorden
2. staten er en enhetlig aktør
3. staten er en rasjonell aktør
4. sikkerhetspolitiske spørsmål topper listen av oppgaver for staten

John J. Mearsheimer hevder i sin artikkel *Why the Ukraine Crises Is the West's Fault* (2014 s.77) om krisen i Ukraina før selve krigen brøt ut at «*the United States and its European allies share most of the responsibility for the crisis*».

Dette kan beskrives som et noe radikalt syn sammenlignet med andre realismeteorikere på Nato som organisasjon og rolle i dagens sikkerhetspolitiske Europa. Han har likevel noen interessante betraktninger rundt hvilke maktstrukturer som er best for å sikre fred som er verdt å dvele ved senere i min oppgave (Williams og McDonald 2018).

Dette gir en bred teoretisk grunnplanke for å forklare og forstå de ulike utvidelsene i Nato som er grunnstammen i min problemstilling.

1.3 Aktualitet for problemstillingen

Målet er å kunne belyse ulike konsekvenser av utvidelser av Nato. Et spørsmål som blir relevant i den sammenhengen er om grunnlaget for utvidelsene, både dagens med Sverige og

Finland, og tidligere utvidelser hatt samme bakgrunn og begrunnelse eller om denne utvidelsen er annerledes enn tidligere.

Tidligere statssekretær i Forsvarsdepartementet Espen Barth Eide holdt en tale i 2009 i forkant av toppmøtet i Lisboa i 2010 som blant annet tok for seg temaet utvidelser av Nato (Eide 2009). Her slår han fast Natos politiske rolle som et sikkerhetsfellesskap for å kunne utvide. Han slår fast at ethvert medlemsland, nytt eller gammelt aldri må kunne trekke i tvil Natos artikkel 5 om en for alle, alle for en som grunnstammen i alliansen. Bjørn Olav Knutsen (2012) trekker frem at også EU har en lignende klausul i sin artikkel 222 (Europaparlamentet 2016):

The Union and its Member States shall act jointly in a spirit of solidarity if a Member State is the object of a terrorist attack or the victim of a natural or man-made disaster. The Union shall mobilise all the instruments at its disposal, including the military resources made available by the Member States.

EU har i tillegg artikkel 42-7 som slår fast at dersom et EU-land blir angrepet, har de andre medlemslandene plikt til å hjelpe til. Nato som sikkerhetsfellesskap og EU som sikkerhetsfellesskap kan se ut som om de er bygd på samme grunnprinsipper. Dette vil jeg belyse nærmere senere i denne oppgaven.

Ukraina søkte 28. februar 2022 om medlemskap i Den europeiske union (EU). I EUs Versailles-erklæring fra mars 2022 slås det fast at Ukraina har rett til å velge sin egen skjebne å søke medlemskap i EU og at Ukraina hører hjemme i den europeiske familie (Versailles-erklæringen 2022). Denne forståelsen finner vi også igjen i Study of Nato enlargement (2008) som sier at: *No country outside the Alliance should be given a veto or droit de regard over the process and decisions.* Når Ukraina nå har søkt om medlemskap i EU er det et tydelig signal om at de ser til vesten heller en til Russland for sin identitet som stat. De ser på seg selv som europeere i et europeisk fellesskap med vestlige verdier.

Jeg vil se på om Russlands opptreden overfor vesten endres i takt med Natos utvidelser eller om de endres uten påvirkning av Natos politikk. Et delspørsmål vil være kunne være om Russlands invasjon av Ukraina skjedde som en konsekvens av en styrket samlet Europa eller ville det ha skjedd uansett?

Jeg vil belyse spesielt den sosialkonstruktivistiske dimensjonen i et svensk/finsk medlemskap i Nato. De har allerede lagt Nato-konsepter til grunn for sin forsvarsmodernisering i tillegg til

det nære forsvarssamarbeidet som allerede eksisterer mellom Sverige/Finland og NATO. Sverige og Finland vil kunne bringe med seg ressurser inn i Nato som vil styrke den samlede kompetansen og gjøre alliansen enda mer solid en den er i dag (Per Erik Solli og Øystein Solvang 2022). Jeg vil analysere om denne utvidelsen derfor skiller seg fra utvidelsene i 1999 og 2004.

Det har i media blitt hevdet at medlemskapet i Nato har kostet Sverige dyrt (Stig Arild Pettersen 2022). Sverige og Finland har blant annet måtte anerkjenne at Partiya Karkerên Kurdîstan, PKK (Kurdistan Arbeiderparti) er en terrororganisasjon. De har med å underskrive denne avtalen offentlig tatt avstand fra målet til det som beskrives i trilateralt memorandum som «*these terrorist organisations*». Hva disse målene er beskrives ikke i avtalen.

Tyrkia er og vil alltid være en sterk spiller og medlemsland i alliansen. De er det nest mest folkerike medlemslandet etter USA. Vil avtalen *Trilateral Memorandum* mellom Tyrkia, Sverige og Finland (2022) få konsekvenser for andre medlemsland som for eksempel Norge? Jeg vil diskutere dette spørsmålet og i denne sammenhengen også belyse om, og i så fall hvilke konsekvenser dette får i nord.

Norge har siden oppstarten av alliansen vært «Nato i Nord». Med Sverige og Finland som nye medlemsland vil denne rollen endres. Det kan være liten tvil om at Finland har en unik kompetanse på Russland som nabo samt russisk kultur og politikk. Finland har en 1340 kilometer lang grense mot Russland som sammen med Norges 198 grensekilometer vil utgjøre Natos nye ytre rammer mot Russland i nord. Når det kommer til Sverige har de tilsynelatende hatt en nøytralitetslinje som egentlig aldri vært i spill før nå. Likevel har de på mange måter ikke bare samarbeidet militært innad i Norden, men også gjennom EUs felles sikkerhets- og forsvarspolitik (CSDP). Sverige ble i motsetning til Finland ikke medlem av EU i 1995 på grunn av sikkerhetsutfordringer (Anna Wieslander 2018), krigen i Ukraina har effektivt endret dette standpunktet.

Både Finland og Sverige har store kapasiteter på hærsiden som vil kunne styrke militæralliansen. De er ikke like sterke på sjø- og luftstyrker, men står fremst i den teknologiske utviklingen. Finland bytter sine F18 slik som Norge bytter sine F16 til den amerikanske F35, mens Sverige har innført JAS Gripen som sine nye kampfly og som er spesialkonstruert for arktiske forhold (Arctic Council 2022). Dette gir samlet sett en styrking av Nato i nord.

Norge har sammen med Finland og Sverige hatt den første samtreeningen mellom statenes militære styrker i Norge i juni 2022 (Alf Bjarne Johnsen 2. juni 2022). Dette er et kraftig signal

om at Norge og Nato er klare til å «*bistå med alle nødvendige midler*» som Statsminister Jonas Gahr Støre sa (Johnsen 2022) i den «grå perioden» frem til et faktisk medlemskap i alliansen. Natos legitimitet ble på mange måter utfordret etter den kalde krigens slutt. Utvidelsene i 1999 og 2004 ble ved siden av økt aktivitet til internasjonale operasjoner, både med og uten FN i ryggen, starten på Natos reformering av seg selv.

1.4 Utvelgelsen av materialet

Jeg vil bruke ulike artikler og saker i nyhetsbildet for å forklare strømninger og utfordringer i dagens verdensbilde. Utfordringen ligger i mengden materiale tilgjengelig. Det er skrevet uante mengder om Nato i ulike sammenhenger. Et søk på «NATO» på internett gir omentrent 732 000 000 treff på google 26.juni 2022. Det er med andre ord en jungel av informasjon tilgjengelig der ute. Utfordringen blir å finne det som er relevant for min oppgave.

Nato-toppmøtet som var i Madrid i juni 2022 vil også legge føringer for innholdet i min oppgave. Her ble Sverige og Finland offisielt invitert med i Nato og det nye strategiske konseptet ble vedtatt. I denne forbindelse vil det være naturlig å gjøre en komparativ analyse av de to strategiske konseptene til Nato fra 2010 og 2022.

For å sannsynliggjøre Russlands handlinger fremover vil jeg også måtte se på historisk utvikling gjennom tidligere Nato-utvidelser. Jeg vil i denne sammenhengen også kunne se på russisk strategisk kultur og handlingsmønster for å kunne belyse om dette spiller en rolle for Russlands handlinger. Kultur er på mange måter et element som historisk sett ikke har fått nok fokus i et sikkerhetspolitisk perspektiv. Å forstå et annet lands eller allianses kultur med «sine egne briller på» vil kunne gi et feilaktig bilde av situasjonen og forståelsen for en potensiell eller reell konflikt vil kunne gi feilaktig svar. Williams og McDonald (2018) er tydelig på at det ikke handler om *hvorvidt* kultur har betydning, men om *hvor stor* betydning den har.

Heier og Kjølbergs (2018) argumentasjon om et mer selvbevisst Russland i boka *Norge og Russland – Sikkerhetspolitiske utfordringer* skisserer et Russland som har ført en ekspansiv utenrikspolitikk uten å få en sterkere internasjonal posisjon. Dette i kontrast til Nato som utvider og vinner stadig større terreng. Jeg vil argumentere for at dette er et bakteppe for dagens sikkerhetspolitiske situasjon i Europa. Simon Duke og Carmen Gebhard (2017) derimot beskriver et skille mellom integrasjon og sikkerhetsdilemma som et viktig punkt for å

forklare og forstå utvidelser av Nato og Russlands handlingsmønster. De antyder at Nato handler etter et historisk mønster heller enn en kalkulert risiko.

Et sentralt dokument i denne oppgaven vil være Natos egen studie av formål og prinsipper rundt utvidelser (Nato 1995). Dette dokumentet legger til grunn Natos «åpen dør»-politikk og slår fast allerede i første avsnitt at “*NATO remains a purely defensive Alliance whose fundamental purpose is to preserve peace in the Euro-Atlantic area and to provide security for its members*”. Dokumentet slår videre fast at alle Natos medlemsland må være enige i enhver utvidelse. Dette gjør avtaledokumentet «*trilateral memorandum*» mellom Tyrkia, Sverige og Finland spesielt interessant. Ingen andre land har måtte lage en slik avtale for å sikre medlemskap i Nato.

2.0 Teori og Metodevalg

2.1 Teori

Som nevnt i innledningen, baserer denne oppgaven seg på en sosialkonstruktivistisk tilnærming. Sosialkonstruktivistisk teori vil kunne belyse normer, regler og identitet, og hvordan Nato ser på seg selv sammenligna med resten av verden.

Videre er realisme som teori grunnleggende når man innenfor feltet internasjonale relasjoner og vil naturlig nok sette sitt preg på denne oppgaven. Nato er et sikkerhetsfelleskap som består av suverene stater og realisme er en teori som er godt egnet til å forklare hvordan krig og konflikt utvikler seg mellom stater.

2.1.1 Realisme

Jeg velger å legge følgende forutsetninger fra Kauppi og Viotti (2020 s.21) til grunn for min forståelse av realismen som teori:

1. Staten er den primære, enhetlige og viktigste aktøren i en anarkistisk verdensorden
2. Staten er en rasjonell aktør hvor sikkerhetspolitiske spørsmål topper listen av oppgaver.

Nato blir slik et verktøy for stater til å ivareta sikkerhetspolitiske spørsmål og gjennomføre sikkerhetshandlinger på vegne av stater. Realismen som teori sier likevel at i en anarkistisk verdensorden er man avhengig av parter som har motstridende interesser. Hvis Nato som militær allianse ikke har et klart fiendebilde, hva skal de da forsvare seg mot og hvorfor skal de overleve som allianse og felleskap? John J. Mearshimer hevdet i sin tid at Nato hadde

utspilt sin rolle i Europa. Han hevdet videre at med den kalde krigens slutt ville krig og konflikt igjen oppstå med bakgrunn i en manglende tydelig motpart i Sovjetunionen (Williams og McDonald 2018). I en anarkistisk verdensorden kan man se for seg at dersom en stat opplever en direkte trussel mot seg selv vil den ta de nødvendige grep for å sikre sine egne interesser. La oss ta Finland og Ungarn som eksempler.

Finlands søknad om Nato-medlemskap kom som en direkte konsekvens av krigen i Ukraina. Med sin 134 mils lange grense mot Russland er det naturlig å tenke at de føler seg sårbare som nærmeste nabo til Putins ekspansjonspolitik. Finland ligger i det geopolitiske skjæringspunktet mellom øst og vest (Heidar, Berntzen og Bakke 2013 s.92). Russlands reaksjon på at Finland støttet Ukraina etter invasjonen i februar 2022 var ikke av det vennlige slaget. Finlands statsminister Sanna Marin ble blant annet kalt «generasjonen av aggressive europeiske kvinner» på russisk tv (Ivar Benjamin Østebø 2022).

Norden med unntak av Finland, hadde på slutten av 18-hundretallet en folkelig mobilisering som resulterte i ulike partidannelser og demokratisering. I Finland derimot ble den folkelige mobiliseringen møtt med klassisk russisk undertrykkelse, i all hovedsak på grunn av sin geopolitiske beligenhet. Først etter Berlinmurens fall kunne Finland utøve utenrikspolitisk handlingsfrihet. Før dette hadde den såkalte vennskapspakten fra 1948 med Sovjetunionen gitt finnene begrenset handlingsrom. Å ha en vestlig orientert kultur, politikk og økonomi kombinert med en avtale med Sovjet er en balansegang som få andre stater kan vise til. Blant annet fikk Finland etter litt nøling fra sovjet lov til å bli medlemmer av nordisk råd i 1955 (Heidar et.al. 2013).

Finland har en lang sosialdemokratisk tradisjon bak seg. Etter valget 2. april 2023 fikk Finland ny statsminister etter Sanna Marin fra Suomen Sosialidemokraattinen Puolue (SDP). Den nye statsministeren er Petteri Orpo fra det konservative Kansallinen Kokoomus (Kok), eller Samlingspartiet. Høyrepopulistiske partier har ikke hatt samme fotfeste i Finland som i andre skandinaviske land. Sannfinländarna er et nasjonalistisk og populistisk parti som var i regjering mellom 2015 og 2019. De har økt i oppslutning jevnt og trutt siden de ble grunnlagt i 1995 men de har likevel ikke fått en like sterk stemme som for eksempel Sverigedemokraterna i Sverige før etter valget 2. april 2023. Valgresultatet ble utrolig jevnt og Petteri Orpo og Samlingspartiet fikk 20,8 prosent av stemmene og 48 mandater. Riikka Purra og Sannfinländarna fikk 20,1 prosent av stemmene og 46 mandater. Statsminister Sanna

Marin og Socialdemokraterna (SDP) fikk 19,9 prosent av stemmene og 43 mandater (Fredrik Kampevoll 2023).

Etter oppløsningen av Sovjetunionen slo finnene fast at vennskapspakten ikke lengre hadde noen betydning da Sovjetunionen ikke lengre eksisterte. Nøytralitetspolitikken de hadde ført frem til det tidspunktet var ikke lenger nødvendig og Finland ble medlem i EU allerede i 1995. Den finske regjeringen åpnet opp for spørsmålet om Nato-medlemskap i 2008, men en reell diskusjon begynte ikke før Russlands invasjon av Ukraina 24. februar 2022. Søknaden om medlemskap i Nato kan med andre ord sees i sammenheng med det finnene opplever som en reell trussel. Dette kan vi forklare gjennom bruk av realismeteorier. Militære trusler og sikkerhetspolitiske spørsmål blir definert som viktigere for statsikkerhet enn sosiale spørsmål, handel og økonomi. En finsk søknad om medlemskap i Nato er forankret i den høyst reelle trusselen som Russland utgjør etter invasjonen av Ukraina.

Ukraina er et av landene som av Russland kan sees på som en buffersone. Mearsheimer (2014 s.82) mener at den er av enorm strategisk verdi for Putin og slik kan forklare invasjonen som en naturlig konsekvens av Natos handlinger. Han hevder dette er «*Geopolitics 101*» da store stater vil beskytte det de oppfatter som sine nærområder koste hva det koste vil. Nato derimot mener at ved å utvide alliansen, øker også stabiliteten i området (Nato 1995). Samtidig er dette bare et av mange tiltak for å ivareta det Nato kaller «sikkerhetsarkitekturen» i Europa. Andre aktører som er aktuelle arkitekter i samarbeid med Nato er selvsagt Den Europeiske Union (EU) og Organisasjonen for Sikkerhet og Samarbeid i Europa (OSSE). Nato mener selv at deres samarbeid med stater som ikke er medlem i alliansen også har stor betydning for sikkerheten i Europa. Akkurat det er nok Russland enig i bare med motsatt fortegn.

Når det gjelder Ungarn så har de hatt det som kan defineres som et av de mest politisk stabile tidligere kommuniststater i Europa (Heidar et.al 2013 s.341). Dette endret seg i 2010 da Viktor Orbán fra Fidesz – Magyar Polgári Szövetség, et nasjonalkonservativt parti grunnlagt i 1988. Under kommunismen var det den kristen-nasjonale bevegelsen som satte søkelys på nasjonalt selvstyre og identitet mens den demokratiske opposisjonen var vestlig liberalt orienterte. Etter 1995 hvor også Fidesz hadde vokst seg til et stort parti var EU-skepsisen økende.

Fidesz var opprinnelig en radikal studentorganisasjon, men under Orbán's ledelse endret det seg til et klart høyrepopulistisk parti. Han har siden hatt makta i Ungarn og blant annet *The Economist* (2019) anklager han for å hule ut demokratiet og at Ungarn nå ligner aller mest på

en ettpartistat. Dette kan sees på som et hybrid styre. Rod Hague, Martin Harrop og John McCormick (2016 s.58) definerer et hybrid styre som; *Political systems that have some of the appearances of being democratic, but where institutions, processes, laws and policies are manipulated to keep rulers or elite groups in power.*

Dette stemmer godt med den maktutøvelsen Orbán har utøvd ved å blant annet å slå sammen de tre statsmaktene; den utøvende, den lovgivende og den dømmende til et slik at de støtter hverandre heller enn å kontrollere hverandre. Viktor Orbán var en kort periode statsminister i 1998-2002. I den perioden signerte han medlemskapet til Nato. Ungarn har siden det første demokratiske valget etter kommunismens fall i 1990 vært ledet av sosialistiske parti med unntak av Orbán's første regjering og den inneværende perioden fra 2010 som ikke er over i skrivende stund. Dette kan omtales som et semiautoritært styre som søker allianser med andre maktallianser slik som Nato for å sikre sin egen eksistens. Dette er på mange måter «realisme 101». I realismeteorier er begrepet «high politics», altså militær makt og sikkerhetsproblemer det viktigste for en stat (Kauppi og Viotti 2020).

2.1.2 Sosialkonstruktivisme

Karl Deutsch sin studie fra 1957 regnes som den første som virkelig studerte og forsket på sikkerhetsfellesskap. Han regnet seg antakelig nok ikke som en sosialkonstruktivist selv, men hans forskning har senere blitt brukt i et sosialkonstruktivistisk perspektiv. For å kunne drøfte begrepet sikkerhetsfellesskap og hva det betyr for ulike stater og organisasjoner kan det være greit å først dvele litt med hva vi mener med sikkerhet og hva det faktisk betyr.

Williams og McDonald (2018 s.5) drar opp fire spørsmål rundt begrepet sikkerhet:

1. Hva er sikkerhet?

Sikkerhet og overlevelse er ikke to sider av samme sak. Williams og McDonald (2018) hevder riktignok at sikkerhet er en slags overlevelse-pluss, men du kan velge å se på det på to måter. Den ene måten er å definere sikkerhet med akkumulering av makt. Denne måten å tenke på er som å tenke på sikkerhet som en vare, noe du har som penger, våpen og lignende. Jo mer makt du har, da spesielt militær makt jo mer sikkerhet har du. Dette så vi spesielt i opprustningen og våpenkappløpet mellom USA og Sovjetunionen under den kalde krigen.

Den andre måten å tenke sikkerhet på er å tenke at det er frihet fra andres kontroll. En kan tenke at det er frihet fra trusler eller frihet til å gjøre det man vil. På mange måter er sikkerhet en prosess som involverer å bygge relasjoner og tillit. Nato har i de senere år forsøkt på

nettopp dette. Om du velger å kalle Nato for en militær allianse eller et fredsprosjekt så er relasjoner og tillit nøkkelford for å få en slik organisasjon til å fungere optimalt.

2. Hvem sin sikkerhet?

Et spørsmål som umiddelbart tvinger seg frem når man snakker om hvem sin sikkerhet er hva skal vi beskytte? Uten en tanke på hva som er verd å beskytte er det vanskelig å forklare hvem sin sikkerhet. Vi kan selvsagt tenke helt overordnet at vi skal beskytte planeten for eksempel. Eller sikkerheten til enkeltmennesker. Dette vil ikke være relevant i min oppgave da jeg ikke ser på sikkerhet i et enkeltpersonperspektiv. Statssikkerhet vil bli drøftet her. Det kan være variasjoner i hvordan den enkelte stat tenker sikkerhet. En fullt ut demokratisk styrt stat vil kanskje tenke sikkerhet for sine innbyggere i tillegg til sine landområder mens en mer kvasidemokratisk stat som beveger seg mot ettpartistat vil kanskje være med opptatt av egne posisjoner og makt enn sine innbyggere. Kanskje er det forskjell på hvordan Sverige og Polen tenker sikkerhet. Dette jeg vil vise senere i kapitlet.

3. Hva er et sikkerhetsspørsmål?

Williams og McDonald (2018) drar opp et etisk spørsmål i denne diskusjonen. Skal vi lytte til de statene og organisasjonene med mest makt eller de med minst makt? Med andre ord skal vi lytte til sikkerhetsvurderingen til USA eller til Ghana? Spørsmålet har ulike svar alt etter hva som er forutsetningen for spørsmålet og hvem du spør. Kjernen i spørsmålet er hva som er trusselen.

Koronaviruset viste seg å være en global trussel. Det var selvsagt noen stater, slik som Trumps Amerika som ikke anerkjente dette, men for de fleste stater var dette tatt på høyeste alvor. Strategien for håndtering av pandemien har likevel vært ulik i ulike land. Norsk og Svensk kultur og identitet er på mange måter ganske lik slik at en skulle trodd at de hadde valgt en noenlunde sammenfallende strategi på denne trusselen. Det viste seg ikke å stemme. Sverige og Norge valgte svært ulike tilnæringer selv om man i de fleste andre sikkerhetsspørsmål har ganske sammenfallende vurderinger og et godt samarbeid.

4. Hvordan kan sikkerhet oppnås?

De fleste er enig i at full sikkerhet ikke er mulig. Det er mange sikkerhetsaktører, ikke bare statlige. Frivillige organisasjoner som for eksempel røde kors/røde halvmåne spiller en stor rolle i å sikre folk tilgang på mat, vann og andre nødvendigheter rundt om i verden. Ulike NGO (non-governmental organization), INGO (international non-governmental organization)

og GONGO (government organized non-governmental organization) påvirker i tillegg hvordan sikkerheten blir ivaretatt. For å forstå hvordan sikkerhet kan oppnås må vi forstå hvordan de ulike sikkerhetsaktørene opptrer det være seg stater eller andre.

Adler og Barnett (2000) argumenterer for at internasjonale felleskap ikke bare faktisk eksisterer, men at de også er gjennomgripende former internasjonalt samarbeid og er en viktig bidragsyter for fred og stabilitet i dagens verdensbilde. Dette gjelder også sikkerhetsfellesskap eller «security communities» som de kaller det, slik som for eksempel Nato. De mener videre at når vi kobler sammen begreper som sikkerhet og fellesskap endrer det hvordan vi ser på makt og sikkerhet. I dag er det vanlig å tolke begrepet på en slik måte at når formålet med makt endrer seg så gjør også sikkerhetsbegrepet det. I dag tenker man at sikkerhetsbegrepet ikke bare handler om militær makt, men at det også handler om klima, miljø, økonomi og sosial velferd. Sikkerhet kan beskrives som en sosial konstruksjon (Williams og McDonald 2018). Det betyr likevel ikke, sier han, at konstruktivismen har vært fremst i skoene for å lage en teori om internasjonal sikkerhet. Konstruktivismen er derimot opptatt av nasjonal identitet. Denne identiteten er med på å forme en stats identitet og dermed en stats sikkerhetspolitikk. Det er i tillegg fire antagelser om konstruktivisme som kan være greit å ha med seg (Kauppi og Viotti 2020 s.144):

1. Konstruktivisme problematiserer identiteten og interessene til en stat
2. Konstruktivister ser på internasjonal struktur som en sosial struktur som inneholder idealistiske normer og regler.
3. Konstruktivisme ser på verden som et prosjekt under konstant konstruksjon, en utvikling heller enn en tilstand.
4. Konstruktivister opptatt av den ontologiske og epistemologiske debatten

For å bruke Sverige som ønsker seg inn i Nato i 2022 og Polen som ble medlem i Nato i 1999 som eksempel.

Den svenske modellen er et kompromiss mellom arbeid og kapital (Heidar et.al 2013 s.60). Den svenske nøytralitetspolitikken ble lagt bort allerede i 1995 da de ble medlem av EU. EU har som kjent sin egen forsvars og sikkerhetsstrategi og en noe tilnærmet lik formulering som Nato's artikkel 5. Det må slik kunne hevdes at de har hatt en vestvendt politikk gjennom samarbeidet med Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD), Det europeiske frihandelsforbund (EFTA) og medlemskap i EU i 1995. Likevel har Sverige i de senere år fått en sterkere vridning mot høyre etter å ha vært en sosialdemokratisk bastion på

linje med de andre nordiske landene. I riksdagsvalget i 2022 ble Sverigedemokraterna største parti på høyresiden, og nest største parti i Sverige slik de var det i valget 2018 og 2016. De er et sterkt nasjonalistisk og sosialkonservativt parti som ble dannet i 1988. De har sin bakgrunn som anti-establishmentparti med støtte fra militante grupperinger (Heidar et.al. 2013).

Sverigedemokraterna har tidligere ikke hatt noen gjennomslag i svensk politikk da ingen ville samarbeide med dem. I dag derimot sitter de ikke i regjering, men er støtteparti og som leder Jimmie Åkesson sa; *Det er veldig viktig at vi har fått en omfattende sakspolitisk avtale, og at vi som største parti i denne konstellasjonen har fått betydelig gjennomslag* (Ingeborg Moe 2022). Selv om Sverigedemokraterna i utgangspunktet er EU motstandere er de likevel for tilgangen til EUs indre marked og en reforhandlet EØS avtale. Dette er i tråd med Adler og Barnett (2000 s. 4) som sier at sikkerhetsspørsmål i dag først og fremst handler om hvem som er innenfor og hvem som er utenfor. Jimmie Åkesson ønsker å være innenfor EU, men samtidig utenfor. Sverigedemokraterna er nasjonalistisk samtidig som de nå er for et medlemskap i Nato etter Russlands invasjon av Ukraina.

Polen derimot er preget av ustabile partidannelser. Det er likevel de samme politikerne som går igjen og de politiske skillelinjene er rimelig konstante (Heidar et.al. 2013 s.325). Polen var et kommunistisk land og medlem i Warszawapakten. Warszawapakten fra 1955 var en militærallianse mellom det gamle Sovjetunionen og de kommunistiske landene i Øst-Europa. Fagforeningen Solidarność ble stiftet i 1980 av blant annet Lech Walesa. Han ble den første ikke-kommunistiske president i Polen i 1990 Da fagforeningen fikk stille til valg i 1989. Han ble etterfulgt av Aleksander Kwaśniewski fra Republikken Polens sosialdemokrati, SdRP. SdPR ble etter hvert innlemmet i Sojusz Lewicy Demokratycznej Den demokratiske venstrealliansen, SLD. Etter valget i 2005 har Polen hatt en todeling med to høyrepartier som konkurrerer om makta. Det ene er Platforma Obywatelska (PO) som er kristendemokratisk og liberal-konservativt. De har sine røtter i Solidarność og er meget europavennlig. Det andre, Prawo i Sprawiedliwość (PIS) er et høyrepopulistisk og nasjonalkonservativt parti som er euroskeptisk. De har i dag presidenten Andrzej Sebastian Duda som fikk gjenvalg i 2020. Han har blant annet stemplet LHBTs rettigheter som en import fra utlandet som truer Polens nasjonale identitet (Aftenposten 2020).

Både Polen og Sverige søkte med andre ord medlemskap i Nato under et sosialdemokratisk styre. De har i etterkant fått sterkere innflytelse av høyreekstreme krefter som på mange måter endrer både identiteten og interessene til en stat. Fra å være internasjonalt og

Europavennlig ser de nå mer innover og blir mer nasjonalistisk og utvikler mer fremmedfrykt. Utviklingen i både Sverige og Finland må kunne beskrives som et prosjekt heller enn en tilstand.

Det kan i dag sies at både Sverige og Polen har utviklet seg i en ny retning på relativt kort tid. Om dette er i tråd med Natos identitet kan fremstå som uklart. Natos oppfatning av seg selv som et sikkerhetsfelleskap som skal bevare fred og stabilitet i det Nord-Atlantiske området (Nato 2008) er i tråd med en sosialkonstruktivistisk tenkning. Traktatens artikkel 1 slår fast at;

Partene forplikter seg til, som fastslått i De forente nasjoners pakt, å bilegge enhver mellomfolkelig tvist som de måtte bli innblandet i, ved fredelige midler på en slik måte at mellomfolkelig fred og sikkerhet og rettferd ikke blir satt i fare, og i sine mellomfolkelige forhold å avholde seg fra trussel om eller bruke av makt på noen måte som ikke er i samsvar med formålene for De forente nasjoner (Nato 1949).

Om mellomfolkelig fred og sikkerhet kan tolkes slik at det gjelder folkegrupper innad i en stat som for eksempel LHBT-mennesker i Polen eller for flyktninger som ønsker seg til Sverige kan selvsagt diskuteres, men at det potensielt kan gi uroligheter ikke bare i en stat, men også mellom stater er hevet over enhver tvil.

Eide (2009) hevdet at Natos overlegne kapasitet på den klassiske slagmarken gjorde slagmarken irrelevant. Vi kan etter tilbaketrekingen fra Afghanistan i 2021 og Talibans overtakelse av makten kanskje revurdere om dette fortsatt kan regnes som faktum. Han hevder også at Natos vilje til å reagere vil ha stor påvirkning på hvordan andre stater opptrer. Russlands invasjon av Ukraina har på mange måter snudd opp ned på dette bildet. Som vi ser kan en kanskje hevde er at selv om Nato fremstiller seg selv i et sosialkonstruktivistisk lys med begreper som sikkerhetsfelleskap og samhold er nok årsaken til søknaden om medlemskap i alliansen mer forankret i en realismetankegang.

2.2 Metode

Øivind Bratberg (2021 s.12) sier at det klassiske utsagnet om at forskningsspørsmålet styrer valg av metode er en sannhet med modifikasjoner. Arne Mastekaasa (2010 s.123) støtter dette synet og sier videre at metodevalget også styrer problemstillingen. Samfunnsvitenskapelig forskning handler i stor grad om å ønske å forklare et fenomen, gi mening til utsagn og sammenhenger eller å forklare årsaker til samfunnet slik forskeren ser det. Dette kalles kausalitet. Ole Jørgen Skog (2021 s.33) sier at det ikke er en motsetning mellom å søke etter årsakene til et fenomen (kausal forklaring) og å forstå menneskenes handling (intensjonalitet).

Min problemstilling tar for seg Natos handlinger med å utvide alliansen geografisk, i flere omganger, for å forklare og forstå om det endrer sikkerheten og stabiliteten i det nordatlantiske området. Dette vil være en kausal forklaring på intensjonale handlinger.

Når man skal lage et forskningsdesign for en masteroppgave betyr det ifølge Oddbjørn Bukve (2021 s.83) å lage en plan for hvordan et prosjekt skal gjennomføres. De handler om hva som er formålet med oppgaven og hvilken kunnskap en ønsker å utvikle og om hva. Denne oppgaven har et teoretisk tolkende formål. Jeg bruker teori for å gi mening til det jeg ønsker å forklare. Sosialkonstruktivismen og realismen bidrar med andre ord til å forklare om utvidelsene av Nato bidrar til økt sikkerhet og stabilitet i det nordatlantiske området? Det er ikke meningen å verken skulle utvikle ny teori eller finne nye begreper, men å bruke eksisterende teori til å forklare problemstillingen. Dette er hva Bukve (2021 s.92) kaller et teoriinformert prosjekt. Dette innebærer at teorien som skal brukes til å forklare problemstillingen er klart helt fra starten av oppgaven så vil utviklingen av oppgaven si noe om det er samsvar mellom teori og datainnsamling. Jeg har i denne oppgaven helt fra starten ønsket å forklare min problemstilling i et sosialkonstruktivistisk perspektiv. Som nevnt kommer jeg likevel ikke unna å dvele ved realismeperspektiver når vi snakker om sikkerhet og spesielt statsikkerhet som er tema her. Dette er helt i tråd med det vi kaller et teoriinformert prosjekt.

Jeg har vurdert at kvantitativ datainnsamling ikke er en egnet metode i denne sammenhengen da den er mer egnet til å forklare og fortolke tall. Variablene i en kvantitativ analyse vil kunne uttrykkes i tallverdier og dermed billedgjøres gjennom grafer for å få frem forskningsresultatet. Å forklare og tolke taler, dokumenter og medieutspill er ikke egnet til å bli uttrykt som grafer og tall.

Denne oppgaven er altså en kvalitativ casestudie, supplert med tekstanalyse. Dette er en mer egnet metode for å kunne forklare og forstå hvordan Nato handler, hvordan stater responderer og hvilken effekt det har på sikkerheten og stabiliteten i det nordatlantiske området. Dette fordi å skulle forklare Nato som organisasjon eller case om du vil handler om å skulle forstå hvordan både Nato ser på seg selv, hvordan medlemslandene bruker og forholder seg som medlemmer og hvordan den øvrige verden ser på Nato utenfra. For å kunne forklare dette er det nødvendig å se på ulike tekster og dokumenter fra ikke bare myndigheter men også fra ulike aviser i tillegg til teori.

2.2.1 Casestudie

En casestudie er en studie av en enhet. Ordet *case* er engelsk og kommer fra det latinske *casus* og betyr tilfelle. Matthew B. Miles, Michael A. Huberman og Johnny Saldana (2020 s.24) definerer en case som et fenomen som opererer i et avgrenset område. De bruker begrep som hjertet av forskningen og et ubestemt avgrenset område. Hjertet i denne oppgaven er Natos utvidelser i 1999 og 2004 samt den siste utvidelsen i 2022.

En stor oppgave blir som nevnt tidligere å avgrense utvalget av kilder og velge ut det som er relevant for min forskning. Det er som kjent skrevet mengder materiale om Nato og Natos utvidelser. Dette betyr at utvelgelsesprosessen vil være både tidkrevende og interessant. Jeg har endt opp med et utvalg avisartikler i tillegg til faglitteratur og offisielle dokumenter fra ulike stater som Norge, Russland og Finland. Dette har gitt en bred forståelse for ikke bare hvordan Nato ønsker å fremstå som allianse, men også hvordan verden forøvrig ser på Nato.

Denne oppgaven er en komparativ casestudie eller enhetsstudie om du vil. Natos utvidelser i 1999 og 2004 vil være én enhet sammenlignet med Natos utvidelse i 2022 med Sverige og Finland som en annen enhet. Jeg vil også sammenligne Natos strategiske konsept fra 2010 med det nye strategiske konseptet fra toppmøtet i Madrid i 2022 for å kunne forklare endringen i hvordan Nato opptrer i ulike sammenhenger både «in area» og «out of area».

2.2.2 Tekstanalyse

Det er en generell ambisjon i vitenskapelig forskning å gå fra beskrivelse til forklaring (Mastekaasa 2010 s.121). Denne oppgaven bruker blant annet tekstanalyse som metode. Jeg har valgt dette da jeg anser denne metoden som best egnet til å forklare årsakssammenhengene og handlingsmønstrene i min problemstilling. Å analysere tekst er ikke det samme som å hente informasjon fra en tekst. For eksempel i dokumentet «trilateral memorandum» er det et faktum at Finland og Sverige bekrefter overfor Tyrkia at PKK er en terrororganisasjon. Det vil være *innhenting av informasjon*. Når vi *analyserer tekst* vil det være mer interessant å spørre hvorfor de anerkjenner at PKK er en terrororganisasjon. Dette er en mer vitenskapelig tilnærming til dokumentet. Når vi analyserer teksten eller dokumentet vil det være nødvendig å se på validiteten. Eller sagt på en annen måte; er forskningen gyldig, har forskningen gitt de rette svarene (Skog 2021 s.89). I denne sammenhengen er et av de viktigste spørsmålene en må stille seg om man kan trekke sikre konklusjoner ut fra de kildene jeg har valgt. Å finne primærkilder til denne oppgaven som styrker validiteten har vært sentralt i en oppgave som denne. Det har også bruken av sekundærkilder være. Primærkilden

her er sosialkonstruktivistisk teori. Det innebærer å finne litteratur som forklarer teorien på best mulig måte slik at en kan få frem poengene og konklusjonen på best mulig måte. Sekundærkildene støtter opp om primærkildene for å kunne gi et godt forklaringsgrunnlag og sikre validiteten i konklusjonen.

Samfunnsvitenskapelige kriterier i metodefaget er ikke alltid like godt egnet til tekstanalyse. Vil for eksempel funnene i forskningen kunne påvirkes i en gitt retning med bakgrunn i utvalget av dokumenter? Vil forskerens egne idèer påvirke resultatet i for stor grad? Eller er det irrelevant hva tekstforfatteren egentlig mente og kun forskerens egen tolkning som har relevans? Axel Tjora (2010 s.195) argumenterer for at dokumentstudier tradisjonelt oppfattes som ikke-påtrengende metoder. Det innebærer at vi genererer forskningsdata uten at ikke-forskende deltakere er involvert. Han sier at dokumentene kan være casespesifikke, de kan være generelle, de kan være fra medier eller de kan være forskningsdokumenter. Min oppgave inneholder flere type dokumenter. Jeg har valgt å bruke avisartikler for å få frem hva som presenteres gjennom media samtidig som jeg har valgt med politiske dokumenter for å vise en stats offisielle holdning. Jeg har også valgt meg casespesifikke dokumenter som Natos eget strategiske konsept i tillegg til ulike rapporter og bøker. I sum skal dette kunne balansere teori og empiri på en god måte.

Begrepet hermeneutikk betyr uttrykk, tolkning og oversettelse (Vivi Nilssen 2012 s.71). Målet med hermeneutikken er å forstå. En analyse av tekst vil på mange måter være en analyse av noens meninger, holdninger og tanker. Den gjenspeiler ikke nødvendigvis et handlingsmønster eller adferd om du vil. En tekst, en tale eller et dokument er en måte å overbevise noen andre om egne holdninger, tanker og idèer. Når man tolker noe noen andre har skrevet vil alltid være en risiko for at tolkningen blir farget av egne holdninger. Nilssen (2012) hevder at forskeren ikke er en nøytral person. Resultatet av forskningen vil være påvirket av valg av materiale, egne holdninger og hvilke briller man har på når man analyserer tekst. Når vi skal prøve å forstå en tekst handler det om å se både helheten og de ulike delene. Nilssen (2012 s.73) bruker begrepet «hermeneutisk sirkel» for å forklare dette. Hun henviser til Gadamer (1989) som sier at *vi må forstå helheten ut fra delen og delen ut fra helheten*. Denne forståelsen har vært til god hjelp når jeg har gjort en komparativ analyse av Natos utvidelser.

3.0 Natos utvidelse i 1999 og 2004

Nato har utvidet seg i flere perioder. De har som organisasjon vært opptatt av å inkludere flest mulig i sin allianse samtidig som det stilles krav om en rekke ulike militære, politiske, økonomiske og juridiske krav som er satt av alliansen. Dessuten må kandidatene også dele NATOs verdigrunnlag og ønske å fremme grunnsetningene for Atlanterhavspakten. Konsensuspraksisen til Nato betyr i praksis at én stat kan blokkere for alliansemedlemskap for en hvilket som helst annet søkerstat. Det er flere land enn de som nevnes her som har meldt seg inn på ulike tidspunkt, men jeg vil her fokusere på 1999 og 2004 da det er tydelige årsakssammenhenger til at flere land melder seg inn samtidig i alliansen.

3.1 Europa i 1999

Både Polen, Tsjekia og Ungarn er tidligere såkalte Østblokkland som hadde kommunistisk styre etter 2. verdenskrig og frem til den kalde krigens slutt. Demokratiseringen av hele Europa skjøt fart etter den kalde krigen og Berlinmurens fall i 1989. Heidar et.al. (2013 s.19) definerer demokratisering som å «institusjonalisere utrygghet». Eller sagt på en annen måte: du kan ikke kontrollere folkets vilje gjennom valg. Demokrati er likevel ikke bygd opp rundt ideen om at stater er stabile enheter. Stater endres, splittes og nye kommer til. Bare siden 1989 har det kommet 15 nye stater i Europa (Heidar et.al. 2013 s.35). Det er heller ikke slik at statsdannelse kun skjer gjennom krig og uroligheter. Tsjekia ble for eksempel til gjennom delingen av Tsjekkoslovakia 1. januar 1993 etter at det føderale parlamentet hadde vedtatt det i november 1992 selv om flertallet av befolkningen var mot en slik oppløsning (Heidar et.al 2013 s.308).

Europa etter den kalde krigen måtte på mange måter redefinere seg selv. Hvem var Russland etter Sovjettiden? Var den russiske bjørnen fortsatt sterk og skummel eller var det i 1999 fortsatt Glasnost og Perestrojka som var gjeldende politikk? Dette var spørsmål Europa måtte stille seg. Sett fra norsk side var dialog med Russland gjennom formelle og uformelle avtaler den beste inngangen til å unngå storkrig i Europa. Regjeringen gikk så langt som å si at: «Samarbeidet med Russland står i en særstilling. Utviklingen i Russland er av avgjørende betydning for stabiliteten i Europa». (Regjeringen 1998). Det var året før, i 1997 opprettet et fellesråd for sikkerhetspolitiske konsultasjoner (PJC) og samarbeidet med Russland var basert på gjensidighetsprinsipp.

Alle de tidligere kommunistiske østblokklandene som i stor grad hadde blitt styrt fra Sovjetunionen skulle nå redefinere seg selv og starte prosessen med demokratisering. Sovjetunionen var styrt av fire prinsipielle elementer;

1. Hierarkiske sovjetter, eller arbeiderråd som det kan kalles på norsk. Disse sovjetene fantes på alle nivåer fra kommune til parlament. Dette er det vi kan kalle et sosialt konstruert hierarki.
2. Føderalisme basert på etnisitet. Russland har et enormt landareal slik at dette faller nok ganske naturlig fra Asia i øst til Europa i vest.
3. Kommunistpartiets enevelde.
4. Statssosialisme, hvor en kunne gripe inn i næringslivet uten å endre sosiale strukturer.

Dette er forenelig med realismens fokus på én aktør: den suverene staten. Sett i et sosialkonstruktivistisk lys er dette en sosialt konstruert hierarkisk modell hvor makt utøves gjennom representasjon og diskurs.

Gorbatsjovs reformer skapte uforutsette konsekvenser. En friere presse begynte blant annet å sette kritisk søkelys på tidligere politikk og ved å åpne for innflytelse fra andre åpnet han også for at nasjonalister og ortodokskommunister motsatte seg hans reformer. Boris Jeltsin ble den første demokratisk valgte statsleder i den russiske føderasjonen etter oppløsningen av Sovjetunionen. Han bidro selv sterkt til oppløsningen av unionen og opprettelsen av nye selvstendige republikker. Sovjetunionen endret på mange måter synet på seg selv under Glasnost. En lederartikkel i Moscow Times i 1988 beskrev tidsånden ganske treffende (Heier og Kjølberg 2018 s.51):

The «Common European House» is the home of which we have been on the periphery for a long time. The processes that are going on today in our country and in a number of socialist countries in Eastern Europe have besides everything else a similar historic dimension – the dimension of a movement towards a return to Europe in the civilized meaning of the term.

Både Realismen og sosialkonstruktivismen legger til grunn at den internasjonale strukturen er anarkistisk i sin grunntanke. I et sosialkonstruktivistisk tankesett innebærer det at det er statene selv som velger å opprettholde et slikt system, mens i et realismeperspektiv er det systemet selv som dikterer statenes adferd. Sovjetunionens kollaps var et resultat av politikere som ønsket endring. Ønsket om endring var ikke bare med bakgrunn i nødvendighet fordi en ikke lengre greide å henge med på våpenkappløpet, men også med et ønske om endring for

endringens del. Gorbatsjovs åpenhetslinje var på mange måter et barn av tiden. Murens fall i 1989 ble et symbol på håp. Europa var i endring og dialog var metoden for endelig verdensfred. Det kunne virke som om den russiske bjørnen var død. Det skulle vise seg å ikke stemme. Det utviklet seg sterke motpoler i Russland med de som ønsket mer demokrati og pluralisme på den ene siden og på den andre siden en bred og sammensatt gruppe av verdikonservative, nasjonalpatriotiske og ortodokse krefter som mente at Perestrojka og Glasnost var i utakt med russisk selvforståelse (Heier og Kjølberg 2018). Jeltsin selv, som den første presidenten i Russland, mente at det nye regimet var en naturlig del av vesten.

Europa i 1999 var preget av etterdønningene fra murens fall i 1989 og kollapsen av Sovjetunionen i 1991. Jugoslavia gikk i oppløsning etter kommunismens fall og det utviklet seg til full borgerkrig om kontroll over republikken Bosnia-Hercegovina 6. april 1992 hovedsakelig mellom serbere, bosnjaker og kroater. Selv om Russland og Nato på dette tidspunktet hadde startet et samarbeid gjennom blant annet avtalen Partnership for Peace (PfP) var det ikke enkelt for Russland å akseptere Natos innblanding i det de anså som sin bakgård. Daværende president Boris Jeltsin uttalte blant annet; *“Certain people are trying to decide Bosnian questions without Russia’s participation. We will not allow this to happen.”* (Sharyl Cross, 2001). Dette er et sterkt uttrykk for Russlands holdning til de tidligere kommunistiske østblokklandene. Staten er sett med Russiske øyne den eneste aktøren som har betydning og makt. Russland var fremdeles en stormakt om enn svekket og hadde ingen intensjoner om å vise svakhet.

Krigen i Bosnia ble avsluttet gjennom Dayton-avtalen 14. desember 1995. Spørsmålet om Kosovo var ikke et tema i denne avtalen og konflikten eskalerte dermed videre. 24 mars 1999 angrep Nato militære mål i Jugoslavia. Dette var første gang Nato gikk inn militært i en konflikt, med flyangrep, uten et vedtak i FN’s sikkerhetsråd. Foranledningen var sammenbruddet av Rambouillet-forhandlingene. Dette var i praksis et ultimatum fra Nato som innebar at Kosovo skulle få status som autonom provins i Serbia. Avtalen inneholdt også en forutsetning om at Nato skulle utplassere tusenvis av soldater i Kosovo som skulle ha tilgang på hele Jugoslavia. Jugoslavia endte med å ikke signere avtalen og Milošević valgte å utfordre Nato. Det har vært spekulert i om årsaken til dette var at han regnet med russisk støtte og regnet med splittelse mellom Nato-landene. Russland kunne i praksis hindret et vedtak i FN’s sikkerhetsråd og Nato søkte derfor ikke FN om å bruke «all necessary means» for å få slutt på konflikten. Nato hadde med andre ord satt seg selv i en posisjon hvor de var nødt til å angripe for ikke å miste troverdighet (Eide 2000). FN ble stiftet for å ivareta fred mellom stater, ikke

internt i stater, hvilket gjorde inngripen i folkemordet i Bosnia vanskelig for FN. Lidelsene for sivilbefolkningen ble derfor større enn den kunne ha vært. FN har i etterkant av dette vedtatt et nytt prinsipp i 2005 som kalles «*responsibility to protect*», ansvar for å beskytte, som gir FN rett til å gripe inn med militær makt for å beskytte sivilbefolkningen mot menneskerettsbrudd internt i et land (United Nations 2005). Dette prinsippet hadde kunnet gi FN mulighet til å gripe inn i Bosnia, gitt at Russland hadde vært enig.

Russland var preget av uroligheter ut over 1990-talet og ble mer vestvendt enn en kan si de er i dag under Putins ledelse. Likevel Russland har både under og etter den kalde krigens slutt vært opptatt av å ha både en ideologisk og en geografisk buffer vestover i tillegg til å ha en nasjonalistisk tilnærming til innenrikspolitik. Den store Russiske bjørnen er ikke bare en gammel ide, men høyst levende for russere og russisk tankegods. Dette innebærer at de tidligere kommuniststatene som Polen, Ungarn og Tsjekia ikke bare var viktig for Sovjetunionen under den kalde krigen, men også for det moderne Russland.

Rent geografisk er Polen, Tsjekia og Ungarn ikke stater med direkte grense til Russland. De baltiske statene Estland, Latvia og Litauen i tillegg til Belarus og Ukraina danner en helhetlig linje mellom Russland og disse statene. Sett med Russiske øyne er de nærmeste statene viktigst å holde ideologisk nært. Likevel det var viktig å holde de gamle statene fra Warszawapakten sammen så langt det lot seg gjøre. Polen, Tsjekia og Ungarn er de statene som ligger nærmest vesten rent geografisk slik at det var naturlig at de var de første av de tidligere Warszawapakt-landene som søkte medlemskap i Nato. Alle tre Polen, Tsjekia og Ungarn har i tillegg hatt stabile demokratier etter den kalde krigen så også når de søkte medlemskap i 1997 og ble tatt opp som medlemmer i 1999. Dette er nok en medvirkende årsak til at de var de første tidligere Øst-blokkland som søkte om medlemskap i alliansen.

Russland mente i 1999 som de forså vidt også gjør i dag at en utvidelse av Nato er en trussel mot Russland. Cross (2001 s. 6) skriver:

Russia's former Ambassador, Yuli M. Vorontsov, made quite clear writing in The Washington Post in 1998: ...Russia's attitude toward NATO enlargement has been and remains unequivocally negative... Naturally we do not expect a NATO attack now. But NATO is a military alliance, and its military machine is getting closer to the boundaries of Russia... Whether we want it or not, we shall be obliged to react to these developments if the process goes on. Few people take account of the psychological factor—the historic memory of Russians. It was from the West that real threat

continuously came to Russia, bringing to our people immeasurable losses and destruction.

For Polen, Tsjekkia og Ungarn som tidligere østblokkland som nå orienterte seg vestover var dette en bekreftelse på at Russland var på vei en annen retning bort fra demokratiseringsbølgen som hadde gått gjennom Europa. Ungarn gjennomførte sitt første frie valg allerede i 1990 etter at Gorbatsjov gjorde det klart at han ikke ville gripe inn i Sentral-Europa (Heidar et.al. 2013 s.343). Ungarn var på 1990 tallet preget av klassisk høyre-venstre akse politisk og regnet som et stabilt markedsliberalistisk demokrati. Polen derimot var tilsynelatende preget av ustabile partidannelser. I realiteten var det egentlig de samme politikerne som gikk igjen rundt de samme politiske skillelinjene (Heidar et.al. 2013 s.325). På den ene siden var det partier med bakgrunn fra kommunisttiden og på den andre siden var det partier med bakgrunn fra opposisjonen fra den samme tiden.

Strukturen i det internasjonale systemet er ifølge sosialkonstruktivistisk teori et sosialt konstruert hierarki. Mennesket er i all hovedsak sosiale vesener som søker samhold med andre mennesker. Sosiale konstruksjoner slik som etnisitet, ideologi og religion har betydning i folks liv for å finne tilhørighet. Tsjekkia er for eksempel et av de mest homogene landene i verden med 94 % tsjekkere (Heidar et.al 2013 s.308). Tsjekkia har lange tradisjoner for statsdannelse og har tidligere vært kongedømme sammen med Østerrike-Ungarn og innlemmelsen av Slovakia etter 1. verdenskrig til en tsjekkisk stat ga eksilmiljøet en viktig seier. Tsjekkia må likevel ansees som en ung stat da landet slik det ser ut i dag ble til 1. januar 1993. Fløyelsrevolusjonen som startet 17. november 1989 må kunne sies å ha banet vei for Tsjekkias moderne statsdannelse. Den var over på tre uker, men endte et av Europas mest ortodokse kommunistregimer og dissidenten og skuespillforfatteren Václav Havel ble valgt som president av et parlament i all hovedsak bestående av kommunister (Heidar et.al 2013 s.310).

3.2 Europa i 2004

Vladimir Putin ble 9. august 1999 innsatt først som en av tre visestatsministre, men ble konstituert til statsminister samme dag av president Jeltsin etter regjeringen ble avsatt. Han overtok videre som president da Boris Jeltsin trakk seg med umiddelbar virkning 31. desember samme år. Dette innebar et hardere og mer autoritært styresett fra Russland enn tidligere (Heier og Kjølberg 2018)

Tsjetsjenia hadde erklært seg som uavhengig stat allerede i 1991 som utbryterstaten Itsjkeria. De oppnådde de facto uavhengighet i 1996 etter de russiske styrkene trakk seg tilbake i den første Tsjetsjenia-krigen. Den andre krigen i Tsjetsjenia startet med den internasjonale muslimske brigades invasjon av nabostaten Dagestan og 1. oktober 1999 invaderte russiske styrker Tsjetsjenia og tok den tilbake under russisk kontroll. Boris Jeltsin uttalte allerede i 1995 etter Nato's bombing av Bosnia uttalte at; *“This is the first sign of what could happen when Nato comes right up to the Russian Federation's borders.... The flame of war could burst out across the whole of Europe.”* (Mearsheimer 2014 s.78). Putin er i utgangspunktet mindre opptatt av Nato's gjøren og laden. Det er mer som et nødvendig onde å holde de på avstand for å få gjennomført «*russkij mir*» eller en russisk verden. Det er et begrep som omfatter hva som er kjernen i russisk kultur. Synet på moder Russland som et «rent» samfunn som ikke var forgiftet av vestlige verdier ble styrende for forståelsen av det russiske selvet (Heier og Kjøberg 2018). Russisk språk, religion, kultur og historie ble til sammen verdier som ga mening i kampen mot «de andre».

Begrepet russkij mir brukes både om tradisjoner, språk og historie. Den inkluderer også den russiske diasporaen, spesielt i Ukraina. Eksistensen av en russisk diaspora bygger opp under ideen om et Stor-Russland (Anna Tiido 2015). Det både forklarer og rettferdiggjør blant annet invasjonen av Tsjetsjenia, Georgia og Ukraina sett med Russiske øyne. Selve ideen om å beskytte det russisktalende Eurasia og samarbeidet med den russisk-ortodokse kirken er kjernen i tanken om en russisk verden. Putin har vist at han er villig til å gå langt i å forsvare denne ideen.

Tiido (2015) viser til sosiologiske studier fra 1990 tallet hvor spørsmålet stilt til respondentene var, hva er russisk? Svarene var ikke overraskende. Øverst var kjærlighet til Russland (87%). På andreplass kom kjærlighet til russisk kultur og innbyggere (84%) og på tredjeplass kom Russisk språk (80%). En lignende studie fra 2000-tallet viser samme tendens. På spørsmålet hvem som var ansett som russere svarte de:

1. De som deler russisk kultur (41%)
2. De som elsker Russland (36%)
3. De som opplever seg som russisk (29%). Det å være russisk handler med andre ord ikke om hvor du bor, men hvor russisk du føler deg og i hvor stor grad du kjenner deg hjemme i russisk kultur.

Dette stemmer godt overens med Putins Russkij Mir. En kan på mange måter si at Putin deler oppfatningen til den vanlige Russer om hva og ikke minst hvem som er russisk.

De baltiske statene hadde etter den kalde krigen og Sovjetunionens kollaps behov for å skape en balanse mot Russland. Dette gjaldt både militært, kulturelt og økonomisk. En nøytralitetspolitikk var ikke et alternativ da en tenkte det åpnet for mer innflytelse fra Russland når en på dette tidspunktet vendte blikket vestover mot Nato og EU. Estland ble for eksempel med i OSSE (Organisasjonen for Sikkerhet og Samarbeid i Europa) allerede i 1991. Dette kan sees på som en markering av at de ønsket seg mer samarbeid vestover gjennom både Nato og EU. De startet forhandlinger om Nato-medlemskap i 1998 og tiltrådte alliansen 29. mars 2004.

De baltiske landene har på mange måter opplevd seg selv som nærmere Norden enn Russland dette ser vi blant annet gjennom at de aldri var medlem av SUS (Samveldet av Uavhengige Stater). De opplevde seg selv med andre ord ikke som en del av Putins Russkij Mir. Det var viktig for dem å knytte sterkere bånd vestover gjennom medlemskap i europeiske og transatlantiske organisasjoner som UE, OSSE og Nato. Putins tilsynelatende avbalanserte forhold til Nato ga et noe mer rolig forhold mellom de baltiske stater og Russland, men Russland fortsatte å uttrykke misnøye.

Estland har siden Sovjetunionens fall hatt en pågående grensetvist med Russland.

Utenriksministerne i de respektive land hadde en grenseavtale klar allerede i 1996 men den avtalen viste seg å ikke være endelig. Etter nye forhandlinger ble utenriksministerne i Estland og Russland, henholdsvis Urmas Paet og Sergej Lavrov enig om en ny avtale og undertegnet denne 18. mai 2005 grenseavtalen (The Estonian-Russian Border Treaty between the Republic of Estonia and the Russian Federation 2005). Avtalen ble ratifisert av Estiske myndigheter i juni 2005 men den 31. august samme år ga Putin ordre om at Russland ikke hadde noen intensjoner om å være delaktig i noen grenseavtaler med Estland og at de dermed ikke var bundet av noen avtaler. Dette er også et uttrykk for Putins indremedisinske blick. Å holde i live konflikter med andre stater er en måte å holde ideen om Putin som den sterke lederen ved like.

Putin så på utvidelsene til Nato etter den kalde krigen som en endelig forklaring på at vesten aldri ville anse Russland som «en av oss» (Heier og Kjølberg 2018 s.55). I et sosialkonstruktivistisk lys vil denne manglende inkluderingen sett fra Russisk side bare være en bekreftelse på at vesten er en *kilde til både beundring og irritasjon* (Heier og Kjølberg

2018 s.54). Russisk identitet ut over 2000-tallet er en innenriks forståelse av hvordan maktfordeling og demokrati fungerer i en helt særegen russisk forståelse som ikke nødvendigvis henger sammen med hvordan vesten ser på de samme verdiene. Putins russkij mir er et prosjekt som har fått sin egen stiftelse lansert av Putin selv som har til formål å forme den russiske verden og fremme russisk språk. Dette er på mange måter Putins prosjekt og Natos utvidelser er i så måte den plagsomme naboen som ikke lar de få holde på i fred.

De østeuropeiske statenes første møte med demokrati var i mellomkrigstiden. Romania har alltid vært preget av nasjonalistiske strømninger. De demokratiske fremskrittene siden 1996 har derfor stort sett vært drevet fram utenfra gjennom nødvendige tiltak for å fylle kravene for medlemskap i Nato og EU (Heidar et. al. 2013 s.355). De var det eneste av de østeuropeiske statene hvor kommunismens fall skjedde med vold. Både Romania og Bulgaria har en viktig kystlinje sett fra både Nato og Russlands side mot Svartehavet.

Likevel, 27. mai 1997 underskrev Nato og Rusland den såkalte *Founding Act on Mutual Relations, Cooperations and Security Between Nato and then Russian Federation* (Nato-Russia Council 2002). Dette var en videreføring av *Partnership for Peace (PfP)* som trådte i kraft i januar 1994 etter at *North Atlantic Cooperation Council (NACC)* mistet sin troverdighet i Øst-Europa. Nato-Russia Councils Founding act on Mutual relations var både ambisiøs og la til grunn en felles forståelse for samarbeid fremover selv om Jeltsin på dette tidspunktet hadde definert en egen russisk interessesfære rundt SUS-statene. Avtalen mellom Nato og Russland slo fast allerede i andre avsnitt at de skulle være samarbeidspartnere for et fredelig Europa (Nato-Russia Council 2002):

(....) will build together a lasting and inclusive peace in the Euro-Atlantic area on the principles of democracy and cooperative security. NATO and Russia do not consider each other as adversaries. They share the goal of overcoming the vestiges of earlier confrontation and competition and of strengthening mutual trust and cooperation. The present Act reaffirms the determination of NATO and Russia to give concrete substance to their shared commitment to build a stable, peaceful and undivided Europe, whole and free, to the benefit of all its peoples.

Så feil kunne en ta.

4.0 Natos utvidelse i 2023

Med invasjonen av Ukraina 24. februar 2022 satte Russland for alvor spørsmålet om utvidelser av Nato på kartet. Søknaden om medlemskap i alliansen kom som en direkte konsekvens av Russlands angrepskrig mot Ukraina. Mange vil hevde at Sverige og Finland har opprettholdt sin nøytralitetslinje siden 2. verdenskrig med å ikke melde seg inn i Nato. Dette er selvsagt ikke riktig. Gjennom medlemskapet i EU vil jeg hevde at de la nøytralitetslinjen til side gjennom EUs felles sikkerhets- og forsvarspolitik (CSDP) som innebærer et kollektivt forsvar blant medlemslandene.

4.1 Finland

Finland ligger i det geopolitiske skjæringspunktet mellom øst og vest (Heidar et. al 2013 s.92). Den lange grensen mot Russland har på mange måter definert Finland både utenrikspolitisk og innenrikspolitisk. Finland har ikke kunnet unngå å bli påvirket av den store naboen i øst og har derfor utviklet seg annerledes enn de andre skandinaviske landene. Etter murens fall og Sovjetunionens kollaps fikk Finland en større grad av frihet og allerede i 1992 søkte de om medlemskap i EU og i 1994 sluttet de seg til Nato-konstruksjonen Partnerskap for fred (PfP) (Heidar et.al. 2013 s.92).

Finland er det eneste landet i Norden bortsett fra Island som har Republikk ikke monarki. De øvrige Skandinaviske landene Norge, Sverige og Danmark, som også omfatter Grønland og Færøyene, er alle styrt av en monark. Den finske presidenten velges gjennom direkte valg og har ansvar for utenrikspolitikken i motsetning til en del andre stater hvor presidenten kun har en symbolsk rolle slik som de skandinaviske monarkene. Statsministeren er presidentens stedfortreder.

Finlands forhold til Sovjetunionen og etter hvert Russland har preget den finske utenrikspolitikken sterkt. Urho Kekkonen som var president fra 1956-1981 i tillegg til to statsministerperioder mellom 1950 -1956 hadde stor innflytelse på hvordan Finland balanserte utenrikspolitikken med indre anliggender i etterkrigstiden. De hadde som sagt et nært forhold til Sovjetunionen og senere Russland, men de hadde også et tett samarbeid med de andre skandinaviske landene gjennom Kekkonen-planen som var et forsøk på å traktatfeste Norden som en atomfri sone (Store Norske Leksikon 2023). Dette fikk en kjølig mottakelse i den skandinaviske landene.

Finland har lenge hatt en sosialdemokratisk statsminister og en konservativ president. Dette endret seg i det finske valget 2. april 2023. Det kan likevel kanskje representere den spagaten

Finland har stått i hele tiden mellom Sovjetunionen og Russland på den ene siden og vesten på den andre. Hele Norden har gjennom 2000 tallet sett en oppblomstring av høyreekstreme organisasjoner og holdninger. Den Nordiske motstandsbevegelsen (NMR) ble i Finland forbudt allerede i 2017 (Krekling, Vojislav og Strand 2017). Noen lignende dom finner vi ikke i de øvrige skandinaviske landene. Finland har aldri egentlig hatt noe skikkelig høyreradikalt parti. Dette kan forklares med to ting.

1. Finland har hatt rimelig stor tillit til de politiske institusjonene og
2. Begrenset innvandring og stort fokus på økonomiske spørsmål

(Heidar et.al 2013 s.99).

Etter 2007 har derimot Sannfinländarna hatt en oppblomstring. Dette er et høyrepopulistisk nasjonalistisk parti som har sitt opphav i det populistiske Finlands Landsbygdsparti. De fikk 19% av stemmene i 2011 og ble med det Finlands 3. største parti. De har etablert seg på det nivået siden den gang. I 2015 dannet de regjering med Centern og Samlingspartiet og i 2017 ble de splittet og et nytt parti så dagens lys; det høyreradikale partiet Blå Riksdagsgruppen hvor Timo Soini fortsatt var leder. Han er motstander av EU, ønsker ikke Finland inn i Nato og er for en stram innvandringspolitikk og er abortmotstander.

Fremveksten av høyreradikale grupper og partier er for flere stater en bekymring. Også for Norge. Politiets sikkerhetstjeneste (PST) som skriver i sin trusselvurdering blant annet at

(Nasjonal trusselvurdering 2021):

Det forventes økt radikaliseringsbølge til høyreekstremisme det kommende året. Digitale plattformer vil være viktige arenaer for denne radikaliseringsbølgen, der enkelte kan inspireres til høyreekstrem terrorplanlegging.

Finland har på mange måter fulgt den samme radikaliseringsbølgen som en del andre østblokkland gjennom 1990 og 2000 tallet. De hadde ikke fått samme fotfeste som for eksempel i Ungarn, men viste seg å ha blitt en sterk faktor å ta med i ligningen i Finland i 2023. Finland har ikke hatt den samme motstanden fra Tyrkia som Sverige har hatt og 3. januar 2023 godkjente Eduskunta (Finlands nasjonalforsamling) Finlands inntog i Nato (Eduskunta 2023). President Erdoğan har ratifisert finsk medlemskap i Nato og de ble formelt tatt opp som medlemmer i Nato 4. april 2013. Sveriges vei inn i Nato kan fremstå noe mer kronglete før de kan tas opp som medlemmer i alliansen.

4.2 Sverige

Den svenske modellen er blitt kalt den gyldne middelvei. Den er et kompromiss mellom arbeid og kapital (Heidar 2013 s.60). Sverige valgte en nøytralitetslinje gjennom begge verdenskrigene og har på mange måter blitt sett på som en nøytral stat også etter dette til tross for sitt medlemskap i EU siden 1995 og dets felles sikkerhets- og forsvarspolitik (CSDP) som har en lignende klausul som artikkel 5 i Nato om at et angrep på en stat regnes som et angrep på hele alliansen. Denne oppfattelsen av nøytralitet har blant annet sørget for at Sverige i mange sammenhenger er brukt som megler i mellomstatlig konflikt. Den mest kjente er kanskje Olof Palmes bidrag for FN i konflikten mellom Irak og Iran i 1980. Olof Palme var en markant svensk politiker fra Socialdemokraterna og statsminister i ulike regjeringer gjennom 1970 og 1980 årene. Han var en svært populær politiker, men også meget omstridt. Han fikk til og med sitt eget begrep med bakgrunn i alt hatet han fikk; «palmehat» Han ble skutt på åpen gate 28. februar 1986. Palmedrapet regnes fortsatt av mange som et åpent sår i den svenske befolkningen.

I Sverige er velferdsstaten et sentralt element, men fra 1990 tallet har statens økonomiske betydning stagnert. Også i Sverige har høyreekstreme holdninger og tankegods gjort sitt inntog. Sverigedemokraterna ble stiftet i 1988 som et nasjonalistisk parti. Partiet er som de fleste andre høyrepopulistiske parti EU-skeptisk, innvandringskritiske og sterkt nasjonalistisk. Deres første leder som ble valgt i 1989 kom fra det nynazistiske partiet Nordiska rikspartiet og andre i partiledelsen hadde bakgrunn fra andre voldelige og ekstreme grupperinger. I dag regnes Sverigedemokraterna som Sveriges nest største parti (Krekling et.al. 2017).

I 2016 så man en markant økning av pistoldrap i Sverige (Joakim Reigstad 2022). Denne har holdt seg stabil siden da. Dette ble på mange måter den største valgkampen i Sverige ved valget høsten 2022. Det kriminelle miljøet i Malmø har blitt brukt som en brekkstang for innvandringskritisk politikk som er Sverigedemokraternas grunnstamme. Nå endte ikke Sverigedemokratene i regjering, men er blitt et støtteparti som regjeringen har blitt avhengig av støtte fra.

Kampen om media, om det er tv, aviser eller sosiale medier er viktig for enhver som ønsker å få frem et poeng. Fremveksten av ulike sosiale medier det være seg Facebook som nok er mest for de over 40 år i dag og TikTok som er mer ungdommens kanal gir nye muligheter for å få frem ens politiske poeng. Dette er selvsagt på godt og vondt. En kan neppe si at sosiale medier driver med kritisk journalistikk. Det er mer en kanal for å nå ut til sine egne

ekkokammer. Dette er også en stor påvirkningskanal for ulike politiske strømninger som ikke nødvendigvis ønsker de ulike stater vel. Som Hague et.al. (2010 s.237) sier: *The internet connects people who would not otherwise be able to communicate with one another, potentially encouraging political communication and debate across a wide variety of sectors.* Sverige har med andre ord kommet i samme situasjon som de andre Østeuropeiske stater som fikk sin høyreekstreme bølge litt tidligere enn Sverige.

5.0 Militær allianse og fredsprosjekt?

Problemstillingen som jeg skal analysere er om utvidelsene av Nato bidrar til sikkerhet og stabilitet i det Nordatlantiske området. Jeg vil belyse spesielt den sosialkonstruktivistiske dimensjonen i et svensk/finsk medlemskap i Nato. De har allerede lagt Nato-konsepter til grunn for sin forsvarsmodernisering i tillegg til det nære forsvarssamarbeidet som allerede eksisterer mellom Sverige/Finland og NATO. Sverige og Finland vil bringe med seg ressurser inn i Nato som vil styrke den samlede kompetansen og gjøre alliansen enda mer solid enn den er i dag (Solli og Solvang 2022). Jeg vil analysere om denne utvidelsen derfor skiller seg fra utvidelsene i 1999 og 2004. For å kunne gjøre en slik analyse trenger vi å se på Natos strategiske konsept, Russisk kultur kontra vesten og situasjonen i Europa på de aktuelle tidspunktene.

5.1 Nato's Strategiske konsept 2010 og 2022

Natos strategiske konsept har i stor grad stått fast. Det er likevel noen språklige endringer som må sees i lys av hvordan verden så ut når de ble skrevet. Små språklige endringer kan ha stor betydning ikke bare for hvordan Nato ser på verden, men også på hvordan verden ser på Nato. Nato har definert tre kjerneoppgaver for sin egen virksomhet som har utviklet seg lite mellom 2010 og 2022. Likevel, er det en språklig nyanse i beskrivelsen av kjerneverdiene som er verd å merke seg. I 2010 sier Nato at kjerneverdiene er *collective defence, crisis management and cooperative security* (Nato 2010). I 2022 har dette utviklet seg til *deterrence and defence, crisis prevention and management and cooperative security* (Nato 2022).

Dette er en språklig nyanse som vil ha stor betydning for hvordan Nato ser på seg selv og sin evne og mulighet til å gripe inn i konflikter. Det vil også kunne ha stor betydning for hvordan resten av verden ser på Nato som allianse. Vi fikk i 2022 inn begrepet avskrekking og forebygging av kriser som en del av Natos kjerneverdier. Dette er begrep som gir Nato nye muligheter for å gripe inn i faktiske konflikter, men mest av alt pålegger Nato seg selv å gripe inn dersom alliansen selv mener de kan stanse en gryende konflikt med å tillegge slike

begreper i det strategiske dokumentet. En må kunne anta at de språklige nyansene har en realpolitisk betydning. Nå er avskrekking også nevnt i 2010 men ikke som en av kjerneverdiene til Nato. Dette kom først til overflaten i 2022 når Nato kom ut med et nytt strategisk konsept. Dette er på et vis i motsetning til erfaringene Nato selv gjorde i 2021 etter å ha trukket seg ut av et langvarig oppdrag på vegne av FN (Nato 2021):

“When planning and conducting future operations, Allies should continuously assess strategic interests, remain acutely aware of the dangers of mission expansion, and seek to avoid taking on commitments that go well beyond assigned tasks. NATO should establish realistic and achievable goals and seek increased participation by other international actors who are better suited to deliver those non-military effects”.

Her sier man at man skal være bevisst i sitt forhold til å utføre ikke-militære oppdrag som andre internasjonale aktører kan være bedre i stand til å utføre. Hvem disse aktørene er sier ikke dokumentet noe om. Erfaringene fra Afghanistan må sees i lys av det strategiske konseptet fra 2010. En kan tenke seg at 2022-konseptet var under utarbeidelse, men Natos offisielle holdning var likevel knyttet opp mot 2010. Her var man ennå opptatt av *krisehåndtering* og ikke *kriseforebygging*. Likevel det slås fast i konseptet fra 2010 at *“The best way to manage conflict is to prevent them from happening”* (Nato 2010). Det slås videre fast at dersom en ikke klarer å forebygge så skal Nato være klar til å håndtere fiendtlighet med robuste militære kapabiliteter. Det er ulike oppfatninger om suksessen til Nato i Afghanistan etter at Taliban tok over og de allierte styrkene trakk seg ut.

Det som er mer interessant er hvorfor 2010-konseptet bruker Afghanistan som eksempel. De sidestiller det med operasjonen på Balkan og argumenterer for at det beviser at det er behov for effektiv og omfattende politisk, sivil og militær samhandling i *krisehåndtering*. Nato trakk seg ikke ut av Afghanistan før 2021 og situasjonen da fremstår som noe annerledes enn den gjorde i 2010. Da var det mer optimisme rundt fremgangen og en kunne ane en demokratiseringsprosess som kunne dra Afghanistan i en vestlig retning. Operasjonen på Balkan derimot var over og kunne være et eksempel som var nyttig i det strategiske konseptet fra 2010 men en pågående operasjon i Afghanistan kan fremstå som noe tidlig å konkludere med.

Natos strategiske dokument fra 2022 fremstår som i tråd med tiden. Her slås det fast at det Euro-Atlantiske området ikke lenger er det fredelige området det var. Autoritære aktører truer verdigrunnet, interessene til Natos medlemsland og et demokratisk levesett (Nato 2022).

“The Russian Federation is the most significant and direct threat to Allie’s security and to peace and stability in the Euro -Atlantic area”. Mens man i 2010 var opptatt av å ivareta sikkerheten på lavest mulig nivå og velger språk som å bidra til fred, nedrustning og internasjonal stabilitet, velger man i 2022 å slå fast at *«While Nato is a defensive Alliance, no one should doubt our strenght and resolve to defend every inch of Allied terretory»* (Nato 2022). Dette er en språklig endring som må sees i lys av Russlands ekspanderende utenrikspolitiske handlemåte.

2022-konseptet er tydelig på at man vil bruke alle tilgjengelige midler om Nato blir truet på noe som helst måte. Begrepet *«every inch of Allied terretory»* er et tydelig signal til Russland om at uavhengig av hvor nærme et Nato-land er Russland, uavhengig av tidligere status som en del av Sovjetunionens sfære og uavhengig av enhver annen ide så vil Nato slå hardt tilbake. Dette er en endring i tilnærming til konflikt fra tidligere i Nato. Eide (2009) antyder i sin tale til Nato at en endring er på gang. Han sier at; *“The optimism surrounding the fall of the Berlin Wall is over. Hence, we need to reconcider some core assumtions that we have made over the last twenty years”*. Allerede da kunne vi se et mer ekspanderende Russland gjennom krigen i Georgia 2008 og det ulmet i forhold til Ukraina som Eide (2009) mente ville bli et mye større problem. Dette fikk han dessverre rett i, men 2010-konseptet tar likevel ikke dette helt inn over seg. Nato er fortsatt i 2010 på det sporet jeg vil definere som «soft power». Kauppi og Viotti (2020 s.32) definerer «soft power» som kulturelle dimensjoner, verdier og identitet. Morten Ruud og Geir Ulfstein (2018 s.26) bruker begrepet “soft Law” for å forklare folkerettslige prinsipper. De snakker om to typer avtaler eller vedtak som ikke er formelt rettslig bindene, men som anses som bindende folkerettslig sedvanerett. Den ene er resolusjoner vedtatt av FN for eksempel FN’s menneskerettserklæring fra 1948, den andre er avtaler inngått mellom stater der det er forutsatt at det ikke skal skape folkerettslige forpliktelser. Disse defineres som «memorandum of understanding» (MOU).

Natos egen Study on Nato Enlargement (2008) sier da også at *“Nato views security as a broad concept embracing political and economic, as well as defence, components”*. De snakket fortsatt om nedrustning, våpenkontroll og politisk dialog. I etterkant kan dette sees på som noe merkelig etter krigen på Balkan hvor Nato spilte en aktiv rolle. Mearsheimer (2014) går så langt at han definerer krigen i Ukraina som vestens feil. Han skriver at *“[...] it is the Russians, not the West, who ultimately gets to decide what counts as a threat to them”*. Han beskriver vesten og underforstått Nato, som litt naiv i sin tilnærming til konflikt og da spesielt mot krigen i Ukraina. Heier og Kjølberg (2018) understreker dette poenget, men mener at den

russiske adferden likevel var overraskende. Dette innebærer sier han, at vesten mangler evne og vilje til å forstå russisk handlemåte og tankegods. Resultatet sier han, blir at vesten fort kan fremprovosere en adferd som ikke er intendert.

Natos åpen dør politikk til stater som tidligere var under Sovjetunionens sfære og som Russland anser som sine bufferstater er i følge Mearsheimer (2014 s.88) en farlig vei å gå. Han sier blant annet at;

“One also hears about the claim that Ukraine has the right to determine whom it wants to ally with, and the Russians have no right to prevent Kiev from joining the West. This is a dangerous way for Ukraine to think about its foreign policy choices. The sad truth is that might often makes right when great-power politics are at play. Abstract rights such as self-determination are largely meaningless when powerful states get into brawls with weaker states. Did Cuba have the right to form a military alliance with the Soviet Union during the Cold War? The United States certainly did not think so, and the Russians think the same way about Ukraine joining the West. It is in Ukraine’s interest to understand these facts to life and tread carefully when dealing with its more powerful neighbour”.

Mearsheimer (2014) utfordrer det bildet vi har av stater som enhetlige aktører. Williams og McDonald (2018 s.271) hevder at til tross for at stater i teorien kan bli medlem av hvilken allianse de måtte ønske, er det for de fleste en handling de ikke gjør med glede. Det vil si at kostnaden av et slik medlemskap er for mange stor. For de fleste stater som blir medlem i en allianse vil sannsynligheten for å bli institusjonalisert og sosialisert inn i rammen til alliansen stor. For Nato har det vært et poeng at stater som ønsker være med i alliansen må oppfylle visse krav som for eksempel et demokratisk styresett for å bli akseptert som medlem. Natos egen *Study on Nato Enlargement* (Nato 2008) sier at Nato ser på sikkerhet som et bredt konsept som innebærer både politiske og økonomiske elementer i tillegg til forsvarselementet. En slik tilnærming gir ifølge Williams og McDonald (2008) et uklart bilde av hva som er en militærallianse på den ene siden og hva som er det kollektive sikkerhetsansvaret på den andre. De beskriver forskjellen slik at allianser er først og fremst orientert utover alliansen for å ivareta sikkerheten mot eksterne parter. Kollektiv sikkerhet derimot innebærer avtaler om våpenkontroll og nedrustningsavtaler for eksempel.

Nato etter den kalde krigen og Natos strategiske konsept fra 2010 er et godt eksempel på en allianse som forsøker å favne bredt. Dette kan sees på som et forsøk på å gjøre seg selv

relevant i en verden som skiftet raskt etter den kalde krigens slutt. Europeisk integrasjon ble etter den kalde krigen enda mer relevant for europeiske stater og opprettelsen av det Europeiske Fellesskap (EF) i 1993 etterfulgt av Den Europeiske Union (EU) i 2009 er kanskje den organisasjonen ved siden av Nato som har hatt størst innflytelse på Europeiske sikkerhetsfelleskap. Adler og Barnett (2000 s.35) sier at *“Integration is a matter of fact, not of time”*. Dette bilde av europeisk sikkerhet hvor samarbeid og integrasjon er i fokus ser vi igjen i Natos strategiske konsept fra 2010. Når Nato da skulle lage et nytt strategisk konsept var Europa igjen i en annen situasjon og vi ser at i 2022 er Nato tilbake med begreper som avskrekking i sin definisjon av kjerneoppgaver. Nato som organisasjon er likevel i 2022 ikke svakere. Samarbeidet i Nato har vist seg å være selvforsterkende og materialiseringen av en felles fiende, Russland har på mange måter styrket samholdet i Nato ytterligere.

5.1.1 Et russisk blikk

Mearsheimer (2014) kommer med et valid poeng når han sammenligner Cuba under den kalde krigens med dagens situasjon i Ukraina. De store og sterke supermaktene vil ikke ha fienden i sin egen bakgård. Georgia for eksempel kan også regnes som en bufferstat for Russland, og fortsatt kontroll der, gir en buffer mot Tyrkia som også er Nato-land i tillegg til at det er viktig med kontroll over Svartehavet. Nato rykker stadig nærmere med utvidelsene i 1999 og 2004 og med Finland i 2022 så vil det kun være Belarus og Ukraina av de som har direkte grense mot Russland, som ikke er under Natos vinger i Europa. Begge disse statene anser Putin for sine gjennom både språk og kultur. Finland har også hatt en tett dialog med Russland i etterkrigstiden og når de nå går inn i Nato vil alliansen ha kommet nærmere enn noen gang til det Putin anser som sin bakgård.

Mearsheimer (2014) mener President Putin opererer med et helt annet utgangspunkt og tankesett enn vesten, hvor Putin tenker og agerer i et realisme perspektiv så har vesten, eller Nato om du vil, lent seg på liberale ideer om internasjonal politikk. Dette er på mange måter rett. Russland er dobbelt så stort som USA og er spredt over elleve tidssoner (Heidar og Kjølberg 2018 s.14). Russland har landegrenser til 14 stater. Dette vanskeliggjør grensekontroll i større grad i Russland enn i USA som stort sett har hav som sine yttergrenser hvis du ser bort fra Canada og Mexico. Dette gjør at Russland er nødt til å tenke sikkerhet på en annen måte enn USA. Nato anno 2010 bruker et annet språk og uttrykk enn Nato anno 2022. Det kan se ut til at Nato fortsatt så mer på seg selv i lys av optimismen rundt murens fall enn den i realiteten burde gjort i 2010. Det kan se ut til at Nato i dag har revitalisert og reaktualisert seg selv gjennom Russlands aggressive tilnærming til vesten. De har en størrelse

og styrke samlet som den enkelte stat ikke har, som gjør at de kan velge å definere seg selv. For å sitere Kauppi og Viotti (2020 s.32): *Power is the core concept for realists.*

5.1.2 Nato som Allianse og organisasjon

For å forstå Nato som allianse og organisasjon og hvorfor de endrer strategisk konsept kan det være hensiktsmessig å se på Nato hvordan Nato redefinerte seg selv i det strategiske konseptet i 2022. Europa i 2010 var, på tross av krigene og urolighetene på Balkan, krigen i Georgia og det faktum at flere tidligere Østblokk-land hadde meldt seg inn i Nato, et Europa preget av fred. Nato hadde etter den kalde krigen vanskeligheter med å definere seg selv. Hva skulle de være, hvem skulle de forsvare og hvor? Det var i denne perioden vi fikk Natos out of area politikk hvor målet var å stanse krig og konflikt før det kom til egen dørstokk. I dokumentet Study on Nato Enlargement (Nato 2008) slås det fast at i det strategiske konseptet fra 1991 var trusselen om en fullskala angrep på alle Natos fronter effektivt fjernet. Det slås videre fast i 2010 at *“Since then, the risk of a re-emergent large-scale military threat has further declined”*. En kan undre på om Mearsheimer (2014) hadde rett i sin antakelse om at Nato var litt naiv i sin tilnærming. Nato i 2008 så på seg selv som et fredsprosjekt og som en allianse som skulle øke sikkerheten til ikke bare Natos medlemmer, men også for andre land. På denne tiden så man for seg at utvidelsene av Nato skulle foregå parallelt med en videre utvikling av samarbeid med Russland med mål om å styrke stabiliteten og sikkerheten i Europa (Nato 2008). Natos strategiske konsept fra 2010 underbygger dette (Nato 2010). Her slås det fast at;

“Nato-Russia cooperation is of strategic importance as it contributes to creating a common space of peace, stability and security. Nato poses no threat to Russia. On the contrary: we want to see a true strategic partnership between Nato and Russia, and we will act accordingly, with the expectation of reciprocity from Russia”.

Dette står i sterk kontrast til det strategiske konseptet fra 2022 (Nato 2022) som slår fast at den største trusselen i Europa i dag er Russland og russisk aggresjon. Nato selv skalerer opp sine kapasiteter i Europa for å kunne stå imot russisk aggresjon. Blant annet ble Natos hurtigreaskjonsstyrke (NRF) styrket og større mengder militært materiell ble plassert ut i Baltikum gjennom sommeren og høsten 2022. Espen Barth Eide sa det allerede i 2009; *it is crucially important that we recognize that out of area operations at times requires rather different capabilities than those that are required in a high-end conflict between organized*

states (Eide 2009). Dette ser vi i dag i Ukraina. En konvensjonell krig med hærstyrker krever noe annet enn å sende F16 fly til Kosovo.

Nato anno 2010 var en mellomstasjon hvor mange hevder de var på vei til å ikke lengre være aktuell i en verden som var ferdig med den kalde krigen og et Europa som var i fred med seg selv. Nato i dag har på mange måter definert seg selv tilbake til en militærallianse gjennom det strategiske konseptet fra 2022. Dette er en måte å stadfeste sin posisjon på, som relevant sikkerhetsaktør i det Nord-Atlantiske området. Adler og Barnett (2000) hevder at internasjonale organisasjoner slik som Nato er med på å forme det internasjonale samarbeidet slik det internasjonale samarbeidet også påvirker internasjonale organisasjoner. De argumenterer for at en må ha kunnskap til å transformere og forme sikkerhetspolitikken til stater gjennom internasjonale organisasjoner, realismeteorier sier de, er ikke egnet til å forklare dette. En sosialkonstruktivistisk tilnærming med fokus på fellesskap, samarbeid og sosiale konstruksjoner vil være bedre egnet til dette. Dette ser vi helt tydelig i skiftet av språkdrakt fra Natos strategiske konsept 2010 til Natos strategiske konsept 2022.

5.2 Kultur – likheter og ulikheter

Nato er som kjent en konsensusorganisasjon. Dette innebærer at alle medlemstatene i alliansen må godkjenne og ratifisere andre stater som ønsker seg medlemskap. De opprinnelige 12 medlemsstatene må kunne sies å ha en nokså konform felles forståelse for sikkerhet, allianser og verdensbilde. Dette til tross for en stor geografisk spredning fra USA og Canada på den ene siden, via øystatene Island og Storbritannia til fastlands Europa på den andre siden i tillegg til det faktum at de var, og er selvstendige stater med egen kultur og språk. Karl Deutsch studie fra 1957 definerte sikkerhetsfellesskap som a *“group of people that had become integrated to the point that there is a real assurance that the members of that community will not fight each other physically, but will settle their disputes in some other way”* (Adler og Barnett 2000 s.6). Natos stiller som nevnt tidligere en rekke krav til stater som ønsker å bli medlem av alliansen. Dette er ikke bare militære krav, men også krav om demokratisering, økonomisk stabilitet i tillegg til en rekke juridiske krav. Dette er med på å sikre en viss konformitet i alliansens medlemsland.

Den første utvidelsen i 1952 med Hellas og Tyrkia bragte inn en annen kultur litt mer ulik vestlig forståelse og etter utvidelsene i 1999 og 2004 med tidligere østblokkland kom det enda en ny kulturforståelse inn. Demokratiseringen av Polen, Tsjekkia og Ungarn kom ikke skikkelig i gang før etter murens fall. Selv om disse statene ikke direkte kan klassifiseres som

bufferstater var de likevel viktig for både det tidligere Sovjet og dagens Russland. Disse statene var de som etter den kalde krigen hadde hatt de mest stabile demokratiene av de tidligere østblokklandene. Dette gjorde det naturlig at det var de som først tok skrittet inn i alliansen. Så kan det argumenteres for at Ungarn har gått i en mer diktatorisk retning de senere år, men i 1999 var de blant de statene som var mest utviklet til å tre inn i Nato som en del av vesten.

Med Natos åpen dør politikk som har stått fast siden starten kan det gi potensielle problemer når ulike kulturer og forståelser skal bli enig i konsensus. Konsensus i seg selv kan være vanskelig å oppnå i mindre forsamlinger og i store internasjonale organisasjoner slik som Nato er utfordringene proporsjonalt større. Nasjonale interesser hos de ulike medlemsland vil naturlig nok påvirke hvordan stater opptrer i felleskap. Er for eksempel de nasjonale interessene til Tyrkia så ulik de nasjonale interessene til Norge slik at det er umulig med konsensus i forskjellige spørsmål, eller er fordelingen av makt proporsjonal også i alliansen slik at de små statene er motvillig med på en konsensus? Kauppi og Viotti (2020) argumenterer med at hvis du bruker «power transition theory» eller maktovergangsteori, vil du se et hierarkisk system som har en dominerende stat.

Vi ser at etter Russlands invasjon og krigføring i Ukraina har USA igjen tatt på seg ledertrøya i Nato. Om det er med bakgrunn i demokratisk og globalisert tankegods i USA etter Joe Biden ble president eller et svar på utviklingen i Europa er neppe entydig. Uansett har den amerikanske presidenten Joe Biden uttalt «America is back» (Svein Melby 2021). Likevel sier han videre; *Men til tross for Bidens positive holdning, bør likevel USAs NATO-allierte dempe sine forventninger. For vi kommer neppe til å se et USA som aksler ledertrøya med den vilje til å ta de tunge løft i alliansen slik vi før var vant til.* Hvis vi legger til grunn «power transition theory» så er alliansen avhengig av en sterk dominerende stat. Hvis USA ikke skal ha den rollen er spørsmålet hvem som har muskler til å ta den rollen i alliansen. Fravær av en sterk dominerende stat kan legge veien åpen for en ny kamp om ledertrøya.

5.2.1 Interne ulikheter

Opprettelsen av Nato i kjølvannet av 2. Verdenskrig var i et annet verdensbilde enn det vi ser i dag. Nato skulle sikre fred i Europa gjennom en militær allianse. Sovjetunionen fremsto som en sterkt økende maktfaktor spesielt etter kommunistenes overtakelse av det daværende Tsjekkoslovakia i 1948. Kommunismen fremsto på det tidspunktet som en direkte trussel mot vestlig demokrati. Gerhardsens Kråkerøytale er et godt bilde på hvordan verden så på

kommunismen i 1948. Gerhardsen karakteriserte her de norske kommunistene som en fare for rettsikkerheten. Dette var et viktig skille i norsk politikk etter at Arbeiderpartiet og Gerhardsen tidligere hadde identifisert seg med kommunismen og meldt seg inn i Komintern (Den kommunistiske internasjonale) allerede i 1919. Vi ser at egen statssikkerhet var det som var viktig også for Gerhardsen på den tid eller som Wæver argumenterer for i Adler og Barnett (2000 s.415): “[...] while Nato might have developed into a pillar of the security community, at the outset it was little more than a strategic alliance”.

Situasjonen i Europa nå er noe annerledes enn den var den gang. Ikke bare er det mange nye stater som er kommet til, men styresettet i de ulike statene er også endret. Fremveksten av høyreekstreme og nasjonalistiske holdninger gjennom Europa har sterke bånd tilbake til krigen, men oppleves likevel som en ny verdensorden. De som er gamle nok og overlevde 2. verdenskrig og kan huske den er i stor grad på tur å dø ut slik at den førstehånds kunnskapen om krigens grusomheter er i ferd med å forsvinne. Nato har med andre ord utviklet seg i takt med tiden. Samtidig var mange krefter som i kjølvannet av den kalde krigens slutt mente at Nato hadde utspilt sin rolle, men de siste års utvikling viser at Nato har tatt en ny lederrolle som *den* sikkerhetsaktøren som har både evne og vilje til å intervensjonere i ulike konflikter både *in area* og *out of area*.

Ulikhetene internt i Nato skaper utfordringer for Sveriges inntog i alliansen. Finland er allerede tatt opp som medlem etter den raskeste prosessen i Natos historie. Dette innebærer at Sverige og Finland ikke får medlemskap samtidig. Natos generalsekretær Jens Stoltenberg sa til VG 15.02.23 at det viktigste var ikke at de ble medlem samtidig, men at de blir medlem så snart som mulig (Johnsen 2023). Etter intense forhandlinger og samtaler ble dokumentet Trilateral Memorandum undertegnet av Tyrkia, Sverige og Finland 28. juni 2022. Dette for å overbevise Tyrkia og få konsensus i søknad om medlemskap. Nå ser vi at selv om Tyrkia i avtalen «trilateral memorandum» anerkjenner og støtter søknaden fra både Finland og Sverige om medlemskap så er det kun Finland får medlemskap i første omgang. For både Sverige og Finland har det i denne prosessen vært viktig at de søkte og gikk sammen inn i alliansen.

Tyrkia har størstedelen av sitt landareal i Asia. Kun tre prosent av Tyrkia tilhører rent geografisk Europa. Dette innebærer at Tyrkia i all hovedsak er muslimsk. De har en liten kurdisk minoritet og en liten kristen befolkning. Dette gjenspeiler at Tyrkia på mange måter er annerledes enn brorparten av Natos medlemsland. Det geopolitiske tyngdepunktet er i ferd med å skyves østover sier Eide (2009). Kina er i større grad en aktør å regne med og deres

økende og tettere dialog med Russland vil mange hevde er en økende trussel mot vestlig demokrati. Dette kan bidra til at Tyrkia føler seg sterkere i alliansen med sin store asiatiske del. Ole Wæver antyder i Adler og Barnett (2000 s.94) at kanskje er den Europeiske identiteten ikke en egen identitet, men ekstra lag i tillegg til den nasjonale identiteten. Han sier at kanskje er ikke Europa så mye et «we» men en «way». Altså er kanskje den Europeiske identiteten ikke en felles kultur, tankesett eller teori, men en måte å samhandle og tolerere hverandre på til et fells beste.

Politikere i de ulike statene i alliansen har behov for å uttrykke sin egen utenriks- og sikkerhetspolitikk men har i tillegg en ekstra dimensjon med en felles europeisk sikkerhetspolitikk gjennom både EU og Nato. Denne sterke europeiske identiteten, om den er et kulturfellesskap eller en måte å samhandle på kan skape konflikter i Tyrkia som har størstedelen av sitt territorium utenfor Europa. Dette kan bety at det ikke nødvendigvis er en felles Europeisk identitet i Nato. Dette kan skape utfordringer når man har en konsensusmodell slik det er i alliansen.

5.2.3 Begrepsforståelse og utvikling

Utvidelsene i 1999 og 2004 var som kjent utvidelser med tidligere Øst-blokkland. Innlemmelsen av tidligere kommuniststater allerede i 1999 var et signal om at verden var i endring. Fra Gerhardsens Kråkerøytale på slutten av 1940-tallet til innlemmelsen av stater som gikk bort fra kommunismen så sent som på slutten av 1980-tallet er det et langt sprang. Dette er et eksempel på at Nato har utviklet seg i takt med tiden og at begreper og forestillinger ikke er statiske, men utvikler seg i takt med skiftende maktkonstellasjoner og begrepsforståelser. Slike begrepsforståelser er med på å skape fiendebilder og vennebilder og nye allianser kan etableres og inkluderes. Disse begrepsforståelsene blir ofte fremstilt i et objektivt lys, men er i et sosialkonstruktivistisk tankesett i grunn nokså subjektive. Endringen og innlemmelsen av tidligere kommuniststater i Nato er et godt eksempel på det. Måten for eksempel Ungarn endret seg på for å passe inn i et nytt Europa og få medlemskap i Nato etter murens fall viser at maktkonstellasjoner ikke er statiske, men stadig utvikles for å tilpasse seg omverden.

Nato er ikke unik i sin form. Warszawapakten er kanskje den mest kjente av andre ulike militære allianser. Den ble startet som et svar på at Vest-Tyskland hadde fått full suverenitet og sluttet seg til Nato 14. mai 1955. Den ble oppløst formelt 1. juli 1991. Warszawapakten var som Nato en forsvarsallianse, og ble slik som Nato brukt som en aktiv del av stater utenriks-,

forsvars- og sikkerhetspolitikk. Omentrent et år etter, 15. mai 1992 dannet Russland sammen med Armenia, Belarus, Kasakhstan, Kirgisistan og Tadsjikistan Den kollektive sikkerhetspakten (CSTO). CSTO er i dag organisert i tre styrkegrupper, en i Sentral-Asia, en i Kaukasus og en vestlig gruppe. CSTO kan ikke slik som Warszawapakten regnes som en troverdig motpart til Nato selv om de også har en klausul som sier at et angrep på et av landene er et angrep på hele alliansen. Den viser likevel at det er til enhver tid finnes ulike militære allianser mellom ulike stater for å ivareta sikkerheten til egne innbyggere og landegrenser.

Nato er med andre ord en konsensusorganisasjon, men er ikke nødvendigvis en konform organisasjon. Dette kan påvirke hvordan resten av verden ser på Nato. Russland hadde nok en tanke om at Nato ikke skulle samle seg på samme måte som de har gjort da de invaderte Ukraina. Russland er ikke lengre en supermakt (Heier og Kjølberg 2018). Han hevder videre at Russlands adferd i Ukraina kom overraskende. Kanskje spesielt på grunn av at de ikke lengre er å anse som en supermakt. En stormakt ja, men ingen supermakt. Adler og Barnett (2000 s.98) argumenterer for at *“Yes, there are conflicts in Europe, but no, they are not driven by, nor have they triggered balance-of-power behavior, competitive interventions and rivalling among the powers of Europe”*. Dette argumentet kan dette være med bakgrunn i at Russland ikke lengre kan kalles en supermakt. Etter Adler og Barnett ga ut boka «Security Communities» i 2000 har det skjedd store endringer i Europa. I 2004 kom ransonestatene til Russland inn i Nato. Det betød i praksis at de statene som Putin hadde sett på som sin buffersone mot vesten og en naturlig del av Russkij Mir nå så vestover og dermed fjernet seg mer og mer fra det gamle Sovjetiske tankesettet.

Et hovedskille mellom Russland og resten av Europa er forståelsen av maktfordelingen mellom borger og stat (Heier og Kjølberg 2018). Det ligger mer sosioøkonomiske begrunnelser i maktfordelingen i Russland enn den mer abstrakte politiske friheten i vesten. Putin fester et strammere grep om sivile rettigheter i dagens Russland enn hva som var tilfellet i kjølvannet av den kalde krigen. Politisk integrasjon med vesten i Russlands ransone vil kunne sees på som en reell trussel for Putin. Hvis en forutsetter at staten er en enhetlig aktør og at internasjonale organisasjoner slik som Nato kun gjenspeiler maktforholdet mellom statene vil opplevelsen sett fra Russisk side være at de har fått USA som nabo i Europa. USA ledet sammen med Sovjetunionen under den kalde krigen en bipolar verdensorden som var stabil med avklarte fiendebilder. Ekspansjonen av Nato med tidligere medlemmer av Warszawapakten og Sovjetunionen forstyrrer dette bildet av en bipolar verden. Slutten av den

kalde krigen har også vist oss at Russland på ingen måte har den kapasiteten som vesten trodde. Russland ser likevel på seg selv som en stormakt og forventer å bli behandlet deretter (Heier og Kjølberg 2018). Å tolke Russland feil vil kunne provosere å bidra til et økt konfliktnivå mellom øst og vest. Dette gjenspeiles i Mearsheimer (2014) som hevder at USA og deres Europeiske allierte er de som må ta skylda for krisen i Ukraina. Det er et interessant ordbruk fra Mearsheimer når han velger å ikke bruke Nato som organisasjon og allianse i sin begrepsbruk, men USA og deres Europeiske allierte i stedet. Dette gjenspeiler nok litt hvordan Putin ser på Nato som organisasjon. Eide (2009) mener derimot at leksen vi lærte fra den kalde krigen var at militær kapasitet var aller best når den ikke var i bruk selv om vi plasserer ut våpen nærmere Russland enn tidligere.

Russlands krigføring i Ukraina har vist oss at selv med det vi erfarte etter den kalde krigen at Russland hadde gammelt utdatert utstyr utplassert i hovedsak i nord, så har de vist en utrolig utholdenhet og evne til å drive propaganda. Putin tenkte nok at det å invadere Ukraina skulle være enkelt etter erfaringene fra Krim i 2014. Ukrainerne derimot har vist seg å være vel så utholdende og med hjelp i fra vesten med penger og utstyr holder de i skrivende stund stand mot Russland.

5.2.4 Forståelse for ulikheter

Tillit som konsept inneholder alltid et element av risiko (Adler og Barnett 2000 s.46). Under den kalde krigen kan man argumentere med at det ikke var tillit mellom Sovjetunionen og vesten. Det var en forståelse mellom partene som innebar at med den opprustningen og våpenkappløpet en hadde satt i gang ville en krig utløse tilintetgjørelse av begge parter. Dette var det stabile elementet. Når man så kom i gang med nedrustningsavtaler innebar den skjøre tilliten en stor risiko for begge parter. Likevel valgte man tillit som en farbar vei. Det å velge tillit til noen man har hatt et langt og fiendtlig forhold til krever mye av begge parter. Ideen om at kommunikasjon, selv om den er motivert av andre interesser kan føre til ny forståelse er helt i tråd med hvordan Karl Deutsch så på sosial interaksjon og kommunikasjon (Adler og Barnett 2000). Det kan til og med hende at man snubler over elementer som endrer ditt syn på realitetene.

De tidligere øst-blokklandene som var en del av Sovjetunionen eller under kommunistisk styre mer eller mindre styrt av Sovjetunionen har sett fra Russisk ståsted en felles historie og felles kultur. Den Russiske diasporaen er spesielt stor i de Baltiske statene og da spesielt Estland og Latvia. Større enn det vi ser i Ukraina hvor prosentandelen har gått ned fra 1989 til

2005 (Öncel Sencerman 2018). Russland ser på seg selv som et alternativt Europa. Putin fremstår i større og større grad med storhetsambisjoner. Det kan se ut til at han ønsker seg tilbake til Sovjettiden. En mer aggressiv utenrikspolitikk, en drøm om Russkij Mir og en vilje til å invadere naboland uten tanke for konsekvenser er en farlig kombinasjon. Hvis dette er det Russland vi kommer til å se mer til fremover er den sikkerhetspolitiske situasjonen varig endret i Europa. Versaillesmøtet 10-11 mars 2022 ble et vendepunkt for Europeisk integrasjon. Her slås det fast at Ukraina hører hjemme i den Europeiske familien. Det slås også fast at Europa må ta et større ansvar for egen sikkerhet og være et reelt supplement til Nato i tillegg til at erklæringen adresserer matsikkerhet og kraftavhengighet for å nevne noen presserende temaer (Versailleerkæringen 2022). Ukraina er en enhetlig aktør, men Ukrainsk integrasjon med EU er uforenelig med avhengighet til Russland.

Hvis en legger en realpolitisk forståelse til grunn har overnasjonale institusjoner ingen verdi, de er i beste fall et samtaleforum. Dette er nå i endring. Krigen er et vendepunkt i den Europeiske sikkerhetsorden. Vi har sett at Russland vilje og evne til militær maktbruk og risikovilje er stor. På den andre siden ser vi at Europeiske stater styrker sitt eget forsvar samtidig som de nå bidrar med militært utstyr og bidrar med trening til ukrainske menn som skal i krigen.

Vi ser at Russlands generelle konvensjonelle militære evne er svekket. Det kan se ut til at de har mer enn nok med å holde hodet over vannet i Ukraina for tiden. Dette gjør selvsagt at det er usannsynlig at det kommer andre konflikter og kriger andre steder med Russland som aggressor, men det som burde bekymre vesten mer er at kjernevåpendimensjonen har økt betraktelig. Dette selvhevdende, aggressive og ekspanderende Russland er både noe nytt samtidig som det er lange historiske røtter knyttet til dagens adferd. Det er likevel interessant å påpeke at den Russiske ekspanderende utenrikspolitikken ikke gir en sterkere posisjon. Nato vinner terreng (Heier og Kjølberg 2018). Hvordan dette vil forholde seg i fremtiden er uklart. Det vil nok i stor grad avhenge av resultatet av krigen i Ukraina. Putins drøm om Russkij Mir som inkluderer den Russiske diasporaen er i dag kun en drøm. Det som står i veien, er Nato. Det kan se ut til at Europas interesse for å forsvare Ukraina kom overraskende på Putin i tillegg til Ukrainernes kampvilje. Duke og Gebhard (2017) har noen relevante betraktninger om Russland handler etter et historisk mønster eller med kalkulert risiko. Svaret er nok litt Ole Brum; ja takk begge deler. Selv om det er en historisk storhet som ligger til grunn mer enn en kalkulert risiko. De argumenterer videre med at Kreml antakelig ser på promotering av

vestlig demokrati som en form for hybrid krigføring og et forsøk på vestlig integrasjon av russisk folk og kultur.

Vestens etablering av Nato etter 2. verdenskrig ha vist seg å være stabilt og tillitsfullt. På tross av ulike kulturer, språk og tradisjoner har alliansen vist seg å være et stabilt sikkerhetsfellesskap Adler og Barnett (2000). Etter den kalde krigen var det ønskelig også for Sovjet at USA gjennom Nato ble værende i Europa for å holde et styrket Tyskland i tøylene. De mente sammenslåingen av Øst-Tyskland og Vest-Tyskland ga det nye Tyskland mer makt enn nødvendig og tenkte at Nato ville kunne pasifisere eventuelle storhetstanker (Mearsheimer 2014). De ønsket likevel ikke at Nato skulle utvide, men så for seg at alliansen kunne bidra til et rolig Sentral-Europa. Når Nato startet utvidelsene i 1999 med Polen, Tsjekkia og Ungarn for så å følge med nye utvidelser i 2004 med Bulgaria, Estland, Latvia, Litauen, Romania, Slovakia og Slovenia protesterte de heftig fra Kreml, men hadde ikke militære muskler til å følge opp (Mearsheimer 2014). Når det er sagt så viste Russland imponerende evne til å gjennomføre kompliserte militære operasjoner i forhold til krigen i Georgia i 2008 på tross av få øvelser og små investeringer etter den kalde krigen (Heier og Kjølberg 2018 s.87).

5.3 Sammenhenger mellom utvidelsene av Nato

Når Nato etter utvidelsene i 1999 og 2004 skulle ekspandere så de enda lengre østover. Georgia og Ukraina var målet, men både Frankrike og Tyskland var skeptisk da de fryktet å forstyrre et forholdsvis rolig Russland. Natos toppmøte i Bukarest i april 2008 endte med å ikke formelt invitere Georgia og Ukraina, men utstedte en passelig bredskuldret uttalelse «*These countries will become members of Nato*» (Mearsheimer 2014 s.79). Responsen fra Kreml var ikke til å misforstå. Russlands daværende viseutenriksminister Alexander Grushko sa “*Georgia’s and Ukraine’s membership in the alliance is a huge strategic mistake which would have most serious consequences for pan-European security*” (Mearsheimer 2014 s.79). Putin skal vistnok i følge en russisk reporter ha fulgt opp med å fortelle daværende president Bush at “*if Ukraine was accepted into Nato, it would cease to exist*” (Mearsheimer 2014 s.79). Dette er ikke til å misforstå. Når EU i tillegg først presenterte Det Østlige Partnerskap (EaP) 26. mai 2008 som skulle sikre stabilitet og samfunnsutvikling samt styrke handels- og økonomisk samarbeid, var også det et initiativ som Russland oppfattet som en innblanding i deres bakgård.

Den korte krigen i Georgia kom etter økt spenning i området ikke bare på grunn av Natos noe utfordrende erklæring om medlemskap i alliansen, men også med bakgrunn i Kosovos uavhengighetserklæring fra Serbia som historisk sett har tette bånd til Russland. Heier og Kjølberg (2018) argumenterer med at krigen i Georgia ble en vekker for både vesten og Russland. Selv om de vant krigen har de selv innrømmet i etterkant at ikke alt gikk som det skulle. Resultatet ble en storstilt reform- og moderniseringsprosess (Heier og Kjølberg 2018). Ikke bare ble militært materiell oppgradert, men øvings- og treningsaktiviteten økte samtidig som en konkret så på samspillet mellom militære og ikke-militære virkemidler. Resultatet av denne reform- og moderniseringsprosessen så vi spesielt ved intervensjonen av Krim som ble gjennomført som en spesialstyrkeoperasjon med stort innslag av desinformasjon og propaganda. Over 50 % av befolkningen i Donetsk og Luhansk er russisktalende selv om de identifiserer seg som Ukrainere. Den russiske diasporaen i derimot var på kun 17,3 % i 2015 for Ukrainas del. (Sencerman 2018). Dette er likevel mange mennesker i et land på nesten 44 millioner mennesker. Adler og Barnett (2000 s.7) sier at *“communication is the cement of social groups in general and political communities in particular”*. Det at så mange er russisktalende i Ukraina gir Kreml et fortinn da språk er et av de viktigste identitetsbyggerne vi har.

Eide (2009) konstaterte at optimismen etter Berlin murens fall definitivt var over. Han forutså etter erfaringene fra Georgia, at kampen om Ukraina ville bli mye større. Nato havnet på mange måter i en ny fase etter den kalde krigen. Alliansen måtte på sett og vis redefinere seg selv. Fra å være en militær allianse skulle de nå også være en demokratiforkjemper og en globalist. Nå har Nato rett nok alltid hatt krav om demokratiutvikling og rettsstatsprinsipper for medlemskap, men fokuset lå hele tiden på en militær allianse med fokus på Artikkel 5 om kollektivt forsvar. Et angrep på et medlemsland skulle ansees som et angrep på hele alliansen. Konfliktlinjene rundt Natos eksistens blusset opp igjen etter krigen i Georgia i 2008 og Natos 60 års jubileum i 2009.

Duke og Gebhard (2017) går så langt som å definere både Nato og EU i en eksistensiell krise. På den ene siden om Nato hadde utspilt sin rolle siden trusselbildet hadde endret seg kraftig til å inkludere andre enn bare stater. Nå var det flere ikke-statlige aktører som kunne utgjøre en trussel og var da Nato rette organisasjonen til å demme opp for denne nye sikkerhetssituasjonen kunne man spørre seg. På den andre siden var argumentasjonen at Nato hadde bevist sin rolle som ikke bare endringsvillig, men også endringsdyktig med for

eksempel å kunne operere «out of area» i ulike deler av verden, ikke bare Europa (Duke og Gebhard 2017).

Spørsmålet er om Russland hadde angrepet Georgia og Ukraina uavhengig av Natos bevegelser og ekspansjonstrang eller om det var en direkte konsekvens av Natos handlingsmønster som Mearsheimer (2014) langt på vei sier rett ut. Vi ser gjerne at Russland gjerne svarer når Nato gjør fremstøt. I forbindelse med krigene på Balkan hadde ikke Kreml militære muskler til å gjøre fremstøt, men var tydelig i kommunikasjonen på hva som ville skje dersom Nato og vesten kom nærmere deres bakgård. Krigen i Georgia derimot var et kraftig signal fra Putin til Nato om å hold seg unna. Daværende president i Georgia Mikheil Saakashvili, var en sterk tilhenger av å få Georgia inn i Nato og ville tilbakeføre separatistregionene Abkhaza og Sør-Ossetia inn i Georgia. Putin derimot hadde ikke et ønske om et sterkere Georgia og i hvert fall ikke et Georgia med medlemskap i Nato (Mearsheimer 2014).

5.3.1 Verdier og aktører

En aktør kan være mer enn en stat. Vi kan tenke oss at språk er med på å forme identitet hvis vi legger til grunn at aktørene er sosialt konstruert trenger ikke en aktør å være innenfor statlige rammer. Det handler om å identifisere seg gjennom et felles sett med verdier og det handler til syvende og sist om du er innenfor eller utenfor (Adler og Barnett 2000 s.4). Kan vi da tenke oss at den russiske diasporaen i Donbas er en sikkerhetspolitisk aktør? Det er som kjent over halvparten av de som bor i regionen som er russisktalende, de identifiserer seg ikke nødvendigvis som russere. Den russiske diasporaen er tross alt ganske liten prosentvis, men i et folkerikt land som Ukraina er det mange mennesker. Det internasjonale systemet kan sees på som et sosialt konstruert hierarki. Dette innebærer at begreper og forestillinger fremstår som objektive fakta. Slik sett kan en se på en diaspora som en aktør. Hvis man derimot ser på staten som den eneste sanne aktør og alle andre organisasjoner som kun gjenspeiler maktforholdene mellom stater kan man ikke se på diasporaen som en aktor i det internasjonale systemet med mindre man ser på en diaspora som statsmaktens forlengede arm utenfor egne grenser. Putins drøm om Russkij Mir kan minne om det.

Eide (2009) legger til grunn at alle medlemsland i Nato deler de samme grunnleggende verdier, prinsipper og standarder. Dette er en antakelse som har vist seg vanskelig, spesielt med Sverige og Finlands søknad om medlemskap i alliansen. Tyrkia har gjentatte ganger blitt anklaget for brudd på menneskerettigheter og beskylt for bruk av tortur mot politiske fanger.

Dette er ikke i tråd med de verdier som Natos medlemsland ønsker å stille seg bak. Nå kan selvsagt USA beskyldes for akkurat det samme. Nå vil neppe noen av Natos medlemsland si at de støtter tortur, men faktum er likevel at både Tyrkia og USA har fått dokumentert at tortur foregår innen deres fengselsvesen, spesielt knyttet til politiske fanger, både egne borgere og utenlandske borgere. Så hvorfor tolererer Nato slik oppførsel blant sine medlemsstater?

Når det gjelder USA er Nato på mange måter avhengig av at de tar ledertrøya rett og slett på grunn av sin størrelse og geografi. Europa er avhengig av et sterkt USA i Nato. Ingen stater i Nato bruker like mye på forsvar som USA. De ligger på 3,5 % av BNP i 2021. Dette innebærer at Nato har et avhengighetsforhold til USA som de ikke nødvendigvis har med andre medlemmer av alliansen. Når det gjelder Tyrkia, er de den mest folkerike staten etter USA i Nato. De ligger langt under i forhold til forsvarsbudsjett, 2,1 % i 2021. Tyrkia har likevel en geografisk beliggenhet som er viktig for Nato. Grensen til Svartehavet, Georgia og de arabiske statene gjør at Tyrkia står i ei særstilling. Det kan likevel se ut til at Natos medlemsland reagerer sterkere på Tyrkia enn på USA når det gjelder å utfordre verdisyn, prinsipper og standarder.

5.3.2 Konsensus utfordret

Innholdet i «Trilateral memorandum» mellom Finland, Sverige og Tyrkia forklarer godt hvorfor Tyrkia mener det er problematisk med finsk og svensk medlemskap og hvor langt Finland og Sverige er villig til å strekke seg for medlemskap i alliansen. Det er et krav at Finland og Sverige anerkjenner PKK som en terrororganisasjon og at de gjennomfører samtaler og gjør avtaler med Tyrkia om utlevering av borgere. Sverige avslo asylsøknaden og sendte en mann med koblinger til kurdiske PKK til Tyrkia i desember 2022. Denne mannen er dømt til fengsel i Tyrkia. Om dette kan tolkes som et skritt på veien til konsensus om Sveriges søknad om Natomedlemskap er i skrivende stund uklart. Tyrkia har levert en liste med 33 navn til Svenske myndigheter som de ønsker utlevert. Dette er personer som Tyrkia mener er koblet til PKK (Nettavisen 03.12.2022)

Det er også et krav om Finland og Sverige sørger for at svensk og finsk lov ikke er til hinder for å straffeforfølge de som måtte finansiere eller rekruttere til terroristorganisasjoner. Den svenske sikkerhetstjenesten, Säpo har publisert Nationellt centrum för terrorhotbedömning (NCT) sin Terrorismetrusselvurdering for 2023. Her finner vi et kapittel om voldsbejaende ekstremisme og terrorisme. Partiya Karkerên Kurdistan (PKK) trekkes her frem som en av de

organisasjoner som bruker Sverige som arena for pengeinnsamling og radikaliserings. PKK fremholdes her som en av de mest fremtredende aktørene når det gjelder finansiering av voldsbejæende ekstremisme og terrorisme (Säpo 2023). Kurdere flest tilhører ikke PKK, men en kan ha forståelse for at president Erdoğan forsøker å presse Sverige på dette punktet der de har mulighet. Nato-medlemskap er som kjent avhengig av konsensus blant medlemslandene og Tyrkia holder igjen når det gjelder Sverige. 14. mai 2023 skal det være valg i Tyrkia og Erdoğan reserverte holdning til Svensk medlemskap i Nato kan være et ledd i valgkampen som sikrer valgseier på nytt.

Debattene om Nato-medlemskap har ikke vært den samme i Sverige som i Finland. Mens Finland stort sett har fokusert på at utviklingen i Russland har ført til sikkerhetspolitisk ustabilitet og at et Nato-medlemskap slik kan virke stabiliserende har Sverige måtte bruke mer til på sin egen identitet. De har sett på seg selv som nøytral, til tross for at de er en del av EU's felles sikkerhets og forsvarspolitik (CSDP) og har således gått bort fra nøytralitetsprinsippet gjennom medlemskapet i EU. Sverige har vært alliansefritt, men mener Putins regime er ustabil og at de i tillegg vil havne i en merkelig situasjon som den eneste landet i Nord-Europa som ikke skulle være med i Nato (Solli og Solvang 2022). Det er svært få virkemidler Russland har rent militært til å gjøre noe i forhold til en finsk og svensk søknad om medlemskap.

Likevel, en rapport fra den finske regjeringen advarer mot sammensatte trusler slik som grensekrenkelser, cyberangrep, kanaliseringer av flyktninger eller spredning av falske nyheter (Solli og Solvang 2022). Han sier videre at det er lite sannsynlig at dette vil påvirke finske og svenske myndigheter og faktisk kan øke oppslutningen om å søke medlemskap i alliansen. Det er selvsagt også mulig at Russland vil prøve å spre desinformasjon rundt et potensielt medlemskap for Sverige og Finland. Den historiske tette dialogen mellom Russland og Tyrkia kan i så måte være en større utfordring. Tyrkia kjøpte for eksempel et russisk rakettsystem så sent som i 2017. Dette er ikke nødvendigvis uproblematisk for de andre Nato-landene og kan potensielt utgjøre en sikkerhetsrisiko.

Sverige og Finlands søknad om Nato-medlemskap er i teorien uproblematisk. Nato sier i sin Study on Enlargement (2008) at alle nye medlemsland får alle forpliktelser og rettigheter på lik linje med allerede eksisterende medlemsland. Det må ikke etableres et nytt nivå. Alle medlemsland skal ha den samme beskyttelsen og de samme rettigheter. Det samme sier Eide (2009) i sin tale til Nato. Alliansen kan ikke bli et sikkerhetsfelleskap med flere nivåer eller et

A-medlemskap og et B-medlemskap om du vil. En kan likevel spørre seg om Georgia for eksempel ville hatt samme muligheter til beskyttelse som for eksempel Tyskland. Kan Georgia sammenlignes med de baltiske statene eller er staten Georgia for langt unna ikke bare geografisk, men også kulturelt? Det vi vet er at Nato selv er opptatt av at det ikke skal være flere nivåer på et medlemskap. Hvis du først er blitt medlem er du medlem, med det medfører plikter og rettigheter. Det er en fase fra når en stat søker til den faktisk blir medlem hvor det er forventet at staten gjør de nødvendige grep i sitt territorium. Dette kan være demokratibyggning, rettsstatsbygging, investeringer i forsvarskapasiteter eller andre ting Nato krever for å bli medlem. Her kunne en sagt fullverdig medlem, men i Nato er det som sagt ingen halvveis medlemmer. Enten er du medlem eller så er du ikke medlem. Når det er sagt så har Nato og Natos medlemsland inkludert Norge gitt Sverige og Finland lovnad om beskyttelse som om de skulle vært medlem i denne fasen.

Dette må sees på som et signal om at Russland i dag utgjør en reell trussel for disse landene i en søknadsfase. Royal United Services Institute for Defence and Security Studies (RUSI) ga i mars 2023 ut en rapport om foreløpige erfaringer fra krigen i Ukraina. Her beskrives det hvordan Russland gjennom flere tiår har bygget opp et nettverk av spioner. Både folk som aktivt er plassert der av Russland, men også et nettverk av mennesker som ikke nødvendigvis skjønner at de jobber for den russiske stat, men er rekruttert inn i ulike firma og organisasjoner som fremmer russisk propaganda (Jack Watling, Oleksandr V. Danylyuk og Nick Reynolds 2023). En kan spørre seg om dette kunne skjedd i både Sverige og Finland eller Norge for den saks skyld. Vi vet at den russiske diasporaen i Ukraina i 2005 var på 17,3 % og 1,5 % i Georgia på samme tidspunkt (Sencerman 2018). Vi vet også at det bor rundt 500 russere i Sør-Varanger kommune. Med et innbyggertall på i overkant av 10 000 mennesker blir det om lag 5 % av befolkningen.

Watling et.al. (2023) sier:

[.....] it is evident that the Russian special services managed to recruit a large agent network in Ukraine prior to the invasion and that much of the support apparatus has remained viable after the invasion, providing a steady stream of human intelligence to Russian forces.

Om noe slikt skulle være tilfelle i Sverige eller Finland er ikke offentliggjort, men en kan trygt si at det er en reell mulighet som Russland har bevist at de er i stand til å gjennomføre. Om det ble suksess i Ukraina er en annen sak. Det vi har sett er av den politiske dynamikken

og det dynamiske entreprenørskapet er at de har grepet de muligheter som har kommet opp og har de politiske avklaringene til å ta beslutninger på egenhånd. Dette ser vi spesielt med Wagner-gruppen som har vært spekulert i opererer på egen hånd, men som rapporten vurderer slik at de har vide fullmakter og slik opererer helt i tråd med planen (Watling et.al. 2023). En slik kapasitet hadde ikke Russland etter oppløsningen av Sovjetunionen. Russland på den tiden var et militært svekket Russland som ikke hadde brukt nok av BNP til forsvar og som hadde vært en del av nedrustningsavtalene med USA. Det kan i etterkant se ut til at de ikke hadde så store reelle militære muskler som de likte å gi uttrykk for, men likevel må det understrekes at de var og er en stor atommakt slik at trusselen under den kalde krigen var høyst reell. Det er den for så vidt nå også.

5.3.3 Øst-Europa

1990 tallet var preget av demokratisering i Øst-Europa. Det var neppe tilfeldig at det var Polen, Tsjekkia og Ungarn som var de første av de tidligere Øst-blokklandene som ble medlem i Nato i 1999. Disse var de som var kommet lengst i demokratiseringsprosessen og ingen av disse landene hadde direkte grense mot Russland. Ungarn, Polen og Tsjekkia (den gang Tsjekkoslovakia) ble i tillegg til Bulgaria og DDR (Øst-Tyskland) invadert av Sovjetunionen i 1968 for å hindre politiske reformer. Med oppløsningen av Sovjetunionen og Berlin murens fall kom de nesten umiddelbart i gang med prosessen for å bli en godt integrert del av vesten. Krigene på Balkan fikk fart i prosessen etter Russlands klare trusler for hva som kunne skje om vesten tok seg friheter i det som de definerte som deres bakgård. Russland så fortsatt på hele denne regionen som *sin* region. Det gikk ikke mange år fra Polen, Tsjekkia og Ungarn fikk sin frihet fra Sovjet til de faktisk var medlem i Nato. Dette må sees i sammenheng med den politiske situasjonen i disse tre landene.

I Polen var det Sojusz Lewicy Demokratycznej – Demokratisk valgallianse (SLD) som var styrende parti. Dette var arven etter Polens Forente Arbeiderparti (PZPR) som styrte landet under folkerepublikken (Heidar et.al. 2013 s.332) Det samme så vi i Ungarn som også ble styrt av det tidligere kommunistpartiet sammen med et sosialliberalt parti etter en kort periode med en koalisjon av tre konservative parti. Også i Tsjekkia var det de gamle kommunistpartiene som styrte. Dette gjorde at de hadde et stabilt styre i overgangen og forhandlingene med Sovjetregimet. Denne politiske stabiliteten kan ha medført at det ikke ble større uroligheter og at en på den ene siden følte et sterkt behov for å ha noen sterkere i ryggen enn å bare stå for seg selv rent sikkerhetspolitisk, men også at protestene fra Russland forble på det verbale planet og ikke utviklet seg til noe mer. Uttalelsene fra Russisk side i

forbindelse med bombingene i Bosnia var såpass kraftige at en anså nok Russland som en reell trussel for sitt eget demokrati og behovet for å ha en allianse som Nato i ryggen opplevdes nok sterkere. Fra Russisk side opplevdes nok ikke utvidelsen i 1999 som en reell trussel. Det var mer et behov for å markere styrke som kom til uttrykk fra daværende president Boris Jeltsin.

Utvidelsen i 2004 opplevdes nok mer som om Nato begynte å komme for nært sett fra Russisk side. Når Bulgaria, Estland, Latvia, Litauen, Romania, Slovakia og Slovenia skulle bli medlem. Nå kom Nato til å ha en direkte grense til Russland ikke bare via Norge, men også via Estland og Latvia. To av disse statene har en litt annerledes inngang til demokratiseringen enn resten. Romania var den eneste av de tidligere Øst-blokklandene hvor kommunismens fall skjedde gjennom vold (Heidar et.al 2013 s.355). Det var organisert som et kupp av andre- og tredjerangs partimedlemmer. Demokratiseringen i Romania stort sett har vært styrt av ytre press for å kunne bli medlem i både EU og Nato. Romania er definert som et demokrati, men kvaliteten på demokratiet kan nok diskuteres. Romania i 2013 var definert som Europas mest korrupte land (Heidar et.al 2013 s.372).

Nicolae Ceaușescu var president fra 1965 til 1989. Han høstet anerkjennelse i vesten da han ikke ville delta i invasjonen av Tsjekkoslovakia i 1968. Han styrte på mange måter et sosialistisk familieselskap med stadig økende despotisk maktutøvelse. Latvia derimot valgte i 1991 å vedta en gammel grunnlov heller enn å velge en ny, for å markere at Latvia var en gammel stat som hadde vært okkupert i fem tiår ikke en ny stat (Heidar et.al. 2013 s.375). Latvia har i tillegg om lag 36 % som bruker russisk som dagligspråk, men det er likevel ikke et offisielt språk etter at regjeringen gjennomførte en folkeavstemming om hva landets offisielle språk skulle være. I Latvia i motsetning til de fleste andre tidligere Øst-blokkland er det en sentrum-høyrevridning i politikken på denne tiden. Sosialdemokratene var representert i bare en av syv valgperioder fra 1993 til 2013.

Det var med andre ord med bakgrunn i en reell trussel disse landene søkte medlemskap i Nato. De hadde alle en historie med kommunisme, Sovjetisk styre og okkupasjon friskt i minne. Russland protesterte naturlig nok også på disse utvidelsene, men hadde ikke militære muskler til å true noen direkte da de på langt nær er compatible med Nato (Kristian Åtland 2002). Likevel, medlemskap for Bulgaria, Estland, Latvia, Litauen, Romania, Slovakia og Slovenia betød at Nato nå var kommet farlig nær for den Russiske bjørnen. Rett nok bare med de forholdsvis små baltiske statene, men dog. Ikke bare ble de medlem i Nato, men for flere

også i EU i tillegg til Tsjekia, Ungarn og Polen som var blitt medlem i Nato i 1999. Dette var en snuoperasjon vestover fra tidligere Øst-blokkland som var vanskelig å svelge for Russland.

Adler og Barnett (2000) forklarer hvordan internasjonale organisasjoner kan, spesielt etter den kalde krigen forme staters handlingsmåte, beskrive hva som er akseptable normer og regler og definere hva som er en stats legitime handlemåte og oppførsel både mot sine egne borgere, men også mot andre stater og aktører. Stater forholder seg til slike normer og regler ikke bare på grunn av makt og konflikt, men fordi de ønsker andre stater skal se på deres handlinger som legitime og at de opererer i samsvar med FNs traktater.

Dette forklarer godt demokratiseringsprosessen til de tidligere Øst-blokklandene om det var en ønsket prosess intern i egen stat eller mest et resultat av ytre press slik vi ser i tilfellet Romania. Til syvende og sist er sikkerhetsfelleskap ikke en del av en spekulativ drøm som er vanskelig å få grep om, men er heller en mulig allianse som er designet til å kontrollere alle tenkelige og utenkelige konflikter (Adler og Barnett 2000 s.438)

5.3.4 Samarbeid og utvikling

På tross av denne skepsisen fra Russland var perioden fra 1999 til 2014 preget av fredssamarbeid og utvikling. Etableringen av Det Nord-Atlantiske Samarbeidsråd (NACC) i 1991 var starten på et utstrakt samarbeid ut over 1990 og 2000 tallet. 1994 kom Partnerskap for Fred (PFP) som åpnet for at NACC-landene kunne øve og trene sammen med Nato. Natos egen Study on Nato Enlargement kom i sin opprinnelige form allerede i 1995. Denne i tillegg til uenighetene rund krigen i Bosnia gjorde at samarbeidet var på tur å krasjlande.

Etableringen av Nato–Russia Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security og etableringen av Permanent Joint Council (PJC) var viktig for å bevare en god dialog og vise vilje til åpenhet og samarbeid. Bombingen i Kosovo medførte en midlertidig stopp i fremgangen i samarbeidet, men ut over 2000-tallet var det tilbake på samme spor som tidligere (Åtland 2002). Terroranslaget mot USA 11. september 2001 ga verden en felles fiende som kunne forene både Nato og Russland; Internasjonal terrorisme. Opprettelsen av Nato-Russia Council (NRC) på Roma-toppmøtet 28. mai 2002 representerte også en felles interesse for samhandling selv om det var sterke krefter på begge sider som var svært skeptisk til etableringen av dette nye forumet (Åtland 2002). Læring av hverandre var et viktig element for begge sider i denne prosessen. En skulle redefinere fiendebildet og finne den nye verdensorden sammen var utgangspunktet for partene.

Toppmøtet i Roma i 2002 var preget av samarbeid og tillit. Etableringen av NRC resulterte i en felles erklæring:

“At the start of the 21st century we live in a new, closely interrelated world, in which unprecedented new threats and challenges demand increasingly united responses. Consequently, we, the member states of the North Atlantic Treaty Organization and the Russian Federation are today opening a new page in our relations, aimed at enhancing our ability to work together in areas of common interest and to stand together against common threats and risks to our security”

(Nato 2002). De identifiserte også ni områder med felles interesser hvor de skulle samarbeide.

1. Bekjempelse av terrorisme
2. Krisehåndtering
3. Ikke-spredning av masseødeleggelsesvåpen
4. Rustningskontroll og tillitsskapende tiltak
5. Missilforsvar
6. Søk og redning til sjøs
7. Samarbeid på militært nivå og forsvarsreform
8. Sivilforsvarssamarbeid
9. Nye trusler og utfordringer.

Som oversikten viser, var det tenkt et bredt samarbeid på både sivile og militære områder. Samarbeidet mellom Nato og Russland var på høyden av tillit og integrasjon. Wæver argumenterer i Adler og Barnett (2000) for at når vi legger til grunn et slikt bredt sikkerhetsbegrep med sivile kapasiteter som for eksempel søk og redning i dette tilfellet forøker man å bygge en felles identitet og det vil igjen kunne endre på hvordan man ser på selve sikkerhetsbegrepet. Utfordringen blir om den endringen er lik hos begge parter.

Åtland (2002) beskriver godt en skepsis til hva som egentlig var Putins hensikter. Han mer enn antyder at Putins vest-orientering kan tolkes som et bedrag eller tåkelegging av egentlige hensikter. En såkalt «maskirovka-eksersis». Det var likevel på den tiden en generell positiv holdning til Russland blant amerikanere og en generell skepsis blant russere til amerikanere. En undersøkelse fra 2021 viser at 52 % av russere mente at Nato var en trussel mot rikets sikkerhet mens 45 % av amerikanere mente at Russland var vennligsinnet (Åtland 2002). Historien har vist oss at Åtlands skepsis var rett, Putin var slettes ikke på kollisjonskurs med sine landsmenn. Angrepet på Georgia i etterkant av Natos åpning for medlemskap i fremtiden

ga ingen varig endring i forholdet mellom Nato og Russland. Natos toppmøte i Strasbourg/Kehl i 2009 vedtok å gjenoppta den praktiske og politiske samhandlingen med Russland (Nato 2020). En kan selvsagt argumentere for at Nato og Russland har felles interesser som oppveier for andre motsetninger, men historien har foreløpig vist oss at Nato og Russland til syvende og sist har for store motsetninger til å kunne integreres tettere.

5.3.5 Kaldere fronter

Annekteringen av Krim i 2014 medførte at skepsisen i Nato økte mot et stadig mer selvhevdende Russland, men det var først etter invasjonen av Ukraina 24. februar 2022 at bremsen ble slått på og samarbeid opphørte. Det faktum at Russland sett med vestlige øyne, går til det skritt å invadere en nabostat gjorde at verden plutselig så annerledes ut. Nå hevder selvsagt Mearsheimer (2022) at vesten burde sett dette komme. Han ser på dette som en konflikt i all hovedsak mellom USA og Russland som utspiller seg i Ukraina. Realismen har som utgangspunkt at det er den enhetlige staten som er den eneste aktøren med virkelig makt (Kauppi og Viotti 2020) i verden. Nato som organisasjon er kun et virkemiddel for en supermakt som USA.

Dette ser vi spesielt i Mearsheimers artikkel fra 2022 der han konsekvent omtaler USAs bidrag i krigen i Ukraina. Nato er underordnet og det faktum at de andre medlemslandene har bidratt både med fysiske militære kapasiteter og alliert trening overser han helt. Han argumenterer videre med at trusselen mot Moskva i dag er større enn den var før krigen etter Finland og Sverige søkte medlemskap i alliansen. Siden da har Finland nå blitt medlem av Nato allerede 4. april 2023 og Sverige vil etter alle solemerker følge etter hakk i hæl. Adler og Barnett (2000 s.424) på den andre siden ser mer på begrepet makt som en måte å gi mening til en spesiell måte å handle på. De eksemplifiserer dette gjennom hvordan Nato inviterte tidligere Øst-blokkland til å bli medlem i alliansen. De ble satt på vent til de hadde bevist at de var villig til og evnet å innføre vestlige verdier som demokrati og markedsøkonomi. De konkluderer med at: *«There is a fine line here between learning and socialization, between consent and coercion»*.

Når det gjelder Finland og Sverige er de begge en integrert del av Europa allerede. Begge har for eksempel vært medlem av EU siden 1995. Søknaden om medlemskap i alliansen kom som et direkte resultat av krigen i Ukraina. Finland har den lengste grensen mot Russland i Europa nest etter Ukraina. Nato dobler nå sin grense mot Russland, tidligere har det kun vært Norge, Estland og Latvia som har hatt grense til Russland. Litauen og Polen også hvis du regner den

Russiske enklaven Kaliningrad. Dette liker Kreml dårlig. Allerede 12. mai 2022 kom det en uttalelse fra det Russiske utenriksdepartementet (2022) som slo fast;

«Finlands tiltrædelse til NATO vil forårsake alvorlig skade på bilaterale russisk-finske forbindelser, og opprettholde stabilitet og sikkerhet i den nordeuropeiske regionen. Russland vil bli tvunget til å ta gjengjeldesskritt, både av militærteknisk og annen karakter, for å stoppe truslene mot landets nasjonale sikkerhet som oppstår i denne forbindelse».

Hva dette innebærer i praksis er vanskelig å spå. Russland har flyttet store kapasiteter sørover for å krige i Ukraina. Hvor mye som er igjen for å kunne plasseres ved grensen mot Finland er uklart, men Kreml har allerede varslet utplassering av atomvåpen i Belarus. Putin advarer mot medlemskap i alliansen og truer ikke bare med militære kapasiteter, men også trusler «av en annen karakter». Hva dette innebærer kan man bare tenke seg. Det er anerkjent at Russland drev storstilt påvirkning i presidentvalget i USA i 2016, Cyberangrep mot Ukraina er også kjent. Om dette er noe vi må venne oss til mer av vil kun fremtiden vise.

Adler og Barnett (2000) bruker begreper som felles identitet. De ser på forholdet mellom det de kaller en transnasjonal identitet og forståelsen av sikkerhetsfellesskap. Hvis vi kan tenke oss at et sikkerhetsfellesskap slik som Nato har en transnasjonal identitet så innebærer det at både Finland og Sverige som har fått erfaring med samarbeid med Nato, kanskje spesielt gjennom PFP hvor de fikk delta i felles militærøvelser og slik sett ikke er fremmed for alliansens utstyr og arbeidsmetoder og allerede har denne transnasjonale identiteten innebygget. En slik forståelse av sikkerhetsfellesskap og identitet er godt innarbeidet i alliansen. Nato omtaler seg selv som en defensiv forsvarsallianse med felles verdier (Nato 2022). Det kan likevel se ut til at når stater velger å søke medlemskap i Nato er det med bakgrunn i reell opplevelse av at egen sikkerhet er truet.

Tyrkia la som kjent en del krav på bordet for at Finland og Sverige skulle kunne bli medlem av alliansen gjennom Trilateral Memorandum. Finland har for å kunne bli medlem forpliktet seg til å kunne eksportere våpen til Tyrkia og anerkjent PKK som en terrororganisasjon. Nå er det Sverige som har flest Kurdere i sitt land noe som kanskje gjenspeiler hvorfor Tyrkia haler ut tiden og utsetter å ratifisere deres søknad om medlemskap. En kan tenke seg at det har sammenheng med det kommende valget i mai 2023 i Tyrkia og at PKKs rolle i Sverige har blitt en valgkampsak i Tyrkia for Erdogan. Natos generalsekretær Jens Stoltenberg har understreket at Sverige kommer til å bli medlem og oppfordret til at prosessen gikk så fort

som mulig. Dette ble understreket av Finlands president Sauli Niinistö som presiserte at Finlands medlemskap ikke blir fullendt før Sverige også trer inn i alliansen (Siamak Nematpoor og Øyvind Nyborg 2023).

5.4 Stabilisator eller sikkerhetsaktør

Hvis du legger Mearsheimer (2014) til grunn er utvidelsene til Nato østover med på å skape usikkerhet og destabilisering i Europa. Han hevder Nato kan skylde seg selv for situasjonen i Ukraina og at dette burde Nato selv forstått. Heier et.al (2018) argumenterer for at det grunnleggende premisset fra den kalde krigen er borte. Da rådet optimismen og man tenkte at Russland skulle bli en integrert del av vesten mens man i dag er mer tilbake til hvordan man tenkte blokker under den kalde krigen. Likevel, Russland er ikke lengre en supermakt, men må kunne regnes som en stormakt med antatt store militære kapasiteter. Nato selv mener de etter den kalde krigens slutt hadde en unik mulighet til å bygge en forbedret sikkerhetsarkitektur i hele det Euro-Atlantiske området (Nato 2008).

Sett fra vesten og Natos side skal en global verdensorden bygge på grunnleggende liberale verdier som demokrati, pluralisme og maktfordeling. Russland derimot følger en mer «westfalsk modell» der begreper som maktbalanse og ikke innblanding i andre staters indre anliggender står sterkt Heier og Kjølberg 2018 s.11). Når man ikke har felles virkelighetsforståelse, blir det vanskelig å finne et felles ståsted. Når da Nato søker å utvide sitt territorium blir det fra Russisk side sett på som en innblanding fra en utenforstående aktør. Altså når Nato utvider for å forbedre sikkerheten for hele det Euro-Atlantiske området ser Russland på den aktiviteten som en innblanding i indre anliggender i deres bakgård. Nato kan dermed sett med Russiske øyne tolkes som en sikkerhetsrisiko ikke en sikkerhetsstabilisator.

5.4.1 Sikkerhetsaktører

Russland har etter den kalde krigen fått innsyn i mye av aktiviteten og beslutningsprosesser i Nato. Dette ser vi gjennom et utstrakt samarbeid gjennom for eksempel PfP og NRC (Nato 2020). Slik sett kan det ikke komme som noen overraskelse at Nato søker å utvide sitt område. Adler og Barnett (2000) forklarer at et sikkerhetsfelleskap kan bli en del av en stats identitet med felles historiske røtter og opplevelsen av en delt skjebne og fremtid. Problemet oppstår dersom ikke alle i det samme sikkerhetsfelleskapet opplever den samme tilhørigheten Dette ser vi for eksempel på Romania som gjennomførte sin demokratiseringsprosess for å kunne bli med i Nato gjennom ytre press (Heidar et.al. 2013 s.355). En kan tenke seg at resten av sikkerhetsfelleskapet ikke ser på dem som fullverdige medlemmer med rettigheter

og plikter. På den andre siden er de antatt å ha samme grunnverdier som alle andre fordi de har blitt medlem. Sett fra Russisk side er de gamle Øst-blokklandene deres bakgård. De deler verdier, i noen tilfeller språk og ideologi. Likevel ser vi at ingen av disse landene har blitt tvunget inn i alliansen. De har søkt medlemskap fordi de har søkt demokrati og frihet, men også ut fra et behov for å ta avstand fra det gamle Sovjetunionens sfære. Når Nato mener de nye medlemslandene får økt sikkerhet og Nato selv blir styrket mener nok Russland at rett nok blir Nato styrket, men sikkerheten blir mindre. Som de selv ser så er de nødt til å ta gjengjeldelsestiltak for å stoppe det de ser på som trusler mot egen sikkerhet (Den russiske føderasjonens utenriksdepartement 2022).

Adler og Barnett (2000) hevder at all menneskelig aktivitet er sosialt konstruert og mener det kan forklare og muligens viske ut skillet mellom realisme og idealisme. Russiske mottiltak på Natos utvidelser kan ikke beskrives som om skillet mellom realisme og idealisme viskes ut. For å kunne viske ut dette skillet må en kunne ha en viss felles forståelse av virkeligheten. Det ser ikke Russland og vesten ut til å ha. Russland opererer ut fra et realpolitisk ståsted hvor all aktivitet er maktbasert og munner ut i et nullsum-spill. Hvis Nato gjør slik, gjør vi sånn. Mens Nato ser på seg selv som en organisasjon som skal ivareta sikkerhet og stabilitet gjennom identitetsbygging og felles verdigrunnlag tenderer Russland mer til å se på vesten, og da spesielt Nato, som en aktør som truer deres kultur, levemåte og identitet og må dermed holdes i sjakk unna egne grenser.

Kauppi og Viotti (2020 s.29) beskriver pur realisme som *“a naked struggle for power, which makes any kind of international society impossible [...] politics are made up of two elements, inextricably intertwined: utopia and reality – values and power”*. Russlands invasjon av Ukraina kan beskrives ut fra et realpolitisk ståsted. Makt er jo det sentrale elementet i Realismeteorien. Når det er sagt er det ikke konsensus om hva begrepet makt egentlig innebærer og betyr (Kauppi og Viotti 2020). Eide (2010) beskrev Russland som ikke Sovjetunionen, men ikke helt Jeltsins Russland heller. Det kan se ut til at Putins Russland anno 2023 lener seg mer mot den gamle Sovjetiske tankegangen enn Jeltsins demokratiseringsidé. Russland tolker de stadig tettere båndene til Georgia og Ukraina fra vesten som bevisst undergraving av landets sikkerhetsbehov (Heier og Kjølberg 2018). Dette betyr at krigen i Georgia i 2008, annekteringen av Krim i 2014 og den pågående krigen i Ukraina sett med Russiske øyne er legitime handlinger. Heier og Kjølberg (2018 s.12) hevder videre at *«Russland kan sees på som et revisjonistisk land som vil gjenopprette sin status og den relative sikkerheten det opplevde under den kalde krigen»*. Han sier videre at dette betyr så mye for dagens Kreml at

de var villig til å utfordre vestens dominans. Dette vil kunne forklare hvordan det var mulig at et relativt svakt Russland kunne bruke militær makt i Georgia og Ukraina uten å få mer vestlig motstand enn de fikk. En må huske at dette var før invasjonen av Ukraina 24. februar 2022.

Situasjonen i dag oppleves annerledes. Mearsheimer (2022) sier at hverken Russland eller USA kan tillate seg å tape denne krigen. Nå er rett nok ikke hverken USA eller Nato part i krigen per se, men bidrar med våpen og trening til det ukrainske forsvaret. I praksis betyr det at om Russland eller USA, som per definisjon ikke er en del av krigen, skulle tape så vil det få store konsekvenser for det geopolitiske verdensbildet. En maktbalanse vil potensielt bli forskjøvet og Ukraina blir således en brikke i et storpolitisk spill samtidig som de kjemper for sin egen eksistens. Adler og Barnett (2000) argumenterer for at det ene ikke nødvendigvis utelukker det andre. En kan akseptere at sikkerhetsfelleskap slik som Nato formes og utvikles ikke er til hinder for at stater også er opptatt av statssikkerhet for sitt eget territorium. Fellesskap hevder han er alltid i utvikling og formerer og deler seg underveis.

Slik sett er Nato et sikkerhetsfelleskap som utvikler og utvider seg uten at det går på bekostning av den enkelte statssikkerhet. Russland derimot har gjennom oppløsningen av Warszawapakten og Sovjetunionen mistet sitt sikkerhetsfelleskap og forsøker å ivareta sin egen sikkerhet både gjennom ordinær territoriell kontroll av eget territorium i tillegg til å sørge for at Nato ikke roter seg inn i deres bakgård. Williams og McDonald (2018) hevder allianser er en av de viktigste instrumentene en stat har til å ivareta sine egne interesser. Han sier at når en stat velger å være en del av en allianse er det med bakgrunn i både interne og eksterne forhold. Små stater vil ha en avhengighet til en allianse for å ivareta sikkerheten til sitt eget territorium samtidig som en gjør motparten svakere. Dette ser vi spesielt i forhold til Natos utvidelser i 1999 og 2004 hvor tidligere Øst-blokkland med begrensede resurser både militært og demokratisk valgte å gå inn i alliansen for å øke sin egen sikkerhet mot en tidligere makt nettopp fordi de ikke hadde kapasitet helt på egen hånd om de skulle være nødt til å stå imot. Dette ser vi i dag i Ukraina som på alle måter er avhengig av støtte fra vesten for å kunne stå imot en større nabo som har adskillig mer militær kapasitet og angrepsvilje enn de selv har. Nå definerer jo ikke Russland sine aktiviteter i Ukraina som krig, men som en «Special operation». Williams og McDonald (2018 s.177) definerer krig slik. *“Warfare is the art of groups using organized violence”*. Det som foregår i Ukraina per tiden er definitivt krig.

5.4.2 Dialog

Nato har hele tiden både før og etter Ukraina valgt å holde en åpen dør til Russland for dialog. Eller som Eide (2009) sier det: *“a strong Nato dedicated to collective defence is in no contradiction to a constructive relationship with Russia”*. På den tiden mente han med flere at selv om *«geopolitic is back»* betød ikke det at vi kom til å se mer mellomstatlig konflikt. Erfaringene fra 1999 og 2004 tilsa ikke at det skulle utløse noen stor konflikt selv om Nato valgte å ekspandere enda lengre øst. Likevel, Ukraina er den første staten av de tidligere Øst-blokklandene som søker seg vestover med en direkte grense mot Russland hvis en ser bort fra småstatene Estland, Latvia (Litauen og Polen også om en regner med Kaliningrad).

Mearsheimer (2022) hevder at Russland i utgangspunktet ikke ønsket å invadere Ukraina for å innlemme de i et Stor-Russland, men for å forhindre at de ble et «bolverk fra vesten» som holdt til i sin bakgård. Kreml mener at et Ukrainisk medlemskap i Nato er en direkte trussel for Russlands sikkerhet. Nå er det riktig nok en forutsetning for medlemskap i Nato at de er en selvstendig stat med kontroll over eget territorium. Det har de ikke per tiden, slik at et medlemskap vil ikke være aktuelt slik som situasjonen er nå. Sånn sett er det at Finland nå er tatt opp som medlem i alliansen et større problem for Russland. Nato har doblet sin grense mot Russland og er således med Russisk logikk en reell trussel mot Russisk sikkerhet. Dette kan i seg selv være et sikkerhetsproblem for Finland og da Nato som er forpliktet gjennom Artikkel fem å ivareta sikkerheten både politisk og militært for sitt medlemsland (Eide 2009).

Et Russland som har brukt de siste 5-10 årene på å ruste opp militært har likevel sannsynligvis ikke militær kapasitet til å ha en krig gående i Ukraina og utplassere atomvåpen i Belarus samtidig som de skulle kunne være en reell trussel mot Finland i dag. Slik sett må en kunne se på Finlands medlemskap som en sikkerhetsinvestering for fremtiden. En krig gående på to fronter har Russland etter alle solemerker ikke muskler til, men krigen i Ukraina må på et tidspunkt slutte og da ville Finland være sikker på å ha større og sterkere muskler tilgjengelig for ikke å bli stående alene. Eide (2009) satte allerede da fokus på behovet for å øke fokuset på hjemlige trakter. Han mente til tross for at Norge hadde hatt dette fokuset lenge før krigen i Georgia så hadde denne likevel vist behovet for å se på hvordan alliansen blir sett på utenfra og hvordan ivareta vårt kollektive forsvar og kriserespons. Russland ser på Nato som en reell trussel mot sine nærområder og egen sikkerhet (Den russiske føderasjonens utenriksdepartement 2023).

Avskrekking er også en av Natos kjerneverdier. Dette ser vi spesielt i det strategiske konseptet fra 2022 hvor det spesifiseres at *«we will significantly strengthen our deterrence and defence posture to deny any potential adversary any possible opportunities for aggression»*. Her presiseres det også at Nato ikke utgjør en trussel mot Russland, men at Nato vil svare på trusler og fiendtlige handlinger på en ansvarlig og uniform måte. Går vi tilbake til konseptet fra 2010 var tonen en annen. Til tross for krigen i Georgia to år tidligere var likevel fokuset på samarbeid og felles fiendebilde. Kampen mot internasjonal terrorisme var en felles fiende som både Nato og Russland kunne stille seg bak etter terrorhandlingene 11. september 2001. Etter invasjonen av Ukraina er bildet endret.

Mange vil hevde at Nato er et fredsprosjekt. Sett med russiske øyne er nok bildet litt annerledes. Russland kaller som sagt krigen for en «spesialoperasjon» ikke en krig. De mener de ivaretar egne interesser og sikkerhet. Et Nato som kommer så nært er etter russisk oppfatning en direkte trussel mot sitt territorium. Etter den kalde krigen var forholdet mellom vesten og Russland preget av samhandling, åpenhet og tilsynelatende tillit. Når en ser på Natos strategiske konsept fra 2010 er fortsatt slik at en var trygg på at et konvensjonelt angrep ikke var et reelt scenario mot Natos medlemstater. En tenkte at europeisk integrasjon og aktive partnerskap som var grunntanken i Nato hadde spilt en avgjørende rolle for å ivareta freden i Europa. Så hva er egentlig en allianse? Williams og McDonald (2018 s.269) prøver seg på denne definisjonen fra Osgood som kan stå som en overordnet ide om hva en allianse kan være:

“a formal agreement that pledges states to cooperate in using their military resources against a specific state or states and usually obligates one or more of the signatories to use force, or to consider (unitarily or in consultation with allies) the use of force in specified circumstances.”

Han beskriver videre blant andre et spørsmål som er viktig for å forstå og forklare allianser. Bidrar allianser til at krig blir mer eller mindre sannsynlig? Charles Tilly stiller omentrent det samme spørsmålet i Adler og Barnett (2000 s.398): *“Under what conditions, and how, do such communities secure peace and/or international cooperation?”*

5.4.3 Maktbalanse

Da Atlanterhavspakten (Nato 1949) ble undertegnet 4. april 1949 av de 12 opprinnelige medlemslandene var det med bakgrunn i at en ikke var trygg på at FN alene kunne bevare fred og stabilitet i det nordatlantiske området. Under den kalde krigen var Nato sammen med

Warszawapakten i en stillingskrig hvor man holdt våpenbalansen og trusselen med motangrep i live slik at ingen turte å angripe den andre part i frykt for motangrep. Trusselen om total utslettelse var reell med de ulike alliansenes atomvåpenprogram som var rette mot hverandre. Fokuset var at dette var en militær allianse som skulle kunne stanse et angrep på vesten og vestens verdier. Dette var i realpolitikkens gullalder. Staten ble sett på som en rasjonell enhetlig aktør og Nato var kun verktøyet for å ivareta de ulike statenes sikkerhet. Internasjonal politikk handlet på denne tiden kun om rå maktkamp. Således var det i et realismeperspektiv en kamp mellom to supermakter, USA på den ene siden og Sovjetunionen på den andre. De øvrige statene i de ulike alliansene var kun brikker i spillet mellom supermaktene. For de mindre statene i Nato var artikkel fem hele poenget med medlemskap. Uten den garantien fra fellesskapet var medlemskapet ingen ting verd. I opplevelsen av en reell trussel var alliansebygging eneste løsning.

Etter den kalde krigen når Berlinmuren falt, Sovjetunionen kollapset og Warszawapakten ble oppløst så verden nesten over natta ganske annerledes ut. Hva skulle Nato være, hvilken fred skulle den sikre når fienden plutselig ikke var der lengre? For de tidligere Øst-blokk landene så nok verden annerledes ut enn den gjorde for de vestlige landene og allerede Nato medlemmer. Den hastige demokratiseringen og søken mot vest i 1999 var med bakgrunn i en frykt for å havne tilbake i kommunismens og Russlands klør. Frihet og liberale ideer om demokrati og markedsøkonomi sto sentralt. Det handlet med andre ord om å sikre seg makt gjennom allianser for å unngå å havne tilbake under russisk kontroll. Pur realisme handler egentlig kun om kampen om makt. Her har ingen sosiale institusjoner noen rolle (Kauppi og Viotti 2020). Dette kan dårlig forklare hvorfor Polen, Tsjekkia og Ungarn meldte seg inn i Nato i 1999. Nato var på denne tiden definitivt en sosialt konstruert institusjon. Et sikkerhetsfellesskap er per definisjon et fellesskap bygget felles identitet, verdier og knytninger (Adler og Barnett 2000). Natos krav om en viss grad av demokrati, økonomisk stabilitet og forsvarsevne er en måte å finne felles verdigrunnlag. Så kan en selvsagt stille spørsmål om denne prosessen gikk litt vel fort i enkelte av disse statene når vi ser resultatet i dagens Ungarn for eksempel som drar i stadig mer diktatorisk retning. Det kan da tyde på at demokratiseringen ikke var godt nok forankret i de politiske institusjonene.

Natos artikkel fem har vært aktivert kun en gang, etter terrorangrepet 11. september 2001. Daværende president Bush erklærte krig mot terrorisme. Det resulterte i en langvarig krig i Afghanistan og Irak. USA fikk støtte fra Nato selv om mandatet ikke var forankret i FN mente de at de hadde en folkerettslig rett til selvforsvar. Hvis en legger Castbergs definisjon

av folkerett til grunn så er det: «den delen av retten som regulerer rettsforholdene mellom stater, i deres egenskap av sånne» (Ruud og Ulfstein 2018 s.18), er det vanskelig å definere invasjonen av en stat innenfor folkeretten all den tid det var erklært krig mot internasjonal terrorisme ikke en enhetlig stat. Flere Natoland var etter hvert også kritisk da denne krigen mot terror etter hvert så ut til å være mer en demokratiseringsprosess under tvang enn en reel krig mot terror.

Konsekvensene av denne krigen mot terror etter at artikkel fem var aktivert ble et langvarig engasjement i spesielt Afghanistan og USA og de allierte trakk seg ut først i 2021. Krigen mot terror kan beskrives som en suksess. Det har blitt mindre terroraksjoner i Europa de siste 20 årene i følge Statista (Armstrong 2025) men samtidig har konsekvensene for folket i Afghanistan blitt store. Særlig i etterkant av tilbaketrekningen. En kan selvsagt også stille spørsmålet om andre Natoland kunne utløst artikkel fem på samme måte med samme brede støtte. Hva hadde for eksempel skjedd dersom Storbritannia hadde påberopt seg artikkel fem etter terrorangrepet i Lockerbie i 1988? Nå var verdensbildet i 1988 litt annerledes enn i 2001 og vi får selvsagt ikke svar, men det er likevel verd å dvele ved spørsmålet om maktbalansen internt i Nato har betydning for hvem som kan påberope seg artikkel fem. I Mearsheimers (2022) sitt verdensbilde er alliansen underordnet og det interne makthierarkiet det som egentlig har betydning. Dette vil kunne underbygge hvorfor resten av Nato stilte seg bak USA når de erklærte krig mot terror og invaderte Afghanistan.

5.4.4 Felleskap

Hvis vi legger Williams og McDonald (2018) sin definisjon på allianser og sikkerhetsfelleskap til grunn og tenker oss at Nato er en allianse som har som oppgave å beskytte sine medlemsstater mot ytre trusler samtidig som det er et sikkerhetsfelleskap som skal sikre blant annet våpenkontroll blant sine medlemmer for å ivareta sikkerheten mellom stater gir alliansebegrepet mer mening enn sikkerhetsfelleskap i denne sammenhengen. Krigen mot terror handlet i all hovedsak om bekjempelse av en ytre fiende. Ikke en stat rett nok, men i stater man antok huset terrorister. Krigen mot terrorisme bidro ikke på kort sikt til mindre krig, men kan ha gjort det på lang sikt. Det er i dag vanskelig å si hva det langsiktige resultatet blir, men slik det ser ut i Afghanistan i dag er det ikke lystige utsikter for demokrati og liberale vestlige verdier. Som sikkerhetsfelleskap handler det om å finne felles identitet og verdigrunnlag. Krigen mot terror kan ha bidratt til akkurat dette. Nato etter den kalde krigens slutt slet med å finne sin rolle i det nye verdensbildet og denne nye «out of area» politikken ga

ny mening og innhold til alliansen. Man fikk på mange måter en ny felles fiende. I så måte kan en hevde at Nato er fredsprosjekt eller forsvarsallianse til ulike tider og ved ulike behov.

Det er med andre ord ikke slik at vi kan hevde at Nato er avhengig av en ytre fiende for å sikre sin eksistens. Når Polen, Tsjekia og Ungarn meldte seg inn i Nato i 1999 var det ingen klar ytre fiende for Nato som forsvarsallianse. Disse statene søkte likevel sikkerhet i fellesskapet mot det de anså som en trussel for sin egen isolerte sikkerhet ikke for sikkerheten for hele Europa, regionen eller Nato for den del, men for sin egen eksistens. For Bulgaria, Estland, Latvia, Litauen, Romania, Slovakia og Slovenia i 2004 var situasjonen i Europa og Nato igjen annerledes. Nato hadde funnet sin nye felles fiende i krigen mot terror. Disse statene selv var nok likevel mer opptatt av egen sikkerhet akkurat slik som Polen, Tsjekia og Ungarn var det i 1999.

Med opprettelsen av Den felles utenriks og sikkerhetspolitikk (FUSP) i EU i 1992 tok Europa et større ansvar for egen sikkerhet. Dette betød ikke på noen at Nato hadde utspilt sin rolle. Det innebar rett og slett at Europa fikk enda et sikkerhetsfellesskap. For Russland betydde det at EUs grense nå også var en ytre grense for et sikkerhetsfellesskap mot dem, som skapte enda et skille mellom vesten og Russland. Ikke bare militært, men også kulturelt og økonomisk. For Norge som ikke er medlem av EU har likevel en tett dialog om FUSP når det kommer til sikkerhetsspørsmål og støtter seg til de fleste erklæringer derfra. Norge lener seg på Nato og har før Finland ble medlem vært den eneste staten i det høye nord som har landegrense mot Russland. Etter Finlands medlemskap i alliansen har dette endret seg. Norge har vært «Nato i nord». Hvordan dette nå kan endres etter Finlands og etter hvert Sveriges medlemskap i alliansen er uvisst på dette tidspunktet. Det vil få konsekvenser for det nordiske samarbeidet. Det har vært jobbet tett gjennom flere avtaler allerede, men med Sverige og Finland som medlemmer vil det ikke lengre være ting som hindrer at en kan samarbeide innenfor hele spektret til Nato. Det diskuteres allerede om felles operativ luftkommando for eksempel. Så vil tiden vise om Norge kommer styrket ut av det rent militært eller om Nato som helhet kommer best ut av det. Eller begge deler. Det er ingen tvil om at Norge er avhengig av et sterkt Nato og et sterkt Norden i Nato vil være en styrke for Norge. Det er ingen tvil om at Norges kystlinje, spesielt i nord er viktig for Nato også i fremtiden. Det å ha kontroll på havområder er en viktig del av et hvert forsvar. Nato ser nok på Norden som en region. Hva det innebærer vil vise seg etter Sverige også blir medlem. Det som er sikkert er at Norden med den Norske kystlinja, Finlands grense mot Russland og Sveriges kontroll av Østersjøen vil være strategisk viktig for Nato.

Den stabile verden vi så både under og i etterkant av den kalde krigen blir nå utfordret. Spillereglene endres, spesielt fra Russland (Heier og Kjølberg 2018). Det kan oppstå situasjoner som ikke er relevante for Nato men som er store for Norge og muligens også et Norden i fremtiden. Delelinjeavtalen er et eksempel blant flere på bilaterale avtaler med Russland. Hvordan fremtiden for disse avtalene blir er uforutsigbart i dagens usikre verdensbilde. Russland sitter for tiden med lederskapet i Arktisk råd og skal etter planen overføre lederskapet til Norge i mai. Denne prosessen vil nok bli mye mer nedtonet enn det normalt ville vært. Arktisk råd er jo et regimekonsept i nord som skulle være med på å demme opp for potensielle konflikter i det høye nord. Det er som Nato konsensusbasert, men det er ingen avtaler som er juridisk bindende, og det diskuteres heller ingen militære anliggender der. Målet har vært å ramme inn arktis som et særskilt og fredelig område. Det er i dag en skjør diplomatisk dialog som det kan være viktig å holde åpen for å sikre fortsatt fred i det høye nord. Arktis er et fredelig sted fordi partene ønsker det slik. Dette kan fort endres, det så vi i Ukraina.

Spørsmålet for Norge er om vi kan havne i en situasjon som er for stor for Norge, men for liten for Nato (Heier og Kjølberg 2018 s.182). Slik sett vil nok spesielt et finsk medlemskap, men også med Sverige etter hvert bidra til også norsk sikkerhet. Det at Nato ser på Norden som en region vil gjøre at situasjoner som skulle oppstå her vil oppfattes som situasjoner som kan påvirke hele regionen og med Natos nye yttergrense om Russland vil dette være av en større sikkerhetspolitisk betydning enn det som har vært til nå. Et Finsk og etter hvert svensk medlemskap i Nato vil styrke det nordiske samarbeidet. Det har vært antydning at det at natosjefen er norsk gjør Norge mer utsatt. Jens Stoltenberg sier selv at han er formet av forholdet til Russland, men han har også vært sentral i å forme ikke bare Norges forhold til Russland, men Natos forhold til Russland som mangeårig generalsekretær (Alf Bjarne Johnsen 2023). At det skulle ha betydning for Norges sikkerhet kan fremstå som noe urealistisk selv om nok Russland kan finne på å bruke det som argument mot norske interesser i fremtiden, spesielt i det høye nord. Et Finsk og etter hvert Svensk medlemskap i Nato vil kunne styrke ikke bare det politiske, men også operative samarbeidet i Norden. Nato har en etablert permanent kommandostruktur. Dette innebærer at militærkomiteen som ledes av Supreme Allied Commander Europe (SACEUR) vil ved en eventuell operasjon få i oppdrag å utarbeide en operasjonell plan (Heier og Kjølberg 2018). Denne strukturen vil ikke endres med Finland og etter hvert Sveriges medlemskap i alliansen. Det som likevel vil kunne endres er Natos utplasseringer, øvelser og styrkestruktur. Nordområdet er kjent for lav

spenning. Et av de viktigste områdene for et samlet Norden fremover vil være å ivareta den lave spenningen også med en utvidet grense mot nord.

Dersom en konflikt skulle utvikle seg i nord er det mer sannsynlig at det skulle dreie seg om kampen om naturressurser og varetransport til sjøs enn kamp om landareal. Det er rundt dette interessefeltet uenigheter mellom Russland og Norge ligger (Heier og Kjølberg 2018). Et samlet Norden i Nato vil neppe få de store konsekvensene for disse konfliktlinjene, men det kan bidra til å skape noen nye. Russland har alltid ifølge Heier og Kjølberg (2018) vært den sentrale driveren i norsk utenrikspolitikk og dermed også i norsk Natopolitikk. Med et samlet Norden i ryggen vil kanskje tiden vise at Norge kommer styrket ut av denne siste utvidelsen til Nato. Norge som Nato i nord har vært viktig for Nato nettopp på grunn av landegrensen mot Russland. Når den nå utvides med 1340 kilometer vil det ikke bidra til redusert interesse fra Nato og dermed også bidra til at Norge som en del av Norden vil få økt oppmerksomhet fra Nato.

Det er ingen tvil om at størrelsen betyr noe. Spesielt for offensive realister som John J. Mearsheimer. Han har fire forutsetninger for sitt teoretiske grunnlag.

1. Det internasjonale systemet er anarkistisk
2. Stormakter har store militære kapasiteter
3. Overlevelse er alltid hovedmålet
4. Stormakter er rasjonelle aktører

(Williams og McDonald 2018 s.24).

Russland er enormt rent geografisk. For å illustrere det er det bare et land mellom Norge og Nord-Korea, Russland. Nå kan ikke Russland lenger defineres som en supermakt på linje med USA, men de er definitivt en stormakt med enorme militære kapasiteter som også innebærer atomvåpen og med det mulighet til å utslette verden slik vi kjenner den. Mearsheimers offensive realisme kan forklare Russlands ekspanderende utenrikspolitikk og de handler nok sett med egne øyne også rasjonelt. Det kan også forklare hvorfor Natos medlemsland i utgangspunktet støttet iverksettelsen av artikkel fem etter terrorangrepet 11. september 2001. Det den derimot ikke kan forklare er Natos overlevelsessevne og evne til å redefinere og reaktualisere seg i det Adler og Barnett (2000 s.7) beskriver som et «pluralistisk sikkerhetsfelleskap». Dette er et sikkerhetsfelleskap med suverene stater med juridisk kontroll over eget territorium, men som har felles verdigrunnlag. Når Nato etter den kalde krigen ikke lengre hadde den samme felles ytre fiende hva skulle de da være var det mange som stilte

spørsmål ved. For Norge og en del andre små stater har det alltid vært viktig å «ha noen i ryggen». Vi er for små til å skulle kunne håndtere store stater og andre trusler på egen hånd. Nato var derfor relevant også da. Likevel, hvem var fienden? Det var i den sammenhengen Nato valgte sin «out of area»-politikk som skulle hindre konflikter andre steder å komme til våre nærområder. Dette har med tiden endret seg igjen og Nato har endret seg i takt med tiden slik organisasjoner med livets rett gjerne gjør.

6.0 Avslutning

Det finnes som sagt et skille mellom begrepet allianse og begrepet sikkerhetsfelleskap. Williams og McDonald (2018) forklarer at allianser orienterer seg utover for å ivareta sikkerheten til medlemsstatene, mens sikkerhetsfelleskap orienterer seg innover gjennom våpenkontroll og andre avtaler for å ivareta sikkerheten seg imellom. Slik sett kan en godt argumentere for at Nato er både et sikkerhetsfelleskap og en allianse. Opprettelsen av Nato i 1949 var ikke bare for å demme opp for kommunismen som en trussel utenfra, og for å holde en transatlantisk kontroll over Europa, men også for å hindre Tyskland kunne komme i posisjon til å vokse til å ha muskler til å starte en ny krig slik som Hitler hadde gjort. Tyskland ble som kjent delt i to etter andre verdenskrig med et Øst-Tyskland som lå under sovjetisk innflytelse og Vest-Tyskland som ble en del av Nato i 1955. Slik sett er Nato et sikkerhetsfelleskap. Nato er også en allianse som ivaretar sikkerheten til medlemslandene gjennom å utgjøre en reell trussel mot de som kunne vurderes å angripe en annen stat. Denne trusselen er poengtert gjennom artikkel 5 i traktaten.

De ulike utvidelsene av Nato har vist at Nato som organisasjon har livets rett. Både som militærallianse og fredsprosjekt. Nato har bidratt til fred i Europa gjennom den kalde krigen og etter murens fall i 1989 med den påfølgende kollapsen av Sovjetunionen. Sett i et sosialkonstruktivistisk lys er denne evnen til å tilpasse seg de ulike endringene Europa fra en bipolar verdensordning gjennom den kalde krigen til en multipolar verdensordning i etterkant en bekreftelse på at Nato har livets rett. Riktignok var det en kort periode med unipolaritet med USA som den ene store makten som hadde reelle muskler som stat til å kontrollere andre stater. I dag er verden nok en gang i endring men som Williams og McDonald (2018 s.52) sier det: *“The continued existence of Nato is often seen as demonstrating the utility of constructivist thought.”*

Adler og Barnett (2000 s.435) derimot argumenterer for at når den politiske maktbalansen mellom stater endres følger det en endring i balansen mellom idealisme og realisme som en konsekvens. Realismens kjernekonsept handler som kjent om makt og maktbalanse, da særlig militært. Dette betyr ikke at sosialkonstruktivistene ikke anerkjenner makt som et virkemiddel, men de mener det er andre ting som fellesskap og kultur spiller en vel så stor rolle i hvordan stater forholder seg til hverandre.

For å forstå hvordan sikkerhetsfelleskap fungerer, og hvordan internasjonale relasjoner utvikler seg må en først og fremst anerkjenne at verdensordenen ikke er kontrollert av anarki og makt alene (Adler og Barnett 2000 s.435). Menneskelige relasjoner og kultur er faktorer som spiller en sterk rolle i hvordan stater forholder seg til hverandre. Russland for eksempel fremstår som i sin ekspanderende utenrikspolitikk som en stat med ren realpolitisk tankegang. Dette er selvsagt en forenkling av sannheten. Mearsheimer (2014 s.85) hevder at sett fra Kreml er Russlands handlinger i Ukraina rent defensivt, ikke offensivt. Likevel, en kan argumentere for at Putin agerer med ekspanderende utenrikspolitikk for å berolige egen befolkning og fremstå som den ene sterke leder som Russland trenger. Det å holde liv i en utenrikspolitisk konflikt, det være seg kald krig eller reell krig gir det russiske folket en boost i sin opplevelse av seg selv som en stor nasjon. Dette er en sosialkonstruktivistisk forklaring på det som sett utenfra fort kan fremstå som en ren realpolitisk handling.

Verden er i teorien anarkistisk. Det innebærer at alle stater er suverene og ansvarlig for sikkerheten til sin befolkning og skal kunne ivareta den innenfor sine grenser. Putins *Russkij Mir* er et eksempel på at denne forståelsen kanskje er under press. Dersom en tenker seg at det å ta ansvar for egen befolkning ikke lengre skal gjelde bare innenfor egne grenser, men at grensene skal kunne flyttes for å innbefatte en diaspora utenfor statens grenser vil dette kunne gi en ny forståelse for hva en stat kan tillate seg gjennom folkeretten. Sikkerhet kan også oppnås gjennom fellesskap. Ikke bare gjennom Nato som er diskutert her, men også gjennom organisasjoner som EU. Den Europeiske Union kan beskrives som det nærmeste vi kommer en føderal stat uten å være en føderal stat. Dette med bakgrunn i at medlemsstatene har avgitt makt og myndighet til en overnasjonal enhet uten å oppgi sin egen suverenitet. Slik sett er statssikkerhet gjerne en blanding mellom to teoriretninger, realisme og sosialkonstruktivisme. Adler og Barnett (2000 s.437) sier at:

“Idealism – the recognition that social life is social - and realism – the acceptance that states are concerned with the production of security – need not be artificially

divided but rather can be fused in some interesting and provocative ways as political communities fuse, merge, and divide.”

Eller for å bruke Gadamer (1989) sin forståelse av tolkning av fenomener i Vivi Nilssens Analyse i kvalitative studier «*vi må forstå helheten ut fra delen og delen ut fra helheten.*» (Nilssen 2012 s.73). Det er med andre ord viktig å kunne se på hvordan de ulike delene forholder seg til hverandre både som enkeltelementer, men også som en del av det store bildet. Utvidelsene av Nato har som vi har sett bidratt til stabilitet og fred i det nordatlantiske området. Balkankrigene var mer som en fartsdump å regne i det store bildet selv om konsekvensene for folket som faktisk var en del av krigen var grusomme og ødeleggende.

Dagens utvidelse av Nato i 2023 kan vise seg å få andre konsekvenser enn utvidelsene i 1999 og 2004. Sverige og Finlands søknad om medlemskap som en direkte konsekvens av krigen i Ukraina gir et annet bilde av Nato både som sikkerhetsfelleskap og allianse. Når Nato nå dobler sin direkte grense mot Russland og Ukraina som ønsker et tettere bånd til vesten gjennom EU og Nato i tillegg til å få både våpen og hjelp til opptrening av soldater av Natos medlemsland gir dette nye elementer til den europeiske verdensorden.

Vi ser at Russland styrker sin dialog og sitt samarbeid med Kina. Dette er dårlig nytt for vesten. Et Kina som vokser både økonomisk og militært som samarbeider tett med Russland kan være en reell trussel for Nato og Europa. Hvordan dette samarbeidet utvikler seg vil vise seg med tiden. En kan også tenke seg at dersom Russland taper krigen i Ukraina vil det være slutten på Russland som stormakt. Russlands geografiske størrelse er selvsagt et moment, men geografisk størrelse uten militær makt er ikke en direkte trussel mot vesten og vestlige verdier. Slik sett er det ikke et alternativ å tape krigen hverken sett fra Kreml eller Brussel. Dersom Ukraina skulle tape krigen vil konsekvensen for Nato også bli store selv om de facto ikke er en del av krigen. Nato har investert tungt politisk i denne krigen og det er slik sett ikke et alternativ for Nato å la Ukraina tape. Nato sier selv i sin Study on Nato Enlargement at enhver utvidelse skal:

«Be part of a broad European security architecture based on true cooperation throughout the whole of Europe. It would threaten no-one; and enhance stability and security for all of Europe.» (Nato 2008 s.2).

Dette er i tråd med både det strategiske konseptet til Nato fra 2010 og 2022 som begge tar opp problemstillinger knyttet til krisehåndtering både «in area» og «out of area».

Med dagens utvidelse av Nato med Finland som allerede medlem etter en historisk kort søkeprosess og Sverige som aktivt søker medlemskap vil noen hevde at det blir et slags vesten mot resten. Et tettere samarbeid mellom Russland og Kina vil bygge opp under en slik påstand. Likevel, Tyrkia som er det landet som aktivt holder igjen på et svensk medlemskap i Nato, er på mange måter både en integrert del i vesten samtidig som det er en integrert del av de arabiske statene. Dette er en spagat som de så langt har greid å balansere, men som med tiden kan vise seg vanskelig å håndtere. Videre utvidelser av Nato kan med andre ord rokke med ulike samarbeidskoalisjoner andre steder i verden.

Utvidelsene av Nato i 1999 og 2004 kom som en direkte konsekvens av det de enkelte statene opplevde som direkte trusler. Det samme ser vi i dagens utvidelse. Likevel, Tyrkias rolle i det konsensusdrevne Nato har vist seg vanskelig for Sverige som søkerland. Vi ser at indre anliggender i Tyrkia får betydning for konsensus i Nato. Dokumentet Trilateral Memorandum viser en sterk vilje fra Sverige for å løse Tyrkias utfordringer med søknaden om medlemskap. Det er likevel ikke kommet en ratifisering fra Tyrkia om medlemskap i skrivende stund. Dette er muligens en konsekvens av valgkamp i Tyrkia hvor president Erdogan bruker kampen mot PKK som en valgkampsak. Valget i Tyrkia er i mai 2023 og vi vil muligens se en endring i Tyrkias holdning til ratifisering av søknaden etter dette.

Natos opprinnelige medlemsland og de som ble medlem i kjølvannet årene etter har en lang tradisjon for å lene seg på Natos artikkel 5 og alliansens sikkerhetsfelleskap. Det handlet om å sikre freden og hindre oppblomstring av ekstreme holdninger og tankegods. De nye medlemslandene i 1999 og 2004 hadde alle en historie med Sovjetunionen enten som en del av Sovjet eller under sterk kontroll av Sovjet. Trusselen om at Russland skulle kunne igjen bli en supermakt på same vis som de var under den kalde krigen var krefter som drev de inn i Nato. Eller som Williams og McDonald (2018 s.280) sier det:

“While older members may especially value Nato for its role in promoting stability beyond the alliance’s borders, some of the newer members may view it primarily as a means of providing security in the face of a potentially revanchist Russia.”

Denne oppgaven har vist at Nato er først og fremst en militær allianse. Likevel kan vi si at Nato også er et fredsprosjekt. Nato har gjennom sin eksistens bidratt til den bipolare freden gjennom den kalde krigen. Alliansen har i tillegg reformert seg selv til en allianse og et sikkerhetsfelleskap som etter den kalde krigens slutt tok ansvar i konflikter andre steder i verden for å hindre at konflikten kom til Natos grenser. Dette var en politikk som ikke kun

kan beskrives som vellykket i å hindre krig å spre vestlige demokratiske verdier hvis en ser på for eksempel Afghanistan og utviklingen der etter at vestlige styrker trakk seg ut. Det var likevel en politikk som ga alliansen samhold og felles identitet som jo er viktige kriterier for å faktisk ha et sikkerhetsfelleskap. Nato i dag er igjen blitt en maktfaktor i Europa. Alliansen er ikke de facto en del av krigføringen i Ukraina, men uttrykker sterk støtte til det Ukrainske folk og regjering. I tillegg til denne politiske retorikken er Natos medlemsland sterkt inne med våpenstøtte og trening av soldater.

Nato som organisasjon og allianse har altså bidratt til sikkerhet og stabilitet i det nordatlantiske området. For Norge sin del er det ingen tvil om at vi ikke hadde kunne stå imot et eventuelt angrep alene uten alliansen i ryggen. Hvordan utviklingen blir fremover med Finland som nytt medlem og Sverige som en kan anta følger hakk i hæl i løpet av året vil bli spennende å følge. Norge har alltid, siden opprettelsen av alliansen vært Nato i Nord. Dette vil nå endre seg. Et økt samarbeid mellom de nordiske landene gjennom Nato vil være positivt for norsk sikkerhet og stabilitet, ikke bare gjennom styrkesammensetning og alliert mottak, men også gjennom politiske prosesser for alle de nordiske landene.

Litteraturliste

- Adler, Emanuel og Barnett, Michael (2000): *Security Communities*. Cambridge: Cambridge University Press
- Aftenposten (16. Juli 2020): *LHBT-samfunnet i Polen frykter for framtiden*
<https://www.aftenposten.no/verden/i/RRJxy2/lhbt-samfunnet-i-polen-frykter-for-framtiden>
- Arctic Council (2022): *Sweden and Finland are on their way to NATO membership. Here's what needs to happen next.* <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/finland-and-sweden-in-nato-looking-beyond-madrid/>
- Armstrong Martin (2015): *Victims of Terrorist Attacks in Western Europe* i Statista
<https://www.statista.com/chart/4093/people-killed-by-terrorist-attacks-in-western-europe-since-1970/>
- Bratberg, Øivind (2021): *Tekstanalyse for samfunnsvitere*. 3. utgave Oslo: Cappelen Damm akademisk
- Bukve, Oddbjørn (2021): *Forstå forklare, forandre* Oslo: Universitetsforlaget
- Cross, Sharyl (2001): *Russia and NATO Toward the 21st Century: Conflicts and Peacekeeping in Bosnia-Herzegovina and Kosovo* NATO-EAPC Research Fellowship Award Final Report NATO/Academic Affairs 1999-2001
<https://www.nato.int/acad/fellow/99-01/cross.pdf>
- Den Russiske Føderasjonens Utenriksdepartement (2022): *Uttalelse fra det russiske utenriksdepartement om Finlands Nato-medlemskap*
https://mid.ru/ru/foreign_policy/news/1812971/
- Den Russiske Føderasjonens Utenriksdepartement (2023): *Uttalelse fra det russiske utenriksdepartementet i forbindelse med fullføringen av prosessen med registrering av Finlands medlemskap i NATO* https://mid.ru/ru/foreign_policy/news/1861613/
- Duke, Simon og Gebhard, Carmen. (2017) *The EU and NATO's Dilemmas with Russia and the Prospects for Deconfliction*, *European Security* 26 (3).
https://www.sps.ed.ac.uk/sites/default/files/assets/pdf/Duke_and_Gebhard_-_The_EU_and_NATOs_Dilemmas_PURE.pdf

- Eduskunta (2022): *Rapportering om endring i sikkerhetsmiljø i henvisningssamtale*
<https://www.eduskunta.fi/FI/tiedotteet/Sivut/Selonteko-turvallisuusympariston-muutoksesta-laheteeskustelussa-.aspx>
- Eduskunta (2023): *Parliament approved Finland's accession to Nato by a vote of 184-7*
<https://www.eduskunta.fi/EN/tiedotteet/Pages/Parliament-approved-Finlands-accession-to-NATO.aspx>
- Eide, Espen Barth (2000): *NATOs Kosovokrig – ett år etter* Universitetsforlaget
<https://www.idunn.no/doi/epdf/10.18261/ISSN1891-1757-2000-01-02>
- Eide, Espen Barth (2009): *Collective defence in today's security environment*
Forsvarsdepartementet <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/fd/taler-og-artikler/2009/collective-defence-in-todays-security-en/id582015/>
- Europaparlamentet (2016): *Solidarity Clause* https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/tfeu_2016/art_222/oj
- European Council (2022): *The Versailles declaration*
<https://www.consilium.europa.eu/media/54803/20220311-versailles-declaration-da.pdf>
- Hague, Rod, Harrop Martin og McCormick, John (2016): *Comparative Government and Politics* London: Palgrave
- Heidar, Knut, Berntzen, Einar og Bakke Elisabeth (2013): *Politikk i Europa* Oslo: Universitetsforlaget
- Heier, Tormod og Kjølberg, Anders (2018): *Norge og Russland Sikkerhetspolitiske utfordringer i Nordområdene* Oslo: Universitetsforlaget
- Johnsen, Alf Bjarne (2. juni 2022): *Nå over svenske og finske kampfly over Norge* i VG
<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/47aWm6/naa-oever-svenske-og-finske-kampfly-over-norge>
- Johnsen, Alf Bjarne (12. februar 2023): *På innsiden av Natos war room* i VG
<https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/GMj06l/paa-innsiden-av-natos-war-room>
- Johnsen, Alf Bjarne (15. Februar 2023): *Tyrkia: «Kan ligge i kortene» at Finland får Nato-medlemskap før Sverige* i VG <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/wAnJWd/tyrkia-kan-ligge-i-kortene-at-finland-faar-nato-medlemskap-foer-sverige>

- Kampevoll, Fredrik (2023): *Han er Finlands nye statsminister* i NRK
<https://www.nrk.no/urix/dodt-lop-i-det-finske-valget-1.16362118>
- Kauppi, Mark V. og Viotti, Paul R. (2020): *International Relations Theory* London: Rowman & Littlefield
- Knutsen, Bjørn Olav (2012): *NATO, the renewed emphasis on Article V and the EU's common defence and solidarity clauses – an analysis of the changing nature of the transatlantic security community* Norwegian Defence Research Establishment (FFI)
<https://publications.ffi.no/nb/item/asset/dspace:2290/12-00955.pdf>
- Krekling, David Vojislav og Strand, Tormod (2017): *Nynazistisk organisasjon forbys i Finland* i NRK <https://www.nrk.no/urix/nynazistisk-organisasjon-forbys-i-finland-1.13803270>
- Mastekaasa, Arne (2010) *Sosial bakgrunn og suksess i yrkeslivet*. I Dag Album, Marianne Nordli Hansen og Karin Widerberg (Red.), *Metodene våre. Eksempler fra samfunnsvitenskapelig forskning* (s. 121-137). Oslo: Universitetsforlaget
- Mearsheimer John J. (2014): *Why the Crisis Is the West's Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin* *Council on foreign relations* <https://www.jstor.org/stable/24483306>
- Mearsheimer John J. (2022): *Playing With Fire in Ukraine, the Underappreciated Risks of Catastrophic Escalation* i *Foreign affairs*
https://www.foreignaffairs.com/ukraine/playing-fire-ukraine?check_logged_in=1&utm_medium=promo_email&utm_source=lo_flows&utm_campaign=registered_user_welcome&utm_term=email_1&utm_content=20230404
- Melby, Svein (2021): *Biden og Nato Atlanterhavskomiteen*
<https://www.atlanterhavskomiteen.no/ukens-analyse/biden-og-nato>
- Miles, Matthew B., Huberman Michael A., Saldana, Johnny (2020): *Qualitative Data Analysis. A methods Sourcebook* 4. Utgave. London: Sage publications
- Moe, Ingeborg (14. Oktober 2022): *Vil danne ny regjering med Sverigedemokraterna som støtteparti* i *Aftenposten* <https://www.aftenposten.no/verden/i/5BB61b/vil-danne-ny-regjering-med-sverigedemokraterna-som-stoetteparti>

- Nettavisen (03. desember 2022): *Mann med PKK-tilknytning utlevert fra Sverige til Tyrkia*
<https://www.nettavisen.no/nyheter/utenriks/medier-mann-med-pkk-tilknytning-utlevert-fra-sverige-til-tyrkia/s/12-95-3424338124>
- Nilssen, Vivi (2012): *Analyse I kvalitativ forskning. Den skrivende forskeren 2.* opplag. Oslo: Universitetsforlaget
- Nato-Russia Council (2002): *Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between Nato and the Russian Federation.* https://www.nato.int/nrc-website/media/59451/1997_nato_russia_founding_act.pdf
- Nematpoor Siamak og Nyborg Øyvind (17. mars 2023): *Tyrkia sier ja til Finsk Nato-medlemskap* i NRK/Urix https://www.nrk.no/urix/tyrkia-sier-ja-til-finsk-nato-medlemskap-1.16340308?fbclid=IwAR2tSJzJlw-yIeUuc9BuptMRoLiz-ArjO_tIJrMWTev3jgx_W2vnWDoo-Y4
- Norsk Rikskringkasting (28. oktober 2022): *Sverigedemokraterna*
<https://www.nrk.no/nyheter/sverigedemokraterna-1.13520538>
- North Atlantic Treaty Organization (1949): *Traktat for det nord-atlantiske området*
https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=no
- North Atlantic Treaty Organization (2002): *Nato – Russia Council Rome Summit 2002*
<https://www.nato.int/docu/comm/2002/0205-rome/rome-eng.pdf>
- North Atlantic Treaty Organization (2008): *Study on NATO Enlargement*
https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24733.htm
- North Atlantic Treaty Organization (2010): *Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization*
https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf
- North Atlantic Treaty Organization (2020): *Nato-Russian Relations: The Background*
https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/4/pdf/2003-NATO-Russia_en.pdf
- North Atlantic Treaty Organization (2021): *Afghanistan Lessons Learned Process*
https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/12/pdf/2112-factsheet-afgh-lessons-en.pdf

North Atlantic Treaty Organization (2022) *Trilateral Memorandum*

https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/220628-trilat-memo.pdf

North Atlantic Treaty Organization (2022): *NATO 2022 Strategic Concept*

https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf

Pettersen, Stig Arild (29. juni 2022): *Sverige skal få bli med i NATO, men det koster* i Bergens tidende <https://www.bt.no/btmeneringer/kommentar/i/PolBJJ/sverige-skal-faa-bli-med-i-nato-men-det-koster>

Politiets Sikkerhetstjeneste (2021): *Nasjonal trusselvurdering 2021* <https://www.pst.no/alle-artikler/trusselvurderinger/nasjonal-trusselvurdering-2021/>

Regjeringen (1998): St.meld. nr. 51 (1998-99) *Om samarbeidet i Atlanterhavspaktens organisasjon i 1998* <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-51-1998-99-/id192506/?ch=1>

Regjeringen (2022): *Statsministerens innlegg på pressekonferanse om Sverige og Finlands Nato-søknader* <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/statsministerens-innlegg-pa-pressekonferanse-om-sverige-og-finlands-nato-soknader/id2913335/>

Reigstad, Joakim (10. september 2022): *Dødelig Taushet* i NRK

https://www.nrk.no/urix/xl/valg-i-sverige_-tre-tiar-med-alvorlig-kriminalitet-1.16092842

Ruud, Morten og Ulfstein, Geir (2018): *Innføring i Folkerett* 5. utgave Oslo: Universitetsforlaget

Sencerman, Öncel (Mars-April 2018): *Russian Diaspora as a Means of Russian Foreign Policy* i Army University Press <https://www.armyupress.army.mil/Journals/Military-Review/English-Edition-Archives/March-April-2018/Sencerman-Russian-Diaspora/>

Säpo, Säkerhetspolisen (8. mars 2023): *2023 Terrorisetrusselvurdering*

<https://sakerhetspolisen.se/ovriga-sidor/nyheter/nyheter/2023-03-08-bedomning-av-terrorhotet-for-2023.html>

- Sfrintzeris, Yasmin (12. mai 2022): *Historisk Finsk beslutning: Regjeringen støtter Nato-medlemskap* i e24 <https://e24.no/internasjonalekonomi/i/rE7or0/historisk-finsk-beslutning-regjeringen-stoetter-nato-medlemskap>
- Skog, Ole Jørgen (2021) *Å forklare sosiale fenomener, en regresjonsbasert tilnærming* 2. utgave. Oslo: Gyldendal akademisk
- Solli, Per Erik og Solvang, Øystein (2022): *Finland og Sverige inn i NATO? Veien dit og konsekvenser*. Norwegian Institute of International Affairs
<https://www.nupi.no/nyheter/finland-og-sverige-inn-i-nato-veien-dit-og-konsekvenser>
- Store Norske leksikon (22.012023): *Kekkonen-planen* <https://snl.no/Kekkonen-planen>
- The Economist (19. august 2019): *How Viktor Orban hollowed out Hungary's democracy*
<https://www.economist.com/briefing/2019/08/29/how-viktor-orban-hollowed-out-hungarys-democracy>
- The Estonian-Russian Border Treaty between the Republic of Estonia and the Russian Federation https://web.archive.org/web/20070926172614/http://web-static.vm.ee/static/failid/394/Est-Rus_border_treaty.pdf
- Tiido Anna (2015): "The Russian World"; The Blured Notion of Protecting Russians Abroad
<file:///Users/ann-kristinmoldjord/Downloads/2413-Tekst%20artyku%C5%82u-3843-1-10-20180503.pdf>
- Tjora Axel (2010): *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* 4. utgave Oslo: Gyldendal
- United Nations (2005): Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect
<https://www.un.org/en/genocideprevention/about-responsibility-to-protect.shtml>
- Wieslander, Anna (26. Januar 2018): *Sweden and the CSPD: keen on security and reluctant on defence* European Leadership Network
<https://www.europeanleadershipnetwork.org/commentary/sweden-and-the-csdp-keen-on-security-and-reluctant-on-defence/>
- Watling Jack, Danylyuk V Oleksandr og Reynolds Nick (2023): *Preliminary Lessons from Russia's Unconventional Operations During the RussoUkrainian War, February 2022–February 2023* Royal United Services Institute for Defence and Security Studies (RUSI) <https://static.rusi.org/202303-SR-Unconventional-Operations-Russo-Ukrainian-War-web-final.pdf.pdf>

Williams, Paul D. og McDonald, Matt (2018): *Security Studies an introduction* 3. Utgave
Oxon: Routledge

Østebø, Ivar Benjamin (23. november 2022): *Hånes på russisk TV* i Dagbladet
<https://www.dagbladet.no/studio/nyhetsstudio/5?post=114648>

Åtland Kristian (2002): *Russland som Natos samarbeidspartner* i Nordisk Forum
<https://www.idunn.no/doi/pdf/10.18261/ISSN1891-1773-2002-04-02>